

Ljubljanski

ZVON.

LETO
XII.

ZVEZEK
I.

1892

Vsebina 1. zvezka:

1. A. Aškerc: <i>Mirza</i>	I
2. Bistrán: <i>Otroku</i>	2
3. S. P.: <i>Stari naslanjač</i> . Bajka	3
4. J. K.: <i>Pončiči</i>	10
5. Zamejski: <i>Jesensko listje</i>	11
6. —r—: <i>Misli s česke razstave</i>	12
7. Fr. Gestrin: <i>Bolna ljubezen</i>	19
8. F. K.: <i>Biriča Suhodlaka najhujši pot</i>	20
9. Bistrán: <i>Prisega</i>	26
10. Rástislav: <i>Zvezdi</i>	26
11. y.: <i>Biser in zvezda</i>	26
12. M. Cilenšek: <i>Geološke razmere župnije starotrske</i>	27
13. y.: <i>Pozimi</i>	33
14. Zorán: <i>Snegu</i>	33
15. Gr. Jereb: <i>Dr. Vincencij Franul de Weissenthurn, slovenski pisatelj</i>	34
16. Simon Rutar: <i>Sedanji zemljevid Afrike</i>	37
17. V. Bežek: <i>Kakó pišimo lastna staroklasiška imena?</i>	43
18. Književna poročila:	
I. Dr. M. Murko: 1. <i>Bugarški i srpski prijevod knjige o sedam mudraca.</i> — 2. <i>Die Geschichte von den sieben Weisen bei den Slaven</i>	49
19. J. L.: <i>Česka književnost</i>	51
20. Listek: „ <i>Matica Slovenska.</i> “ — <i>Levstikovi zbrani spisi.</i> — <i>Jurčičevi zbrani spisi.</i> — <i>Od pluga do krone.</i> — „4000.“ — „ <i>Popotnikov koledar za slov. učitelje.</i> “ — <i>Poezije.</i> — <i>Iz odborove seje „Matice Slovenske.“</i> — <i>Iz muzejskega društva.</i> — <i>Slovensko gledališče.</i> — † <i>Anton Červ.</i> — <i>Dva nova groba.</i> — „ <i>Matica hrvaška.</i> “ — <i>Akademija češka in jugoslovanska.</i> — <i>Nov glasben list hrvaški.</i> — <i>Nov roman Evgenija Kumičića.</i> — <i>Novo gledališče v Zagrebu.</i> — <i>Obča glasbena in gledališka razstava.</i> — „ <i>Balkanska carica.</i> “ — <i>Uspomena na izlet Srba i Čeha iz Srbije.</i> — „ <i>Stražilovo.</i> “ — <i>Jana Nerude zbrani spisi.</i> — <i>Tristoletnica Komenskega.</i> — <i>Poljski roman.</i> — <i>Šola za gledališke igralce v Pragi.</i> — <i>Slike V. V. Vereščagina.</i> — „ <i>Slavjanskoje Obzorjenje.</i> “ — <i>Listnica</i>	53

Gg. naročnikom na znanje.

Denašnja številka »Ljubljanskega Zvona« se je močno zakesnila zaradi tehniških priprav za novi zavitek. Gg. naročnike prijazno prosimo, naj nam oprosté to zamudo; odslej bode naš list točno izhajal 1. dné vsakega meseca.

Uredništvo »Ljubljanskega Zvona«.

Štev. 1.

V Ljubljani, dne 1. prosinca 1892.

Leto XII.

Mirza.

Romanca iz jutrovih dežel.

I.

To bil je grózni Džami šah,
Imel je tri zaklade:
Sopróge v haremu so tri,
Iz treh dežel, od treh straníj,
Prekрасne žéne mláde.

Sinove Džami ima trí,
Od žéne sina vsake;
Pozná vas ves iztočni svet,
Vas prince: Ahmed, Mirza, Fet!
Tri brate, tri junake.

A muhast vam je stari šah!
On ljubi sámó Feta;
Le Fet ljubimec je njegóv,
Podaril mu je sto gradóv,
Bogastva že nešteta.

Princ Fet z očetom sam povsód
Na častni desni žije;
Pri isti mizi ž njim sedí,
Iz istih skléd jé ž njim jedí,
Iz iste čáše pije.

Piruje s Fetom vsak dan šah,
V razkošnosti živita,
A Mirza, Ahmed le drobtín,
Če vrže kdo jih z grajskih lin,
Za vbógajme dobíta.

Princ Fet je vse! Njegovih želj
Šah vsako izpolnuje;
A Mirzo, Ahmeda črtí,
Kot sina suženjske krvi
Prezira, zaničuje . . .

»Oh, Mirza, nimaš nič krvi!«
Princ Ahmed bratu reče —
»In midva mu sinóva sva . . .
Kaj? . . . Otcu pa robóva sva!
Oh, to me peče, peče.«

2.

Kaj danes tam razlega se
Krik bojní okrog grada?
Osvétiti se čé trpín:
Princ Ahmed sám, nesrečni sin,
Očétov grad napada.

Le brani šaha zdaj, sin Fet,
Odbijaj mu sovraga!
Boj ljuti že besní trí dni,
V potokih teče rdeča kri . . .
In Ahmed grad premaga.

Njegóv je grad, odstavljen šah . . .
 Uplenjena je krona . . .
 Gorjé ti, oče zdaj, gorjé!
 Če puntar te dobí v roké,
 Že pehnil te je s trona.

A glej! kdo na pomoč hití,
 Oteti šaha skuša?
 Kdo zánj ko lev se tù borí?
 Tron, krono spet mu podarí?
 Sin Mirza, dobra duša!

3.

V palači svoji Džami šah
 Sedi dnes na prestóli;
 Stojé sinovi tù trijé —
 V okóvilh Ahmedu roké —
 Ministri naokoli.

Kakó veselí oblasti spet
 Šah stari je lokávi!
 Krog ust igrá mu zlóčest smeh,
 Porógljiv plamen pa v očéh,
 Sinovom svojim pravi:

»Jaz ljubim sámo tebe, Fet!
 Ker ljubim mater tvojo.
 Ti sin-prvák ostaneš moj,
 Tá préstol kdáj bo préstol tvoj,
 Ti prejmeš krono mojo.

»Sin Ahmed, tebe se bojim,
 Ti človek si nevaren!
 Da v miru me posléj pustiš,
 Zató dnes carstva pol dobiš —
 Pa bodi blagodaren!

»In tí, o Mirza ljubi moj,
 Tí sáma si dobrota!
 Oh, kaj pretrpel si za mé!
 S čim pač naj vse usluge té
 Poplačam ti, sirota? —

»No, vidiš sám, čemú — ha, ha! —
 Bi moral káj ti dati?
 Udan si itak mi ko rób,
 Ponižen, skromen ko golób:
 Ní tebe mi se — bati!« . . .

Užaljen Mirza gré od tod
 Po bélem rómat sveti;
 In koderkoli se mudí,
 Povsód, povsód učí ljudi
 Tó mično pésem peti:

»Oj, ti dišeča róžica,
 Cvetóča v rajskem logi!
 Hvaležnost tebi je imé,
 Poznajo dobri te ljudjé,
 A nikdar ne — trinógi.«

A. Aškerc.

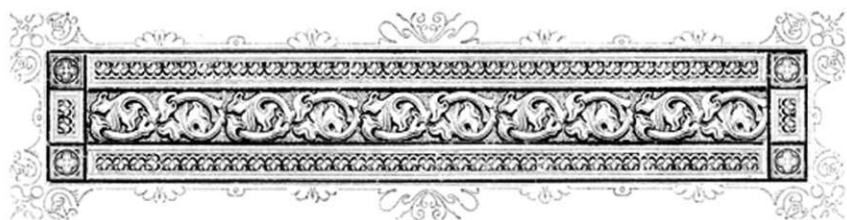

Otróku.

Spominov nima, ní spoznanja,
 In srečen je otrók vsekdar;
 Kjer ni spominov, ni kesanja,
 Kjer ni spoznanja, ni prevár.

Bistràn.

Stari naslanjáč.

Bajka, Spisal S. P.

Noč ima svojo moč. Kadar ljudje in druga živa bitja počivajo v trdnem spanji in je vse tiho in mirno, kakor da je zastalo in otrpnilo življenje, takrat prešine človeka nekova skrivnostna groza, če bedi in zrè v črno temino. Znane so mu vse stvari, ki ga obkoljajo, in vender se mu zdé drugačne nego podnevi. Jasno ne vidi, ali pomagata mu spomin in domišljija, da si od znanih oblik po malem ustvarja popolnoma nove podobe. Siva skala se izpremeni v pošast in dobiva oči, da te je kàr groza. Kadar pa v nočno temino nekoliko posveti mesečina, oživi se vse, kar je bilo podnevi neživo, in odprè se ti čarobni svet strahov in strašil. O tem čudnem ponočnem svetu vé človek le to, kar mu pripovedujejo stare in nove pravljice.

Ko odbije kládivo v zvoniku polnoči, začnè se ura za strahove. Mrličì vstajajo iz grobóv; blagi duhovi in zlè pošasti zapuščajo podzemeljske luknje in gòrske brloge svoje, vender tudi razne vsakdanje stvari se nekako oživè, da se menijo in kratkočasijo kakor ljudje.

V navadni gospòdski spalnici je bilo nameščeno raznotero novodóbnò pohištvo, in med njim je stal velik starinski naslanjáč, nekoliko popravljen in prevlečen z novo tkanino. Dasi je bil ličen in kàj pripraven, ostali hišni opravi venderle ni pristojal kàj posebno in sam se je čutil tujega med to razposajeno mladino, katera ga ni umela, nego se mu celó posmehovala. Ali saj ni čuda; bil je star, prežil že nekoliko mlajših rodov, in tisto malo tovarišev, kar jih je bilo iz njega dóbe, moral je nedavno zapustiti in se preseliti v popolnoma tuj kraj. Težko se je ločil in rajši bi se bil do dobrega pogreznil v grob, kjer je takó rekoč že tičal z jedno ного, nego da je šel iz nova v svet; ali inako

se mu je storilo, in zopet je začutil nekoliko nekdanjega ponosa, ko ga je znana roka otela smrti, skrbno ga opravila in ga na stara leta postavila na dôkaj častno mesto. Saj je izkusil mnogo, zato se je hitro privadil nove službe! Jedino to ga je jezilo vsako noč, da so mladi páglavci okolo njega stikali glave in sedaj šepetali, sedaj čudno pogledovali nánj . . .

Ko odbije zopet ura v sosedni sobi dvanajst, dvigne se prva gízda postelja, sune tovarišico svojo in ji nekaj pové na uhó. Stari naslanjáč se raztogotí, zakaj dobro vé, da ga bodeta sedaj zopet obirali kakor sléharo noč. Kàr kipelo je v njem; stara kri mu je zavrela, in ni se mogel dlje premagovati. Nekoliko se odkašlja, potem se ohrabrí in izpregovori s slabim, tresočim glasom:

»Kaj bi se smijali vé mēni — vé, ki se vama še smola cedi iz razpók? Vsa soba je polna vajinega duhá, kakor da sta prišli šele danes iz gozda! Koliko sem jaz izkusil v dolgem življenji svojem, in kaj vesta vé o njem? Ničesar! Poleg tega ni misliti, da bi kdáj učakali kaj prida; saj sta takó slabi in občutni, da kàr pokata in stokata, ako le nekoliko zakurijo v pēči. Slišal sem, kakó se je gospá zadnjič jezila na vajine razpóke; ali sinoči sta gospá in gospod oba zajedno šinila kvišku, ko ju je zopet jedna izmed vaju vzbudila iz prvega spanja in ju prestrašila, nikar da bi jima bila dala mirnega počitka, kakor se spodobi dobri postelji! Kakšna bode vajina usoda? Prodali vaju bodo prav po ceni; iz lepe te sobe prideta Bog vé v kakšno luknjo, kjer vaju bode hitro konec vzpričo težke službe, da ne bodeta za drugo rabo nego za na ogenj. Prav takó bode! In kaj bodeta védeli o svetu in o ljudéh? Saj pravim, ta sedanji rod! Kakó vse drugače je bilo nekda j!«

Takó toži stari naslanjáč, ozrè se milujé po novem pohištvu in globoko vzdihne. Stoli okolo njega se debelo spogledajo, in videti jim je, kakó jim je starec ustregel, da je oštel razvajeni gízdalinki, ki sta se prevzetno šopirili sredi sobe, kakor ne bi nihče drug imel kaj veljave, in vender sta bili najmlajši med vsem pohištvom. Dasi razposajeni, popolnoma spačeni venderle nista bili, in vsaj za prvi hip so jima starčeve besede globoko segle v srce. Sram ji je bilo, in povesili sta oči, da ne bi videli hudega naslanjáčevega pogleda, niti radovednih očí vsega manjšega pohištva, na katero sta se vedno ozirali oblastno in zaničljivo, kakor na podložne strežnike in strežnice. Želeli sta, da bi zasvetil dan in bi bilo konec neprijetnega njiju stanja.

Iz te zadrege ji reši starejša šivalna mizica, stoječa tik pred naslanjáčem. Davno že jo je mikalo, da bi se kaj več seznanila z zanim-

ljivim starčkom, zlasti ko je videla, kakó spoštljivo se domača gospá méri o njem in kakó vedno lepó ravná ž njim. Oglasí se torej in pravi:

»Dragi sosed, nikar se ne hudujte! Razvajeni otroci so bili vsekdar takšni, in kaj sta ti postelji drugega nego otroka? Nikar ne bodite hudi nánji! Toda nič jima ne škoduje, da sta čuli, kar jima gré, saj jima itak nikdar nihče ne reče zlè besedice. Zató mislita, da sta že Bog vé kaj, a potem se brez vzgoje in brez izkustva posmehujeta drugim, ki niso prav takšni, kakor sta sami. Jaz sem le za kakih deset let starejša od njiju in kakor vidite, precéj opravljena kakor onidvé, toda privoščili mi še nista prijazne besede, dasi nisem zadnja v hiši. Gospá po dolge ure sedí pri méri in večkrat tudi vzprejema posete kár pri méri, ne da bi jih vědla v gostinsko sobo. In tudi tedaj, kadar se ne utegne dlje muditi z menoj, ne zabi me nikdar, ampak vsak čas prihaja semkaj za trenutek, kakor bi v lepi domačnosti svoji ne mogla biti brez méne. Bodisi, da se oblači ali slači, méne je treba vselej, in menda bi lože pogrešala zrcala nego méne. Tudi zaupa mi marsikaj. Kadar pride domóv in snema zapéstnice in drugi lišp, vselej ga poveri méri, predno ga spravi, toda nikdar ga ne plega na posteljo. Vender kam sem zabredla? Blebetam, kakor bi zavidala ónima dvema njiju mladost, kaj li? Nikar mi ne zamerite; vprašati sem vas hotela nekaj drugega; ne da bi bila radovédna, ampak spoštujem vas, odkar ste pri nas. Oblika vaša mi priča o veliki starosti vaši, in zató sem si vedno mislila, koliko ste morali prebiti, in koliko bi se mi mladiči mogli učiti od vas. Povejte nam, dragi sosed, odkod in kakó ste prišli k nam? Ne bode vam žal; hvaléžni vam bodemo vse žive dni, zlasti pa se óni mladi gizdalinki naučita pameti in se prepričata, kakó brezumno ravná, kdor se posmehuje staríni. Lepó vas prosim, povejte nam káj iz svojega življenja.«

Vse stvarí odrevené kakor podnevi in čakajo uprtih očij, kaj poreče stavec. Naslanjáč se ozrè po sobi in zadovoljen je; nikjer ni videti, da bi ga kdo preziral; celó o posteljah priča sramežljiva rdečica, da se kesata prejšnje neotesanosti svoje.

»Bodisi,« reče napósled, »pravil nisem še nikdar nikomur in tudi vam ne bi mogel povedati vsega, kar sem prebil, zakaj spomin mi peša, in zató sem pozabil že marsikaj. — Porodil sem se v Ljubljani, v imenitni starinski hiši. Nikar se ne čudite; takrat je bilo drugače, nego je dandanes. V tedanjih časih dober gospodar ni kupoval narejenih stvarij, ampak sam si je naročil dobrega blagá in nató pozval dobre in poštene obrtnike, da so domá vpričo njega naredili, česar

je potreboval. Takó je bilo tudi z menoj. Kar je lesenega na mēni, naročil je prvi moj gospodar pri starem mizarji tam nekje pri Sv. Petru, žimo je dobil s Stražišča pri Kranji, po prevleko pa je pisal na Dunaj. Bila je čisto volnena tkanina, svetlo-modra, z velikimi belimi cveticami. Ko je bilo vse skupaj, prišlo je nekoliko delavcev z zelenimi suknenimi prepasniki. Urno so se lotili dela. Napravili so zofo, šest manjših stolcev in dva velika naslanjáča, namreč mēne in tovariša mojega. Jaz sem bil prvi dodelan in sem se prvi závédel življenja svojega. Na tovariši sem tedaj gledal svoj razvoj; ali bolj nego to so me zanimali ljudje, katere sem rad opazoval že takrat. Na prvi pogled sem videl, da niso vsi jednaki in da je velik razloček med njimi. Že delavci so se nekoliko ločili drug od drugega. Dočim je prvak ali mojster iz večine le ukazoval, delala sta druga dva pridno in le vmes rekla kakšno besedo; mali učenec pa ni smel niti ziniti in je bil bolj za postrežbo ostalim delavcem.

Še večji razloček je bil med tistimi, ki so se prišli časih nekoliko pomudit pri delavcih in zopet odšli. Prav pogostoma se je pokazal stari strežnik; ne vém, ali je imel najmenj pôsla v hiši, ali je hodil gledat, da delo ni zastajalo. Védel se je kàj oblastno; bil je gladko obrit; redke črne lasé si je mazal, da so se svetili in dišali že od daleč; okolo vratú je imel belo ruto, na suknji rmen rob in srebrne gómbe, hlače pa le do kolén, kjer so bile podvezane nad visokimi svilenimi nogavicami. Izmed delavcev je učenec le skrivàj pogledoval nánj, mojster pa se je menil ž njim, kakor da sta stara prijatelja. Drugi pôsli so se ustavili le mimogredé, pogledali dovršene stolce, časih kàj rekli in šli po svojem poti dalje. Več veljave je kazala postavna čedna ženska srednjih let. Nosila se je gospódski, in iz prva sem mislil, da je gospá; ali skoro sem ugenil, da je le gospodinja, zakaj rekali so ji »gospodičina« in jo vpraševali za svèt, ali bi bilo dobro takó, ali misli morda drugače. Ona je prva za poskušnjo sedla náme in me pohvalila, da sem ravno prav mehák, da je naslonilo dosti nagnjeno in da sta držali visoki, kolikor treba, da človeku podpirata roke. Mojster ji je zatrjeval, da bode tudi zofa kàj pripravna, in rad bi se še kàj pomenil ž njo. Ali zdajci se na pragu oglási kuharica, in gospodičina vstane, prebira ključe na pásu in zopet odide iz sobe. Za dobre pol ure se vrne, toda sedaj pride ž njo star častit gospod popolnoma belih lás. Ko stopi čez prag, pusté delavci delo, vstanejo, in prvak hitro sname kapo in se mu spodobno pokloni. Gospodičina mu je rekala »gospod grof«, kazala mu, kar je bilo narejenega ter hvalila delo in delavce. Mojster je pri zadnjih besedah

široko raztegnil usta in se zadovoljno namuznil, ko je grof prikimal z glavo in rekel: »Že dobro, že dobro!« Tiho, kakor je prišel, odide stari gospod, in skoro za njim prinese oblastni strežnik po njega naročilu delavcem kruha in vina, da bi jim šlo delo bolje od rok. Sedaj vsi skupaj hvalijo grofa, kakó je dober, in trčijo na njega zdravje. Strežnik, ki mora hoté ali nehoté sesti k delavcem, zgovoren je čim dalje bolj in obširno pripoveduje o grofu in njega rodbini. Jaz sem ga zvesto poslušal in zvédel, da je grof vdovec in da je jedini sin njegov na Dunaji v visoki cesarski službi. Strežnik je rekel, da ga ima cesar kaj rad in da ga utegne še kdaj imenovati za prvega ministra svojega.

Takó so potekali prvi dnevi mojega življenja. Privadil sem se ljudij in razumeval sem njih govorjenje. Skoro sem ž njimi čutil, kar so čutili oni, in — ljubil sem jih. V tem je bila »garnitura«, takó namreč so skupaj zvali nas stolce, zofo in naslanjáča, dodelana, in nesli so nas v najlepšo sobo, kjer so nas namestili okolo svetle oglašene mize. Zofo so postavili ob steni, na kateri sta v zlatih okvirih viseli podobi grofa in umrše žene njegove, jaz in moj tovariš sva stala drug proti drugemu vsak na jednom konci mize, stolci pa niso imeli stalnega mesta, ampak kakor je nanesla potreba, bilo jih je nekoliko po vrsti nameščenih pred mizo, ostali pa so se poizgubili po sobi kje ob steni. Tukaj sem tedaj prebil najimenitnejšo dóbo svojo; imenitno zató, ker sem bil v grofovski službi in ker nisem imel malone nobenega opravila. In vender ne morem rêči, da sem bil kaj posebno zadovoljen; časih po več dnij nisem videl žive duše, in ker so bila okna zagrnjena, niti solnčni žarki niso mogli posvetiti v sobo, kjer je bil podnevi vedno sómrak. Svetlo je bilo le zvečer, kadar so imeli góste in je strežnik prižgal vse sveče na velikem lestenci, ki je sredi sobe visel od stropa. Velike hrupne družbe ni bilo nikdar; shajali so se le trije ali štirje gospodje, ki so bili po letih in po vedenji svojem prav podobni našemu grofu in so bili bržkone tudi imenitni kakor on. Saj sem čul, kakó je strežnik pravil novi hišni, da »k nam« zahajajo samó gospóda »od stanú«. Resnično, méni so se vsi gospodje zdeli jednaki, le jeden se je ločil od njih in prijal mi je najbolj. Debel gospod je bil, manjše nego srednje rasti; na glavi je nosil višnjevo kapico, okolo vratú pa mu je na zlati verižici visel kaj lep in dragocen križ. In glej, kakor bi védel, kolikanj ga čislam, sédal je vselej le náme. Bil je škof ljubljanski. Kaj so govorili ta imenitna gospóda, tega ne vém; govorili so le nemški, jaz pa nemški ne znam. Slovenske krvi sem, in tudi prva vzgoja moja je bila popolnoma slovenska; če bi

se bili gospôda shajali pogosteje in se menili o navadnih vsakdanjih stvaréh, naučil bi se bil sčasoma tudi nemški, saj imam, hvala Bogú, bistro glavo, ali takó sem le semtertjã ujel kakšno besedo.

Zadnji čas svojega kratkega bivanja na grofovskem dômu sem sodil po raznih znamenjih, da se kãj izpremeni pri nas, ali da se zgodi kãj nenavadnega. Stari grof je češče prihajal k nam v sobo, postajal pred podobo pokojne žene in se globoko zamišljal; tudi sem dobro videl, da je časih vzel iz žepa svilenó ruto in si otrl solzne oči. Potem je nagnil belo glavo, povetil oči in sklenjenih rók stopal po sobi. Sedaj je tudi škof češče dohajal k njemu in ostajal prav dolgo pri njem. Bila sta vedno samá in sta se bržkone pogovarjala o jako imenitnih stvaréh. Zapazil sem, da je grof časih globoko vzdihnil, škof pa se mu je nasmehnil sósebnó ljubeznivo, kakor bi ga hrabil. To pa je gotovo, da je bil grof po vsakem sestanku s škofom veselejši in zadovoljnejši.

Vse drugače se je izpremenila domača »gospodičina« ali gospodinja. Kãr vedno je bila razmišljena in nemirna kakor kdo, ki ga je doletela velika sreča. Tudi ona je večkrat prihajala v sobo, zlasti kadar gospodarja ni bilo domá; ali prihajala je plašno, kakor da se je prikradla, in vselej je zaprla vrata za seboj. Navadno je stopila pred véliko zrcalo, ogledovala se na vse strani ter se je sedaj ljubko nasmehnila, sedaj zopet držala resno in častito. Sploh se je védla tolikanj čudno, da sem iz težka zadržaval smeh, časih pa sem že mislil, da se ji bléde. Tudi je sédala na zofo ter se premikala in popravljala na nji, kakor bi kãj poskušala. Ko nekega dné zopet stojí pred zrcalom, odpró se nenadoma vrata, in v sobo stopi grof. Gospodičina se zardí do ušes, ali v tem jo stari gospod smehljaje objame in poljubi, in zdajci jo mine vsa boječnost. Odslej ga ni bilo več starega reda in mirú v hiši; vse je bilo nekako zbegano. Vrata naše sobe so ostajala kãr na iztežaj odprta, in videl sem kakó imajo vsi dela čez glavo. Kadarkoli je zapel zvonec na hodníku, vselej je kdo kãj prinesel in izročil gospodičini. Grofa in starega strežnika tedaj ves teden ni bilo domá; bržkone sta se kam odpeljala na kmete, ker so imeli več graščin. Tem mogočnejša je bila domača gospodičina; sedaj šele je bila prava gospodinja! Nekoč je prišumela v sobo v prekrasni svileni obleki, kakeršne še nikdar nisem videl na nji; ne véim, ali ji je bila predolga ali kaj, to pa sem videl dobro, da se je za dve ali tri pedí po tleh vlekla za njo. Tãkrat ni bila sámá, ampak ž njo je prišla bleða ženska, katero je domača gospodičina klicala za »gospodičino Mariá«. Menili sta se nekoliko nemški, nekoliko slovenski, in skoro sem ugenil,

da je Marí šivilja. Pred vélikim zrcalom sta obe ogledovali šumečo opravo; tukaj je bila nekoliko preširoka, ondu pretesna, in Marí se je ponižno prestopala sedaj na to, sedaj na drugo stran ter zatikala igle v gubé, ali pa s kredo zarisavala, kjer je bilo pretesno.

Še se je sukala okolo domače gospodičine, ko je na hodníku iz nova zapel zvonček. Takoj nató je hišna privedla déklico, ki je v vsaki roki držala toliko povezanih belih škatelj, da nje sáme skoro ni bilo videti izmed njih.

»Ravno prav, Marí, da ste tukaj! Bodete mi vsaj pomagali klobuke izbirati; jednega potrebujem za to obleko, drugega pa za pot,« reče gospodičina in pomaga déklici sneti lahko brème, katero s šiviljo razložita po vsi garnituri, dočim déklica hitro razveže pokrove. Sedaj se začne pomerjanje. Gospodičina šumi vsa nemirna od škatlje do škatlje in si izvestno vsak klobuk po trikrat in štirikrat dene na glavo, pogleduje se v zrcalu in se zopet obrne k šivilji, češ, kaj poréče ona. Marí je v zadregi, zakaj nji prija malone vsak klobuk, saj je modistka itak poslala le najlepših na ogled. Tem teže je torej izbirati. Časih reče tudi déklica, da ta ali óni sósebnó pristojá obrazu in opravi, toda gospodičina ji v tem ne priznava nobene veljave in se niti ne méní za nje besede. Ne rečem preveč, ako pravim, da je gospodičina potrebovala dobro uro, ali še več, predno si je izbrala dva klobuka. Toda saj se ji ni nič mudilo, ampak zdelo se mi je, da ji je bilo celó ljubo, ker je mogla delj časa v lepi novi obleki šumeti po sobi.

Drugi dan potem nisem bil nič kàj vesel. Možjé ki so prej razbijali le od daleč, prišli so tudi v našo sobo in prinesli s seboj velik zaboj in raznega mizarskega orodja. Radovédén sem bil, kaj začnó. V tem me jeden trdo prime za držala, potisne me v stran, kakor da sem péto koló na svetu in odmakne zofo. V méní je vse kípelo od jeze; ne zató, ker me je bolelo od okorne roke, s katero me je zgrabil, ampak žalilo me je, da me je preprost, neotesan hrust prijel takó trdo in zaničljivo, mène, ki sem bil vaje, da so najimenitnejša gospóda kranjska in ljubljanska nežno in uljudno ravnali z menoj. Kàr milo pa se mi je storilo, ko sta možá snela podobi grofa in grofice, položila ji v zaboj in nató oba zajedno bila po žeblih, kakor da sta v kovačnici, nikar pa v grofovski gostinski sobi. Za podobami so pobrali iz sobe tudi druge manjše stvari, in bili smo do dobra oplenjeni vsega lišpa, ki nas je tolikanj veselil in kratkočasil, vpričo drugih pa povzdigoval našo veljavo. Nisem védel, kaj pomeni vse to, toda čutil sem, da záme in tovariše moje ne bode dobro.

Zoperni hrup v hiši se je skoro polegel; zopet je bilo mirno in tiho kakor prej; vender ni bil več tisti prijetni mir, ki dobro dé sléharni stvári, ampak bilo je kakor po nevihti, ko vidiš sledi nje razdevanja, kamorkoli se ozreš. Takó je bilo méni. Nekoliko mi je odleglo, ko sta se vrnila grof in strežnik; toda le prehitro sem spoznal, da nista več prejšnja. Stari gospod ni več maral za nas in bil je, kakor da se čuti tujega na svojem dômu. Popóldne sta s strežnikom obhodila vse sobe, ozirala se po stenah in iztikala po kotih, kakor bi česa iskala ali gledala, če niso kaj pozabili. Drugo jutro pride strežnik v sobo in nas postavi v stari red, da nismo bili razmetani, kakor bi se bili sprli. Odprl je okno, vender ko je s pohištva le površno pobrisal prah, zaprl ga je zopet. Prav mudilo se mu je, na sebi pa je imel tisto dolgo svetlorjavo suknjo, ki mu je sezala do tal, in katero je oblekel le tedaj, kadar so se kam peljali.

Morda uro pozneje, ko sem dobro čul, da je pred hišo obstala kočija, pride zopet strežnik, odpre vrata na iztežaj in se postavi prédnja kakor vojak na straži. Dva gospoda, ki sta prej večkrat zahajala k nam, prideta skupaj v sobo in sedeta jeden náme, drugi na tovariša mojega. Oblečena sta bila popolnoma črno, in na prsih sta imela pripete nekake zlate svetinjice, kaj li. Le malo se pomudita, v tem stopi v sobo grof, opravljen za na pot, pod pázduho pa vodi domačo gospodičino, ki je tudi v potni obleki. Skoro da je nisem spoznal, takó se je izpremenila v lični gospódski opravi, in tudi počesana je bila drugače, nego sem je bil vaju. Gospoda sta hitro vstala, viteški se poklonila gospodičini, grofu pa prijateljski stisnila roko. Niso več sedli, ampak kar stojé so se nekoliko pomenili. Končno vzame jeden gospod gospodičino izpod pázduhe, drugi pa se oklene grofa kakor dober prijatelj, in vsi štirji gredó iz sobe in tudi z dóma, zakaj góri do nas se čuje, kakó druga za drugo oddrdrata dve kočiji. (Dalje prihodnjič.)

Ponôči.

*Z*vezda se utrne,
Pade v tème črne —
Nje sijáj nikoli več
Kvišku se ne vrne . . .

V duši béda vlada,
Mrè blesteča nada —
Skôro nje sijáj na vék
Vgasne v dnù prepada . . .

J. K.

Jesénsko listje.

1.
Dan za dnevom pada,
Jesen togepolna!
Žgè srce mi rana,
Duša mi je bolna!

Dól in gôro s snegom
Zima bo zavila;
Vènder nam za zimo
Pride pómlad mila.

Ti srce potrho,
Ali tudi tebi?
To ti zná le Oni,
Ki sedí na nebi!

4.
Črna noč po duši
Krila je razpela,
Zima ledonosna
V njo mi je zavela.

Mrzli prt obupa
Mrtvo srce krije,
Nánje z néba mesec
Mrzle žarke lije.

In nad njim se ziblje
Sóva sivoóka
Ter mrtvaško pesem
Neprestano stóka!

7.
Z vinom, brate, reši
Vsako se vprašanje;
Ono raztolmači
Najnovejšo sanje.

Če za jedno druga
Pije se zdravijca,
Naglo vse je srečno,
Draga mi dušica!

Kaj li še! Napij mu,
In takó brez kesa
Širom sveti Peter
Ti odprè nebesa!

2.
Veter je zapihal,
Drevje zašumelo,
Sáho rméno listje
Daleč odletelo.

Toga mi globoka
Dušo je pretresla,
Nádeje in sanje
Daleč vse odnesla.

Gôla zdaj je duša,
Prazno srce moje,
Kakor hrast, ki pustil
Vetru listje svoje.

5.
Oj, ti srce moje,
Mrtvo in leđeno,
Kakor da iz matke
Zime si rojeno!

Vzdrami se! Zapódi
Vse skrbi moreče!
Vzdrami se in trdno
Primi se mi sreče!

Pij, da Bog te vidi!
Pij iz polne čaše:
To je čudodelno
Tolažilo naše! . . .

8.
Vino, rujno vino,
Zlati dar iz néba,
Nikdar te ni bilo
Kakor zdaj nam treba!

Kvišku, polne čaše,
Kvišku, bratje mili!
Zdaj na zdravje bomo
Že vem kómu pili . . .

Ej, na nóge zložno!
Vsi pogledjte náme:
Kleta nam razpórnost,
Naj te slana vzame!

3.
Vse je odletelo,
Ko čez mórje ptica,
Vse minulo, kakor
Jutranja meglica.

Vse okolo méne,
Vse puščava širna,
Kamor se obrne
Duša mi nemirna.

Žalostna le pesem
Milo mi šepeče,
In hladi in téši
Srce krvaveče!

6.
Vino, novo vino,
Bodi méni zdravo!
Tebi naj zapójem
Kakor gré ti, slavo!

Preljubó iz čaše
Smeješ se šumeče,
Dar ti najmodrejši
Hudomušne sreče!

V prsih méni srce
Vzbujati se jame:
Kaj li, če napósled
Vino me prevzame?

9.
Ej, ti vince zláto,
Méni bilo zdravo!
Ali morebiti
Res mi lézeš v glavo?

Dejte, bratci dôkler
Zdrava je glavica,
Zadnja se oglási
Pametna zdravijca!

Živeli, Slovenci,
Na vse večne čase!
Vedno se in pridno
Trgajte za láse! . . .

Zamejski.

Misli s česke razstave.

Spisal —r—.

eto 1891. ostane v zgodovini českega naroda zapisano z zlatimi črkami. Vedeli smo sicer, da je kraljevstvo Česko biser avstrijskega cesarstva, dežela s staro kulturo, bogata in napredna; znano je bilo povsod, da je česki narod kakor vsi Slovani neizmerno napredoval v našem stoletju, ali takšnega uspeha, kakor ga je imela česka razstava, niso pričakovali niti Čehi sami, niti njih prijatelji, še menj pa njih sovražniki. Dà, sovražniki, ki so v svojem napuhu hoteli razstavo najprej preprečiti in so jo potem sistematiški zamolčevali ali grdili, pomagali so le, da se je povečala slava českega naroda. Ko so se česki Nemci, na katere se je toliko oziralo, začeli kujati in so napósled odrekli svoje sodelovanje, preplašilo je to marsikateriga Čeha, sosebno člane raznih odborov, ali kmalu se je razdal iz globočine src českega naroda glasni klic: »Tem bolje, pokažemo sami, kaj smo, in kake so naše moči!« Storil pa je tudi vsak svojo dolžnost od najvišjega aristokrata do poslednjega delavca. V teku jednega leta je bilo dognano ogromno delo, glavna palača za industrijo celo v petih mesecih navzlic temu, da se je prva železna konstrukcija zrušila zaradi deževja. Koliko je bilo drugih težav, ali vender je bila razstava, ko jo je dné 15. maja odprl nadvojvoda Karl Ludvik, zastopnik cesarjev, dosti bolj dokončana, nego je to navadno pri takih prilikah, in nadvojvoda, ki je od leta 1873. odpiral skoro vse deželne razstave, izrekel je brez ovinkov, da je česka večja in lepša od vseh. Res, praška razstava je pustila v vsakem oziru daleč za seboj celo buda-peštansko leta 1885., kjer so bile zastopane vse dežele ogerske krone, t. j. 15 milijonov prebivalcev,¹⁾ v Pragi pa se je predstavljala le kraljevinā česka in še od te le česko prebivalstvo, t. j. 3¹/₂ milijona, in večina plemstva, razsejanega po vsi deželi. Udeležilo se je razstave sicer še precēj Nemcev, sosebno velikih fabrikantov, ali ti so dobro vedeli, zakaj so to storili: zahtevala je to njih korist. Sploh pa so oni le nadomestili delo českega uma in českih rok, ki služijo tudi drugim Nemcem, saj ti vedno radi rabijo česko delavsko moč.

Razstava je navzlic temu podajala popolno podobo narodnogo-spodarskega in duševnega bogastva vsega kraljevstva českega; bila je

¹⁾ Tako je obiskalo česko razstavo za 156 dni 2.434.887 plačujočih oseb, tedaj razmerno vsak dan 15.608; peštansko pa za 187 dni 1.759.368, tedaj na dan 9408 oseb.

obča deželna, ne samo po imeni ampak tudi dejanski; izpremenila se je sicer v narodno česko, ali za to se Čehi in drugi Slovani zahvaljujemo onim, katerih ošabnost je popolnoma pogorela pri tej priliki. Pokazala se je sijajno visoka kulturnost jednega iz slovanskih plemen, moč in važnost českega naroda za državo, in zaradi tega je dobila razstava brez volje Čehov tudi velikanski politiški pomen, ki ne prinaša koristi samo Čehom, ampak tudi drugim Slovanom. V zlato Prago niso prihajali gostje samo iz slovanskih krajev, ampak iz vse Evrope in tudi iz Amerike; navzlic vsemu hujskanju je videlo razstavo tudi veliko Nemcev, sešeno strokovnjakov, ki niso skrivali svoje pohvale; pisalo in pripovedovalo se je o praški razstavi naposled povsod; čudili so se ji mnogi avstrijski poslanci, skoro vsi ministri, mnogi nadvojvode in nadvojvodinje (bodoči prestolonaslednik je bil sam razstavljalec); venec največje slave pa je doseglo delo českega naroda, ko se je za cel teden naselil v veličastnem kraljevskem gradu na Hradčanih presvetli cesar in kralj, da se kot razstavin pokrovitelj prepriča o blaginji in velikem napredku Svojega »ljubljenega kraljevstva českega«. Kdor je videl one prekrasne slavnostne dni, ki so privabili v Prago na stran cesarjevo cvet avstrijske aristokracije — v »Narodnem gledališči« slišali so se zaradi tega celo madjarski glasovi — najvišje dvorske in vojaške dostojanstvenike, avtonomne zastopnike iz vse dežele, kdor je na razstavi na vsakem koraku lahko srečeval česke Nemce, moral si je pač reči, da je Praga tudi danes res »caput regni«, kakor pravi nadpis na njeni staroslavni mestni zbornici, da kraljevstvo česko ni navadna provincija in da je narod česki čislán faktor naše monarhije.

Česka razstava se je zvala jubilejna, bila je namreč prirejena k stoletnici prve industrijske razstave o priliki kronanja cesarja Leopolda II. za českega kralja leta 1791., zajedno prve na evropski kopnini. Čudil se ji je takrat kralj s svojim spremstvom, ali kakšen razložek je bil med njo in denašnjo! V letnem refektoriji praškega Klementina je razstavilo takrat 150 razstavljalcev rokodelne proizvode česke na prostih mizah. Letos pa je industrijska ali srednja palača sama zajemala 12.870 štirijaških metrov in stala skoro pol milijona. In kje so druge večje stavbe, kje zasebni paviljoni, katerih je bilo 107? Vender moj namen ni podajati raznih števil in jih primerjati številkam drugih razstav — vse to bo ohranjeno v obširnem poročilu, katero namerja odbor še izdati, in upam tudi, da se še oglasijo o nji razni naši strokovnjaki — omenjam le, da je bila razstava prirejena res lepo, ukusno in jako poučno in da ni imela značaja deželne, ampak

že svetovne. Česko je obdarila priroda z vsemi bogastvi, in nje prebivalci jih tudi znajo rabiti. Česko steklarstvo, dragi kameni, železarstvo, pivovarstvo, sladkorstvo, glasbeni, kemiški in fizikalni instrumenti i. t. d. se slavé povsod, tudi daleč na tujem. Te in druge industrije so bile tudi spodobno zastopane, in za primer bodi le resnica, da izvzemši pariško svetovno razstavo v zadnjih 20 letih ni bilo nikjer tako velikega oddelka za stroje kakor v Pragi. Jednako se je pokazalo, da so Čehi izvrstni in marljivi gospodarji, ki se brigajo za vsak napredek, in sicer ne samo veliki posestniki, ampak tudi manjši, kar so pričale razstave raznih gospodarskih društev, okrajev in tudi posameznikov. Sploh se je moral človek povsod čuditi »malim« razstavljalcem z dežele, njih sposobnostim in tudi ukusu. Po takem ni čudno, da nahajaš povsod v našem cesarstvu in tudi v drugih državah českih tehnikov, inženirjev, obrtnikov, oskrbnikov, gozdarjev, vrtnarjev i. t. d. Bila je neizmerna sreča, da so se Čehi jedenkrat doma in skupno pokazali vsemu svetu in razpršili toliko prežvekovane trditve, da v Avstriji ni industrije in obrta brez Nemcev. Dasi poznam Čehe precēj dobro, vendar sem mislil, da zaradi nemške abstinencije nekateri izdelki, kakor n. pr. tkalčevski, ne bodo dobro zastopani, ali bil sem prijetno iznenaden tudi v tem oziru. Narodnogospodarske razvitosti in moči českega naroda pač ne more nikdo več zanikati: to je neocenljiva mirna zmaga!

Še važnejši in zanimivejši pa je čisto narodni in duševni napredek česki. Pred sto leti je prosil Dobrovský v seji kraljevske družbe znanostij kralja Leopolda, naj ohrani českemu narodu njegov materinski jezik, ali sam do smrti (1829. leta) ni veroval, da je česki jezik še za drugo rabo nego za prostonarodno. Letos pa je bil jezik prednikov povsod na prvem mestu, in po razstavi je odprl cesarjev najstarejši brat v lepi češčini česko akademijo znanostij in umetnostij, in s tem je dovršeno poslopje najvišje samostalne omike česke. V umetniški razstavi smo se lahko prepričali, koliko imajo Čehi imenitnih slikarjev, kiparjev in arhitektov; poslednje so hvalili tudi razni paviljoni, in na glasbenih so nas spominjala imena Bendl, Smetana, Dvořák i. dr., da Čehi niso samo dobri godci, ampak da že imajo tudi svetovnoznanе skladatelje; drugje smo videli, kako se vsestransko razširja česka književnost in kako knjigotržci skrbé za otroke in odrasle ljudi, za kmetisko hišo in za salon: Ottovi »Čechy« in Šimáčkovi »Hrady a zámky české« bi bili na čast vsakemu evropskemu založniku; z ilustriranimi listi, kakor »Světovzor« in »Zlatá Praha«, z mesečniki, kakor »Osvěta« in »Květy«, ne morejo se hvaliti avstrijski Nemci. Zdi se vam celo, da

se morebiti preveč tiska, ko vidite tudi razna tuja dela, sosebnost nemška, v českih izdajah, ali gotovo nahajajo Dorréjeva biblija, Ebersov »Egipet«, Stanleyeva knjiga »V najtemnejši Afriki« in druge jednake tudi med Čehi zadosti kupcev. Pojdite še na večer v »Narodno gledališče«, kjer se dostojno kakor kjerkoli predstavljajo domači in tuji umotvori, in povedati si morate, da Čehi lahko ponosno kličejo: »Mi smo narod!«

Nepristranski Slovan pa mora še dodati: »Vi ste prvi slovanski narod!« Te besede se ne smejo umeti krivo. Česka književnost nima takih velikih talentov kakor poljska in ruska; v krakovskih Sukiennicah je več in boljših novodobnih slikarjev nego na česki deželni razstavi; rusko slikarstvo je izvirnejše in samostalneje, ali poljska in ruska kultura ni tako sistematiška, ne seza tako globoko v prosti narod. Izvirnega »Naučnega slovnika«, kakeršnega Čehi izdajajo že drugokrat, nimajo Rusi še danes, nikjer se ne tiska razmerno toliko knjig, še menj pa časnikov in časopisov, saj ga že ni skoro mesta na Českem, ki ne bi imelo svojega časnika, saj skoro ni strokovnjakov brez svojega časopisa!¹⁾ S českim šolstvom, sosebnost s strokovnjaškim, ne more se meriti noben slovanski narod; sokolstvo so nam Čehi ustvarili, in pri njih je razvito in urejeno tako mogočno, da so jim to zavidali celo francoski gimnasti in o njem poročali predsedniku republike in županu pariškemu; jednako so razvita dobrovoljna gasilna, pevska in druga društva; česka industrija ni umetno ustvarjena in presajena, ne potrebuje tujih inženirjev in delavcev; kot obrtnika sta celo na Dunaji Pospišil in Pavliček to, kar sta v Peterburgu Šmid in Peterson; česki zemljedelci in gozdarji naj bodo za primer vsem bratskim; kredit nikjer ni narodu tako pristopen kakor v Čehih, in narod tudi nikjer tako ne nalaga svojih penez, saj spada 51 odstotkov vseh posojilničnih vlog v Avstriji na Česko in Moravo.

Najlepše dokaze za razmerno visoko omiko in tudi bogastvo českega prostega naroda ste videli, če ste opazovali obiskovalce. Gotovo ni vasi na Českem, iz katere bi ne bil nikdo na razstavi. Skoro vsak dan so privažali posebni vlaki iz Česke in Moravske tisoče in tisoče kmetijskega ljudstva, ki je navzlic slabi letini s ponosno zavestjo

¹⁾ Da imajo gospodarji, gozdarji in lovci veliko število svojih listov, ni treba omenjati, ali celo vrtnarjem služita dva, in svoje časopise izdajajo tudi taka društva, kakor »društvo za rejo in vadbo psov v kraljevstvu českem« ali »društvo za pestovanje rezljanja z izrezačo.« Ne čudimo se dvema listoma za pivovare, ali tudi mlinarji, gostilničarji, peki, mesarji, imajo svoja glasila; poleg obbeh obrtniških listov nahajamo še posebne za risanje, za mehanike, za tipografe (dva), rokavičarje, čevljarje in kožuharje.

romalo »na našo razstavo«, večji podjetniki in gospodarji pa so pošiljali svoje delavce in delavke v velikih skupinah ob svojih troških v Prago. Na avtomatiških stoléh, kjer si na Dunaji kmeta nisem mogel misliti, sede so kmetice poleg najelegantnejših dam pred glasbenim paviljonom ali pa pred fontano; v retrospektivni razstavi semtertja nisem vedel, čemu naj se čudim bolj, razstavljenim zakladom ali prostemu narodu, ki je ogledoval vse kar najpozorneje; motil vas je sicer v umetniški razstavi joč otrok, ki so jih matere in pestunje nosile na rokah, ali veselilo vas je, ko ste videli tako veliko zanimanje za umetnost in lahko slišali izborne opazke pred raznimi slikami. Čudo torej ni, ako vidite ob umetniški, s častno diplomom II. reda odlikovani sliki »Pustite otročiče k meni« v katalogu pripisek, da je lastnina — vaške šole (v Nové Vsi u Lomnice), in naravno se vam zdi, da imajo mnoga česka mesta svoje muzeje in arheološka društva in da se povsod skrbno čuva vsaka starina. Čudili ste se tudi lahko lepim in bogatim narodnim nošam, katere so se še ohranile v mnogih krajih, in zanimivo je bilo v »česki chalupi« (koči), kako je narod veselo gledal samega sebe; saj pa je tudi lepo in prijetno tam, in večina českich zaslužnih mož se je porodila v enakih kočah. Najlepše pa je bilo opazovati šolsko mladino pod vodstvom katehetov, učiteljev in učiteljic iz vseh stranij, sosebno iz nemških krajev in celo z Dunaja, katero so pošiljali roditelji, posamezne osebe, društva in občine. Ko so se zbrale otroške skupine na večer pred fontano, ki je bila večja in lepša od pariške in celo štirikrat večja od lanske dunajske, da končajo vsednevno ogledovanje, čudeč se čarobnemu vodometu v vseh barvah, čutila so ta mlada srca, da ne pevajo zastoj: »A to jest ta krásná země, země česká domov můj!« Tolikokrat ste slišali to pesem, ki je tudi prirejena za nas in nam vzbuja vselej najlepša čustva, ali ko se je razlegala iz teh grl, niste se mogli ubraniti solz in lahko ste odhajali z zavestjo: Ta narod ima še lepšo bodočnost!

Česki narod je pokazal s svojo razstavo, da ni samo raven svojim sosedom, ampak da se more ž njimi tudi meriti na svojo korist. V marsičem ostajajo za njim celo česki Nemci, ker živé v neugodnejših razmerah v goratih krajih; o alpskih deželah pa niti ne govorim. Sosedstvo z nemškim življenjem, tisočletna borba ž njim je prinesla tudi mnogo dobrega sadu. Ne prija sicer mnogokrat drugim Slovanom česki značaj, ali treba je pomisliti, da česki narod mora biti takšen, ker bi ga drugače ne bilo.

Vsak prijatelj Čehov je moral opaziti v Pragi tudi druge reči. Zaslugo, da se je razstava posrečila v nepričakovani meri, sme si pri-

pisovati vsak Čeh, dasi je bila večinoma delo Staročechov in plemstva. V dobi, ko česka politika ni posebno srečna, ko kraljuje v narodu velika zmešnjava in razburjenost, delovali so skupno vsi sinovi te blagoslovljene dežele; na razstavi so si oddihovali od strankarskih bojev; v svoje namene nikdo ni zlorabil razstave. Posebno pa je morala veseliti vsakega nepristranskega opazovalca imponantna udeležba českega plemstva. To plemstvo se ne zove zastonj historiško, ampak res kaže, da skrbno hrani dragocene spominke svoje minulosti in da so njegove tradicije zvezane s slavno zgodovino te dežele; podpira pa tudi novejšo domačo umetnost in gospodari izvrstno med narodom, s katerim ga veže toliko vezij. Plemstvo in česki narod še res nista tako zlita, kakor si želi marsikateri Čeh in ž njim tudi drugi Slovani, ali resnično je tudi, da to plemstvo ljubi svojo deželo, da je nanjo ponosno in da mu mora že zaradi tega biti pri srci tudi blagost njenega naroda. Jaz si ne morem misliti bolj domoljubnih in rodoljubnih besed, nego so bile one, s katerimi je najvišji maršal, knez Jurij Lobkovic, zaključil razstavo. Iz tega plemstva je tudi namestnik česki, grof Fr. Thun, ki je razstavi sam pomagal z vsemi močmi in storil vse, da jo je tudi vlada izredno podpirala. Načelnik najvišje avtonomne oblasti mu je izrekel zato javno zahvalo s pomenljivimi besedami: »on je dokazal, da ta umeje nalogo vlade nasproti deželi, kdor zna tudi nasproti vladi stati kot zvest in lojalen sin svoje dežele.« Narod sam pa je državnika, ki ima za sedanjdo dobo na Českem nepopularno nalogo, pozdravljal pri poslednjem prihodu na razstavo tako navdušeno, kakor še nobenega namestnika ne. Znano je, da grof Thun težko govori česki, takisto grof K. M. Zedwitz, neumorni predsednik izvršujočega odbora, ali baš to dokazuje veliki pomen in notranjo moč českega naroda, da mu služijo iz čistega prepričanja taki možje. Lahko se pove, da je razstava še bolj zblížala plemstvo in narod, seveda če bodo nekateri česki krogi razumeli svojo nalogo. Omeniti pa še moram, da so se Poljaki pri vzprejemu v »Praškem klubu« čudili, kako se bratijo taka gospóda kakor mlada kneza doktorja Schwarzenberga z drugimi stanovi.

Praška razstava ostane v radostnem spominu vsakega Čeha, in ponosno bodo lahko pripovedovali o nji svojim sinovom in vnukom. Prinašala pa jim bo tudi velike koristi. Resno se je narod lotil svojega velikega dela, slavno ga je dovršil, ali ta slava ga ne omami. Národ se je tudi neizmerno mnogo učil od razstave, in med njim se bodo vedno nahajali kritiški možje, ki so svoje uspehe primerjali tujim uspehom, in bodo vedeli, česa je Čehom še treba, da ostanejo ne

samo na sedanji visokosti, ampak da bodo tudi napredovali v bodočnosti. Razstava je rodila že lepo vrsto novih načrtov in mislij. Ustanovi se zemljedelski in gozdarski muzej za kraljevstvo česko, mnogi zgodovinski spomeniki pojdejo v krasno novo stavbo Českega muzeja; delajo se priprave za muzej českih iznajdeb — na kaj takega že morejo misliti Čehi — pravila českega izvoznega društva so že gotova, v srednji palači in drugih stavbah, ki ostanejo na spomin, bodo se že prihodnje leto videle nove razstave, sosebno zanimiva narodopisna česka leta 1893. Gmotno in duševno nezavisnost českega naroda je jubilejna razstava utrdila, in vzpodbujala bo Čehe, ki so se naučili sedaj spoznavati in ceniti sami sebe, k večji podjetnosti.

Jednaki bodo tudi moralni nasledki. Česki narod se bo lahko vedno skliceval na svoje dovršeno delo in nastopal mnogo zavedneje. V tem oziru je bila razstava tudi jako poučna. Reči moram, da se pri nas premalo poznajo težnje českega naroda, ki so se povsod jasno kazale tudi pri tej priliki. Razstava je bila prirejena k stoletnici kronanja Leopolda II. za českega kralja; pri vhodu sta mikala oko grb kraljevine česke in krona sv. Večeslava od samih cvetic; pred industrijsko palačo nas je spominjal spomenik Juriju Poděbradskemu jednega iz najslavnejših českih kraljev; na pročelji je bil Leopold II. v českem ornatu; na njenem vrhu se je svetila vsak večer jasno krona svetovečeslavska, in daleč so se lesketali njeni dragi kameni; kraljevstvo česko se je poudarjalo na vsakem koraku; videli so se tudi združeni grbi Česke, Morave in Slezke. Cesarja so pozdravljali Čehi kot svojega kralja, kot dediča vse svoje minulosti; veličastni grad, v katerem je bival, nosi še vedno ime kraljevskega, v »Narodnem gledališči« so zveneli radostni klici v kraljevsko ložo; na Vinohradih mu je izročila celo šolska deklica šopek v imeni mladeži »Vašega najmlajšega kraljevskega mesta«; pri okrašanji Prage in okoličnih mest se je rabila navadno krona svetovečeslavska z grbi vseh njenih dežel, in pri razsvetljavi na večer sv. Večeslava se je zopet lesketala njegova krona od plinovitih žarkov. Vse to, kar se ne samo dovoljuje na Českem, ampak dela celo z namenom, preseza daleč meje navadnega avstrijskega provincijalizma: kdor pozna minuloost sedanjega namestnika, pač lahko ugane, da cesarski dnevi niso razveseljevali Čehov slučajno k prazniku sv. Večeslava, vé tudi, po čegavem nasvetu je Njegovo Veličanstvo po cesarski himni zahtevalo narodno česko »Kde domov můj«. In kako pozornost in veselje so vzbujale cesarjeve besede, večkrat rabljene v Pragi in Liberci: »Moje ljubljeno kraljevstvo česko« ! Jednaki izrazi so sicer navadni v oficijalnem zlogu, ali na Českem po-

menijo danes, ko bi si Nemci radi ustvarili posebno deželico, program českega naroda, ki ima svoje zgodovinske pravice in ne more dopuščati, da bi ga kjerkoli v deželi njegovih prednikov šteli v tujce. Mi Slovenci pa, ki nimamo samostalne zgodovine in smo strašno razkosani, ne smemo pozabljati, da narodnostna ideja sicer dosledno preraja Avstrijo, ali to načelo ni jedino odločilno: Ogrri, Čehi, Poljaki in Hrvatje se držé zgodovinskih individualnostij. Kaj pa je resnično nam do naših vojvodin in grofij, sosebno do vojvodine štajerske in koroške? V tem oziru se naši ideali križajo s českimi in hrvaškimi; v našem programu je po takem treba narodnostno načelo združiti z zgodovinskim, zlasti pa posnemati na Štajerskem in Koroškem česke Nemce: sprava ni potrebna samo na Českem, ampak povsod v Avstriji, in Nemci naj poplačajo drugje vsaj nekoliko tega, kar pridobé na Českem!

(Konec prihodnjic.)

Bolna ljubezen.

Srce je moje bilo pusta njiva,
 Kril jo je sneg in led —
 Kar se nasmehe pomlad ljubezniva,
 Požene cvet.
 Oh, smiliš se mi cvetje:
 Nikdár, nikdár ne sine ti poletje!

* * *

Glej, koliko jih bilo je pred tabo,
 Ko jim je še prijazen vetrec vèl,
 A vsem usèhlo stébelce je slabo,
 In nerazcvel že vsak je ovenèl.
 Pod rušo nenasiten črv prebiva,
 Nemirno glóje ondu noč in dan,
 Zató, ko malo hipcev slaj uživa,
 Na bolnih tleh umrje cvet bolán.

Fr. Gestrin.

Biríča Suhodláka najhujši pot.

Spisal F. K.

I.

uda zima je bila na Gorenjskem meseca prosinca leta 186 . . Sneg je zapadel štiri čevlje na debelo. Na sv. treh Kraljev večer se je zjasnilo, in zlatormena zora prihodnjega jutra je pripeljala s seboj krasen zimski dan.

Okrajni predstojnik v mesteci K. je prišel v svojo pisarno. Zadovoljno je pogledoval na okna, skozi katera so sijali prvi žarki vzhajajočega solnca. V tisočeri odsevih so se bliščale zimske cvetice po zamrzlem steklu. Kakó prijetno jih je gledati pri zakurjeni péči! Visoko tam góri na snežnikih plamené snežni in ledeni vrhovi v jutranjem svitu; niže pod njimi se odsevajo biseri snežnih zvezdic izmed temno zelenega smrečja, ravnino pa pokriva krasna bela odeja, da kár vid jemlje. Dóli pod gradom, v katerem gospoduje naš predstojnik, vije se bistra Sava, in nad njo se drevé jate gladnih vrán in krokarjev, počasi mahaje z otrplimi perutimi.

Ko se predstojnik naveliča lepega razgleda, séde zložno v naslanjác, potegne iz žepa cév velikanske turške pipe in zakliče: »Suhodlák!«

V vratih se prikaže urnih nóg uradni sluga, po domače biríč Cene Suhodlák. Srednje je rasel, obraz mu je suh, brki ostríženi.

»Kaj zapovedujete, milostivi gospod predstojnik?« vpraša z velikim strahom.

»Zažgi!« zarenčí gospod predstojnik, ne da bi ga pogledal. Suhodlák prižiga veliko pipo. V lepih valovitih kolobarcih puha predstojnik izborni turški tobak prédse.

Kakor je prišel, takó zopet izgine Suhodlák. Niti miška ne bi slišala, takó tiho je zaprl vrata za seboj. To je silno ugajalo gospodu predstojniku. Pogostoma ga je celó pohvalil vpričo svojih pisáčev, dà, celó uradnikom ga je navajal za vzgled.

Ko počasi potegne došle spise iz zavitkov, razjezí se. Ljubljansko deželno sodišče je razpisalo glavno kazensko obravnavo proti Antonu Albrehtu, logarjevemu sinu z Volbenka pod Sv. Joštom. Anton Albreht se je hotel oženiti še ta predpust; zahteval je od očeta, naj mu izročí hišo, in ker se je stavec branil, pretil mu je z orožjem.

Danes še mora Suhodlák v hribe s povabili za tožnika očeta in zatoženca sina.

»Niti v najhujši zimi mi ne dajó trinogi ljubljanski mirú! Káj mislijo, da sem prišel tlako delat zánje v to mesto?«

In prav je govoril gospod predstojnik. Res ni prišel na tlako v to mesto. Poglejte samó njega okrogli trebušček, pogledajte polne police zastarelih nerešenih sodnih spisov, in izvestno mi potrdite, da gospod predstojnik ni tlačánil!

Res da on ne bode trpel hude zime, vender se huduje, da se mu jedva vidi rdeča glavica izmed gostega dima! Zakaj deželno sodišče je zopet odločno zahtevalo, in to ga je spravilo iz ljubega mirú.

»Suhodlák!« zakliče zopet.

»Evo vam dvoje povabil, jedno za Toneta Albrehta, po domače Lavra, in jedno za Jožeta Albrehta. Danes še ji morata imeti v rokah.«

Kakor da je treščilo z jasnega néba, takó se je prestrašil Suhodlák. Danes, ko se sléharna božja stvarca greje pri topli péči, ali vsaj čepí kje v zatišji, danes da bi moral gaziti najgrše jarke, najstrmejše griče!

Palec na desni nogi mu dá nekaj več srčnosti, zakaj prav rado vedno mu preži izpod obuvala. Kakó ga bode zeblo!

»Milostivi gospod predstojnik, ali ne bi mogel počakati do nedelje, če pride kdo k maši, ali do ponedeljka, ko je tržni dan? Saj takrat lahko izročim povabili.«

»Kaj, da bi zaradi jedne biriške kostí preložili vso obravnavo? Danes še morata imeti povabili v rokah, sicer si poiščem ob meseci drugega služabnika.«

Ostre besede — ali v srci predstojnik izvestno ni mislil takó hudo. Zakaj če odide Suhodlák, kdo bi mu takó lepó prižigal pipo, kdo vratáril tolikanj spretno? Vender je ta huda grožnja brezkončno vplivala na ubogega Suhodláka. Globoko se prikloni in še globoče vzdihne, nató vzame povabili. Toda v najtajnejšem kotu duše se mu kuha upravičen srd do krutega predstojnika. Krčevito stisne nezakriti palec in zaprè vrata skoro nekoliko trše.

2.

Ves žalosten se napoti domóv na kokerško predmestje.

»Mica, danes pa le móli záme, če me hočeš še videti živega,« reče svoji ženi.

»Kaj se je pripetilo takó strašnega?« vpraša ga ona boječe.

»Moj Bog, v največji sneg so me zapodili kakor vzteklega psa! Danes še moram biti pri Lavru na Volbenku. Aló, Tonče, hitro mi skóči k Brkerežu, da mi zakrpa čevljev, sicer bodem moral še bós gaziti po snegu kakor zver.«

Suhodlák se pripravlja na težavni pot. Obleče volnén jopič, čézenj zgoranj suknjo, katera pa že sredi hude zime nagiblje na cvet. Ženica mu prinese oskromen obed. Ko se vrne deček s čevljem, obuje se, pokrije novo uradno kapo, da se pokaže ljudem veljavnejšega, in vzame močno gorjačo.

Iz nova poboža Tončka, ki se drži na jok, podá skrbni ženi roko in reče: »Mica, ako obtičim kje v snegu, ali če me raztrga zver, plačaj črno mašo pri Sv. Joštu, da podeli mir in pokoj moji duši!«

3.

Hudo je škripal sneg, ko je stopal Suhodlák po savskem mostu. Ura v zvoniku cerkve Sv. rožnega venca je udarila baš jedno uro popóldne.

Takoj na konci savskega mostú se zavije pot na desno stran skozi Górenjo Savo proti vasici Rákovici. Lep in prijeten je ta pot, vedno držč ob savskem obrežji. Ali samó poleti je tod lep izprehod. Takrat se tudi gospóda iz mesta, mala in vélika, ali kakor že pravimo, »jara in visoka«, rada izprehaja med zelenim bukovjem. O tem vremeni mora Suhodlák pač sam hoditi. V poldrugi uri prisopíha do málina v Rákovici, kjer je tudi kréma.

Málinarjeva hči, priljudna Micika, prinese mu mérico vina in ga povpraša za njega opravke.

»Na Volbenk k logarjevim sem namenjen,« odgovorí ji Suhodlák.

»Moj Bog, ali si upate takó daleč v tem snegu? Vrnite se, ako nečete biti nesrečni! Minilo še ni mesec dnij, kar so našli Rákovčeva Janeza góri za Kucno zmrzlega. In takrat je bilo na pol menj snegá.«

»Ej, ta si je bil sam kriv smrti. Zakaj pa je lazil vse noči dólí čez Kucno k ónemu dekletu, že véš, katero mislim? Vsa pota so mu držala dólí čez Tičnico. Pravijo, da ga je véšča zvodila s pota. Jaz pa sem se priporočil sv. Joštu. Njemu na čast napravim ta pot.«

Suhodlák je legál. Kar je bilo mogoče, jezil se je na predstojnika, in najmenj na čast sv. Joštu je nastopil ta pot, toda žalostni konec Rákovčevega Janeza ga je prestrašil, zató se je sedaj izročal sv. Joštu.

»Pojdite, pojdite, ali res mislite, da mora vsakogar vzeti hudoba, kdor nekoliko povasuje pri svojem dekletu?« ugovarja mu málinarjeva Micika in se zraven poredno nasmeje, kakor bi že védela iz svoje izkušnje, da hudič res nima tolike moči, kakeršno mu prisvajajo.

»V božjo voljo sem se udal, potem pridi, kar hoče,« tolaži se Suhodlak.

»Le počakajte! Tudi vam se lahko pripetí, da vas premoti véšča,« nagaja mu Micika.

Kakó bridko so se izpolnile nje besede!

»Ali so gorjanci že napravili kaj gazi dóli k vam?« pozveduje Suhodlak.

»Jedini Hostník z Górenjega Zabukovja je prišel po mešič smeljine. Po njegovih stopinjah se ravnajte. Veliko lože bodele gazili.«

»Zdrava ostani, Micika!« posloví se Suhodlak.

»Srečen pot, varujte se véšč in v sneg nikar ne sedajte.«

Težkega srca se napoti Suhodlak v góro. Sedaj se začne zánj šele pravo trpljenje! Prej je hodil vedno po ravnini, tukaj pa se polagoma tlá dvigajo v mogočno gorovje Sv. Jošta. Solnce je še sijalo, toda mrzel sever je pihal s snežnikov. Boječe stopa Suhodlak po sledovih Hostníkovih. Toda Hostník je moral biti mnogo težji, globoke razore je puščal za sabo. Suhodlak se je malone pri vsaki stopinji izgubil v njih. Le iz težka je potezal nogo za nogo iz teh snežnih otlín.

Pomagati si hoče drugače. Zleze v leskovo grmovje. Tam je menj snegá. Ali snežne vejice ga švrkajo po lici in ostalem telesí, da je podoben snežnemu možicu, nikar pa cesarskemu biríču. Zopet mora izpod grmovja pod milo nebó. Pot je čimdalje bolj strm. Vedno bolj se udara Suhodlak v sneg, in jedino široko razprostrte roke ga otimajo, da popolnoma ne izgine v snežnih brézdni.

Na čevljih se mu je nabral debel leden podplat. Smuk! Suhodlak podriči po strmini daleč v dnó. »Naglica ni dobra,« rekel je polž. Takó nekako si misli tudi Suhodlak, ko takisto težavno zopet leze vkreber.

Pride vender na Górenje Zabukovje. Vroč pot mu lije po lici navzlic hudemu mrazu. Góri se mu odpré nov svet. Vsa gorenjska stran se prostira pred njim. Nebrojne cerkvice se vidijo po ravnini in po hribih. Okolo njih so razvrščene vasí. Proti jugu se širi ogromno lesovje. Sredi njega je graščinski gozd Volbenk. Veličastne smreke, jelke in bori dvigajo tam svoje zasnežene vrhove.

Tudi življenje v gozdu ni izumrlo. Glej, Suhodlāče, prav blizu tebe na óni-le smreki te opazuje dvoje črnih očij in se čudi tvojemu prihodu. Za deblom sedi skrita véverica, toda veliki, kosmati rep ji izdajno visi na drugo stran. Cela tolpa šój se je kričé vzdignila. Nejevoljne so, da jih kdo moti v ljubi tihoti. Tam-le pri ónem grčavem hrastu vidiš v snegu izdolbeno luknjico. Miška jo je izglodala, da si poišče kje vgrizka. Na trhlem kostanji pa trka žolna, kakor bi čevljár pribijal podplate. Toda Suhodlāka ne mika lepi razgled, ne zanimlje gozdno življenje.

Na Volbenk ima uprt pogled, obrvi se mu nabirajo, in prav krepko zakolne. No, oproščeno mu je bilo še ta dan, ko je v veliki stiski klical Mater božjo, sv. Jošta in vse svetnike na pomoč.

4.

Od daleč ugleda górsko vasico Peščeno. Nekaj jarkov mu je še pregaziti in nekaj gričev prelezti, in bil bi góri. Solnce se že nagiba. Brez moči se v podobi rdeče kroglice pomiče za vrhe. Jedenkrat še pokažejo snežni vrhovi ves svoj kras in se kakor suho zlató izpreminjajo v sinji višavi, dočim polagoma lega mrak na raván.

Kaj pa to? Tam góri na robu stoji visoka moška oseba. Kār ne gane se. V desnici nekaj drží, bržkone orožje. Kdo bi neki bil ta samotar? Kāj prida gotovo ni, kdor se v tej zimi potika po tem snegu!

Jedenkrat skoči Suhodlāk in izgine za grmovje. Ondu je dobro skrit. Št — zašumi zdajci za vejami, ki se polne snegá šibé do tal. Toliko da se dobro zavé, že počí puška. Suhodlāku se od strahú spodsne, in s sneženim plazom vred izgine v bližnjem jarku. Ko se prerije izpod snega, potiplje premrle ude in se prepriča, da je odnesel zdravo kožo. Ne daleč od njega pojemlje krvavéč zajec. Skupaj s Suhodlākom se je zvalil dolgoušec po strmém brégu. Suhodlāk, skri-vaje se neznanemu človeku, prepodil je zajca iz varnega ležišča. Lovec Sorščák s Peščene-ga, ki je zajca sledil, izpihnil mu je življenje.

»Kaj pa laziš tukaj in se skrivaš kakor polesni maček? Rajši bi domá gospódi sobe pometal in ječe kuril!« kara ga Sorščák, bližaje se Suhodlāku. »Toliko da te nisem z zajcem vred poslal na óni svet, kjer bodo imeli boljšo kurjavo pripravljeno za biríške tvoje grehe.«

Nekoliko debela je bila šala, vender jo je Suhodlāk voljno prebil v snegu.

»Ako si človek božji, usmili se me in spravi me vsaj do Peščene-ga!« prosi Suhodlāk.

Sorščaku se mož smili. Saj je tudi on storil uslugo njemu, ko mu je prepodil zajca iz grma. Prime ga za roko in ga skoro privleče zopet na vrh. Potem gazi pred njim, da ga Suhodlak dohaja le iz težka.

5.

Na precèj strmeh robu stoji samotna Nartovčeva hišica. Od strmine je baje tudi dobila ime. Semkaj véde Sorščák Suhodlaka.

V óni dóbi, ko je Suhodlak tod lazil, stanovala je pri Nartovci mlada vdova. Domačini so jo klicali za »malo Mino«. Pred dobrim letom ji je umrl mož in jo zapustil vdovo brez otrok. Točila je žganje, dobro domače in slabo fabriško. Ob rómarskih shodih in drugih imenitnih dnevih v letu se je dobivalo tudi vino. Govorili so o nji, da ima denarcev, zato ni pogrešala snubačev gorjanskih in z ravnine.

»Dober večer!« pozdravi Mina prišleca. Bila je lepa ženska drobne rasti. Po letih bi sodil, da še nima mnogo nad dvajset let, dasi je bila bliže tridesetim.

»Bog daj dober večer!« odzdravi Suhodlak, otesajoč sneg z obleke. »Hvala bodi sv. Joštu, saj me ni zapustil, ker me je privédel k tebi. Prinesi mi urno tepkovca, da si zopet oživim premrle ude.«

»Ne skrbite. Vam prinesem najboljšega, da nas ne bode te hodi rubiti.«

»S to kapljico si človek pač dušo priveže. Bog vas živi, oče Sorščák! Na sodni dan še vam bodem hvaležen, da ste me privédl pod to srečno streho,« takó napije Suhodlak Sorščaku, pokusivši sladkega hruševca.

In zopet zahteva nove mérice. Suhodlaku se niso otajali samó zamrzli udje, tudi srce mu je utripalo hitreje. Ali ga je ogrela krepka pijača, ali morda celó prijazni pogledi male Mine? Kdo vé, morda oboje.

»Suhodlak, ako hočete danes na Volbenk, treba bode odriniti. Mráz je sicer, toda noč je jasna in svetla. Prvi krajec že sveti, nekoliko bode te sneg brédli in skoro ste na Volbenku,« opominja ga Sorščák.

Beseda »Volbenk« kár pretrese Suhodlaka. Tukaj pri Minici, pri topli péči in sladkem hruševci je takó ugodno, vender služba mu kliče: »Volbenk!«

Težkega srca se loči od Minice.

»Pa se nazaj gredé zopet oglasite. Nekaj v strán je, zató se pa toliko bolje okrepčate«, vabi ga Minica in ga zraven pogleduje takó prijazno, kakor bi mu rekla: »Cene, le ostani še!«

In malone bi se dal zavésti. Toda oče Sorščák je tukaj, ta bi izvestno pripovedoval, da je ostal pri mladi Minici. Zató odide, služba ga zóve.

Ko prideta do ónega kozolca, kjer se zavije pot proti Volbenku, poslovi se Sorščák, rekši: »Na levo se držite, potem pri ónem-le robu na desno in nató zopet na levo. Bodete pa potem pri starem Lavru nočili. Srečen pot in lahko noč!« (Konec prihodnjič.)

Prisega.

Kdaj nam zláta zloga sine?
V knjigo se zaril je črv,
V knjigo, ki dosléj samica
K zlogi bila nam je brv.

Bratje, Bógu prisezimo,
Da posléj nam vlada j mir:
Národa nihčé ne ljubi,
Kdor zanéta v njem prepír!
Bistrán.

Zvezdi.

Bog prižgal je zvezli dvé:
Prva svétle žarke svoje
Trosi v čutno mi srcé —
Zvezda je ljubezni moje!

Druge zvezde jasni žar
V sreči méni, v togi sije,
Pot do vzorov mi vsedár
Kaže zvezda — poezije . . .
Rástislav.

Biser in zvezda.

Biser na dnú je morjá,
Zvezda na stropu nebá.
Biser globoko je skrit,
Zvezde oddaljen je svit.

Zemlja deklétce lepó
Tamkaj imá pod goró.
Biser in zvezda zemljé,
Tebe le išče srcé!

y.

Geološke razmere župnije starotrške in nje bližnje okolice.

Spisal M. Cilenšek.

eža in Mislinja sta vzeli v svoje krilo óne odrastke dravsko-savskega pogorja, ki so pomaknjeni najbolj na sever. Tukaj stoji tudi njih severozapadni mejnik, gora Sv. Urše, ki se na našo stran polagoma znižuje v mislinjsko dolino, na koroško pa je na vso čast apnenim planinam, zakaj tukaj ti kaže zelo strme prepade in brézdna, ki pričajo, da so nánjo vplivale silovite podzemeljske moči. Ob desnem bregu Mislinje se razprostirajo zadnje panoge košatega Pôhorja in obrobľajo s prejšnjim pogorjem prijazno dolinico, ki se od izliva Suhodolnice precěj zožuje in na severozapad odpira k Dravi. Zadi, na vzhodni panogi Sv. Urše, pozdravlja te župljanska cerkev starotrška, ki je v zadnjih letih zaslula po svojem vrlem župniku daleč daleč po učenem svetu. Ondu je bilo zbirališče nádejepolnih rojakov, sëm so zahajali tudi izobraženi tujci, zato se nam zdí umestno, da izpregovorimo nekoliko o kraji, kjer je deloval mož učenjak in proslavľal domovino našo, o kraji, kjer je izdihnil blago svojo dušo Davorin Trstenjak.

Ozemlje sicer ni veliko, vender ni nastalo najedenkrat. Severo-vzhodni in severni kos sta gledala iz pramorja na jug in tjakaj pošľjala pozdrav brdu, ki je med Plešivcem in Sv. Vidom ob deželni meji ž njima naraslo zajedno. Vse to prištevamo I. dôbi ali pratvorbi. Po dolgem presledku, za katerega se je sesedala na górenjem Štajerskem železna ruda, na Českem in drugje pa črni premog, in za katerega je dobilo stolno mesto naše dežele podstavo nekdanji trdnjavi, nastopila je našemu kraju nova dôba. Ta dolgotrajni odmor, ki je v geoloških knjígah resnično zabeležen z zlatimi pismenkami, ostal ni brez sledú za slovenske pokrájine. Vsaj premogova tvorba se je razvila precěj dobro, toda razven tega, da nam je dala nekaj rude, gospodarila je z nami jako skopo. Vender bi brez nje pomoči Ljubľančanje ne imeli z Gradú krasnega razgleda na mogočno steno skalovitih Karavank in še divnejšega na ponosnega orjaka kranjskega, Celjanje ne na solčavske planine in na Pôhorje. Ko pa je nastopila naši zemlji III. dôba, vzdignilo se je dravsko-savsko pogorje in s Pôhorjem zajezilo mórje, sezajoče iz panonske kotline do pragor. Kar se

je vzdignilo sedaj, to je po snóvi in skladovitosti svoji popolnoma različno od prejšnjega. Tretjaško mórje, katero je polnilo posamezne zalive v zvezi z imenovano kotlino in lizalo ter izpiralo njih obrežje, naplavilo je raznih tvarin, ki se lahko ločevajo od ostalih, zakaj že na čelu se jim pozna odnosna starost. Ko se je izlilo to mórje na jugo-vzhod, nanosile se še predpotopne vodé ob véliki cesti nekoliko potopnin, in ob Mislinji se tlá še sedaj menjavajo, zlasti za povódnij, in napravljajo raznovrstne naplavine. Samó II. dóba ni zapustila tú nobenega sledú razven zilskih ¹⁾ skladov ob górenjem teku beluninem, ki ležé na kristalasti progi Plešivec — Sv. Vid. To je ob kratkem zgodovinski pregled geoloških dób našega ozemlja.

Ker so se razvile na takó neznatnem prostoru malone vse geološke dóbe, ni čuda, da je površje prav različno. Zlasti pa lahko razločujemo z ozirom na zunanjo obliko tri oddelke, kateri takoj oznanjajo strokovnjaku, da se ž njo ujema tudi geološka podstava. Povsod po pragorah vidimo pohlevne, nekako zaokrožene vrhove, brez tistih strašnih strmin in prepadov, katerim se čudimo po apnenem svetu. Rastlinstvo pokriva táko površje zdržema, plačuje delavcu na primernem mestu obilo njegov trud in mu namaka časih zemljišče še preveč. Toda ker je sestavljeno od kristalastih, većinoma temnih hribin, zadržava dókaj vode, ki se počasi zliva v mrzle studence. Ne trdimo sicer, da je to jedini vzrok óni bolezni, za človeštvo toli bridki, takó zvanemu kretinizmu, vendar bi ne ravnali prav, ako bi ne jemali v poštev vpliva geološke sestave, in to še radi tega ne, ker je omejen pristni kretinizem samó na pragorje. Da pa se ta pojav po krajih, ki mejé z mlajšimi hribinami, ne prikazuje v vsi obilosti svoji, moramo brez dvojbe pripisovati vplivu geoloških razmer. Take odnošaje nahajamo na severnem delu našega ozemlja, kjer se razprostirajo zapadne panoge póhorske, v katerih so si izdolble Mislinja, Sečnica in Meža svoje struge do Drave. Ker pa leží ves ta kraj na skrajni meji kristalaste pratorbe, opazujemo le malokje omenjeno bolezen. Pripomniti vendar moramo, da niti Meža niti Mislinja ne delata meje med pragorami in skladovitimi tvorbami, temveč približno jih loči cesta, držeča iz Starega trga v Kotle.

Ves drugačen je svet na zapadu, na jugu omenjene ceste. Namesto zaokroženih gričev in hribov kipé mestoma navpične stene v v sinje nebó; prepad se vrstí za prepadom, in sotéske vežejo večje in manjše doline. Takó zlasti blizu gore Sv. Urše. Že iz daljine vidiš belkasto skalovje in posamezne pečí, med katerimi rastlinstvo

¹⁾ Zila na Koroškem, kjer je to skladovje najrazvitejše.

uspeva le oskromno. Takšen svet se more obdelovati samo po nižinah, kamor je nanosila voda raznih raztvorbin, dočim pokriva srednje obronke gozd, vrhove pa skalovje, pečevje in groblje. Ker apnenec, zlasti čisti, prepereva jako polagoma in plohe odnašajo nastalo prst, zato je takšen svet malo sposoben za kmetovanje. Najbolj pa pogrešajo po takih krajih vode, zakaj poletna padavina se krči skoraj na polovico one v pragorji. Vzrok temu pojavu je kakovost hribin, o katerih izpregovorimo na drugem mestu.

Na vzhod proti Suhodolnici se ozemlje niža, napravija nizke griče in prehaja v dolino. Tretjaška tla so večinoma podstava rodovitemu polju, katero potoki dobro napajajo.

Sedaj, ko smo v velikih potezih spoznali geološke dobe in od njih zavisno zunanjo obliko, treba prve pregledati natančneje in opisati njih sestavine vsaj površno. — Od severnega pogorja po Dravi odločeno Pohorje je temelj, na katerega se naslanjajo mlajše tvorbe. Akoravno se ne dá trditi, da bi bile njega hribine prvotna zemeljska skorja, ki je za dolgih vekov morda ostala neizpremenjena, to vendar moremo naglašati, da starejših ne poznamo in sicer ne samo na Štajerskem, ampak sploh nikjer, kakor tudi to, da si blagovoljni čitatelj ne predstavlja tvorbe druge vrhu druge — kar je le redkokje — temveč mi sodimo po kakovosti zemeljske skorje, ki se je v raznih dobah razvijala različno. Da bi se baš ta točka ne umevala in tolmačila napačno, bodi v pojasnilo še nekaj. Opazovalec, ki je n. pr. dobro proučil zilske skladowe na Koroškem, najde jih iz lahka tudi na Kranjskem in Štajerskem in jih spozná dobro po kakovosti sestavljaljajočih snovij, naj tudi ne vé, kaj je spodnja, kaj gorenja stena. Navadno pa so razmere jako zamotane, in tukaj treba vse opreznosti. Zlasti apnenci, ki so dostikrat prav podobni drug drugemu, človeka lahko premotijo in zavedó. Treba je vsestranskega opazovanja, sosebno se moramo ozirati po okameninah, ki so po navadi jedino odločilne.

Osrednja, precèj široka pohorska ós je zgrajena od drobnozrnatega granita, ki je nalik drugim predorinam brez vse skladovitosti. Sestavljajo ga zrna kremenova in živčeva ter luske sljudine. Nanj se naslanja rula (gnajs), po sestavnih drobcih mu popolnoma podobna, toda skladovita v vseh delih svojih. Obeh je v našem področju le malo, zlasti pa granita. Tu pa tam kipé osebljeni oddelki rulini in majhne gručice granitove iz kristalastih skriljčevcev, ki prav za prav tvarjajo pragorje. Sicer je sljudovca le malo, tem razvitejši pa je praskriljavec, mlajša oblika njegova. On je zelenkastosiv ali temnosiv, časih

tudi črn in le malokdaj izvrstnega, navadno nedovršeno skriljavega zloga; večkrat je nabran v gubice in na razkolnih ploskvah se blišči kakor svilenina. Njegovi nasadi se naslanjajo neposredno na rulo in granit, dočim jim je drugje sljudovec spodnja stena. Ker je granit, predirajoč iz globine, razkosal kristalasto pragorje, zato so njega plasti nagnjene proti predorini in držé na jug. Dôkaj dobro se dá to opazovati celó ob poti na grad¹⁾, kjer gleda izpod krednega apnenca po nekod praskriljavec, sicer pa le podstavo dela tretjaški tvorbi. Nad Málinom ob Mislinji so razmere podobne, a tukaj pokriva praskriljavec neposredno prod, v katerega se vtaplja na jug.

Sestavine iz druge dôbe tukaj niso razvite, razven že omenjenih zilskih skladov ob Beluni, na katere je postavljena gora Sv. Urše. To si moramo ogledati od juga, ako hočemo, da nam je vse jasno. Tukaj so razvite spodnje in srednje triasne²⁾ plasti do strmih obronkov, ki so sestavljeni od górenje-triasnega apnenca. Ta je nekoliko rdeč-kastosiv, gost in zlasti na preperelih ploskvah poln sledov okamenin, med katerimi se najgošče opazuje Spiriferina gregaria; nje lupine navadno okremené. Tudi drugi górenje-triasni mekušci niso ravno redki. Apnenec najvišjega vrha naše gore so prištevali razni geologi retiški³⁾ tvorbi, poudarjajoč prereze Megalodontove. Ker pa omenjenih okamenin retiškega skladovja ni mogoče po samih prerezihi do dobra prepoznati in jih ločiti od triasnih — saj se nahajajo jednaki prerezi tudi v triasnih plastéh, in vrhu tega retiške tvorbe ni opazovati drugje na slovenskem Štajerji — zato je najbolje, ako ne delamo razločka. Našo misel podpira tudi kakovost hribin, ki niso prav nič različne od spodnjih.

Tù pa tam ob severovzhodnem obódu gore Sv. Urše se dobiva górenje-triasni grintavec.⁴⁾ To je posebna vrsta apnenčeva, ki se razločuje od pristnega sósebnó po kemijski sestavi. Dočim je namreč apnenec zgolj ogljikokislo apno, združeni sta v grintovci dve spojini, zakaj imenovani spojini se pridružuje še ogljikokisla magnezija. Grintavčeva zemlja je izmed vseh najnerodovitejša, dasi napravljajo njega bele, bliščeče stene na človeka velikanski vtisek.

Triasno skladovje gleda kakor otočje iz tretjaških⁵⁾ tál in se stavlja precejšen del domačih gorá. Bolj še je mogoče to rêči o srednji tvorbi III. dôbe. Jurski⁶⁾ nasadi kažejo navadno čudno različnost v hribinah in o kameninah. Ker so zadnje većinoma prav redke in ker je zaradi razkosanosti posameznih skladov jako težko pregledati

¹⁾ Nad cerkvijo. ²⁾ Trias. ³⁾ Rhätische Formation. ⁴⁾ Dolomit. ⁵⁾ Staro označilo, dokler so mislili, da je razvitih samó troje tvorb. ⁶⁾ Po pogorji »Jura«.

odnosno starost, ne smemo se čuditi, da se je vtihotapila marsikatera pomota gledé na te plasti. Prestopivši mejo sosedne vojvodine, razproširajo se ob severnem vznožji Sv. Urše nekoliko na vzhod in potem na jug. Njih hribine so jako izpremembene in dôkaj pisane. Največ je gostega, temnosivega ali rmenosivega apnenca, ki je tù pa tam jasnordeč. Okamenine tukaj ravno niso redke, ali težko jih je izluščiti iz kamenja, ker se večinoma razdrobé pod kládívom. Največ je lupinarjev, in ti nas najbolj poučujejo o starosti omenjenih nasadov.

Najmlajša tvorba III. dôbe — kredna tvorba — zapustila je tudi ob severnem robu južnih apnenih planin svoje sledove. Dobiti jih ni mnogo zdrženja, in tudi sicer so jako razmetani. Precejšnja proga górenje krede — hipuritni¹⁾ apnenec — začénja se zapadno od Starega trga ónikraj Sečnice, naslanja se na severu neposredno na kristalaste skriljevce, na jugu pa dela dnò tretjaški tvorbi. Osobito ob poti na grad narejajo ti apnenci górenjo steno skriljavecem. Najnižji je tù belkastosiv, razpokan grintavec, nad njim pa gost, precěj grmadast apnenec rmenkastosive barve. V njem se nahajajo malone povsod na preperelih ploskvah sicer majhne, toda dobro ohranjene okamenine, kakeršne so odločilne za górenjo kredo. Ob Mislinji je nad skriljevci jednak apnenec, toda brez okamenin.

Potujé nizdolu ob Suhodolnici, katera hkratu izgine v podzemeljsko strugo ter se za kake pol ure zopet prikaže, opaziš pod cerkvijo Sv. Duha veliko razliko med zapadom in vzhodom. Apnenec in grintavec z robotimi svojimi oblikami prehajata polagoma v zaokroženejše obronke in premineta napósled popolnoma. Nadaljujejo ju v nižjih gričih spodnje plasti mlajše tretjaške tvorbe, ki tvarjajo hriboviti šentvidski svet. Tukaj teče Pónikva, oskromna rečica, ki izgine v apnenec in se v »Hudi luknji« zopet prikaže. To ozemlje do Podgorja sestavlja jako trd sprimek (konglomerat), ki se dalje proti nižinam izpreminja v precěj drobnozrnat sivkast peščenjak, v katerem se svetijo sljudine luskice. Sploh pa je barva nestanovita in zavisna od lepiva, ki veže večja in manjša zrna v celoto. Te plasti so spodnji-sockini skladovi, ki so se prav dobro razvili v tem kraju. Górenji člen imenovanega skladovja, ki se tukaj skoraj nikjer ne kaže na površji, zložen je od raznih sesedlin, ki nam pričajo, da so nastale v mirni vodi. Največ je skriljevcev in glinovnatih láporjev temnosive, pa tudi črne barve, v katerih se svetijo drobne luskice. Med oba člena pa je priroda posadila tiste črnikaste nasade, ki se vidijo izven planin-

¹⁾ Hippurites, najnavadnejša okamenina.

skega svetá v premogovi tvorbi. Sevéda jih imamo v našem okraji malo, in še ti niso takó bogati, kakor n. pr. med Savo in Savinjo. Navadno je premog tukaj v ozkih žilah ali celó v posameznih gručah, katerim delajo skrilejci górenjo steno.

Tretjaška tvorba se je razvila v našem področji tudi v najmlajši obliki. Od koroške meje se vleče na jugovzhod precèj široka proga, zgrajena od proda in peska; poslednji prehaja večkrat v ilovico. V teh plastéh kopljejo v nižje skladove na premog. Dostikrat ni na površji ne tega ne ónega, toda blagovoljni čitatelj se je že lahko prepričal sam, da zakrivajo raznovrstne raztvorbine, nastale po preperevanji, spodnje plasti in dajó črnico, v kateri kalé mnogovrstne rastline.

Drugih tretjaških nasadov nimamo tukaj. Nobenega sledú ni o tistih algah, ki so, živèč v tretjaškem morji, gradile litavski apnenec. IV. dóba je bila mirna, in ognjeniki niso nametali trahita in ž njim pokrili starejših utvorov, kakor n. pr. v severni panogi savinjskih planin tjá do Vojnika.

Toda popolnoma še nismo pri kraji. Med Holmščico in pôhorskim vznožjem se razprostira rodovito polje, čegar podstava so potopnine vodá, ki so nanosile s Pôhorja ogromno množino njegovih tál. Tukaj se opazuje prod razne debelosti do najdrobnejšega peska. Kakeršna so bila prvotna tlá, katera so razjedale vodé in odnašale odkrhane kosove, prav takšna morajo biti sedaj drugotna, sevéda samó z ozirom na kakovost pojedinih delov, ne pa tudi njih oblike. Odkrušeni kosovi so pač iz prva oglati in robati, toda po vodi se ogladé, obrusijo ter pookroglijo ali sploščé. Kar se odbrusi, nareja pesek, na primernem prostoru pa glino ali drugó raztvorbino. Jednakega značaja so naplavine, ki se tvarjajo ob strugah sedanjih potokov ter površje mnogokrat preobrazujejo, jemajoč tù rodovito prst, ondu pa jo pretvarjajoč v močvirje ali pustinjo.

Naša domovina se ponaša zlasti na vzhodu s slátinami, katerih nekaj uporabljamo samó v ožjem krogu, nekaj jih je pa takó izvrstnih, da jih izvažamo v daljne kraje. Malone vse izvirajo iz tretjaških tál in so večinoma v neki zvezi s trahitom, ki je za te dóbe dvakrat predrl starejše plasti. Sevéda ne trdi nikdo, da so nastali njih izvirki v navedeni hribini ali potrebovali kakšne njene prvine, temveč to zvezo moramo umevati takó, da vrelčni tokovi zasledujejo réze in razpokline, nastale v vulkanski hribini in da se primešava s primernim tlakom vodi ogljikova kislina v različni, po nekod precejšnji globočini. To posnemamo že iz tega, ker najboljši studenci res privrévajo iz napominjanih tál. Drugi pa, katerim nedostaje take zveze, ti so takó

rekoč mlačni in nimajo nobenega vpliva na širši svet. Studenca zadnje vrste nahajamo tudi na našem ozemlju, drugega blizu drugega, zapadno od Holmca, na katerem se sveti cerkva Matere božje. Njiju voda je čista in pitna ter je za navadno rabo. Ker sta vodnjaka jako globoka, ni mōči raziskovati žil, in mogoče je, da se jih meša več raznovrstnih, katere morda slabé silo jedne žile. Gledé na to, kar smo povedali o drugih slátinah, v tem kraju ni pričakovati studenca posebne imenitnosti.

Pozimi.

Snézec beli pada
Na goró, poljé,
Pada méni žalost
V prsi in srcé.

Rože so odcvèle,
Ptičev spev molčí,
Ljubljénca že k méni
Dolgo bilo ní . . .

Káj ljubezen tudi
Zimski čas pozná?
Cvetje, petje, sreča
Odbeží srcá?

Pada vsako leto
Snézec na poljé —
Sreč pride zima,
K dáj — to se ne vé! . . .

y.

Snegu.

Le méti, méti, beli sneg,
Zaméti dól, zaméti breg.

Sinoči šel sem k ljubi v vás,
Za sabo v snegu pušéal gáz.

Stikále bodo zdaj glavé
Ženice mláde in staré:

»Pod oknom gledí je gazí,
Od kod, od kod ta sléd drží?«

Zatorej méti, beli sneg,
Zaméti stézo, dól in breg!

Zorán.

Dr. Vincencij Franul de Weissenthurn,¹⁾ slovenski pisatelj.

Spisal Gr. Jereb.

nano je, da so možjé druge národnosti pogostoma jako marljivi pospeševalci te ali óne književnosti. Najsrečnejši národje so v tem oziru sevéda tisti, ki stojé na višji stopinji omike in imajo izobražen, završen jezik. Vender je tudi nam Slovencem usoda naklonila nekaj pisateljev in pospeševalcev naše književnosti, katerih ni porodila in dojila mati slovenska. Poleg znanih mecenov Ungnada in Zoisa imamo slovničarja Gregorija Alasia da Sommaripa, ki je že leta 1607. izdal v Vidnu slovensko-italijansko slovnico; potem Janeza N. Edlinga, graščáka iz Ajdovščine, ki je leta 1777. izdal več šolskih knjig v nemškem in slovenskem jeziku, in napósled tudi Franula-Weissenthurna, ki se je trudil dati slovenskemu jeziku celó salonsko obliko.

Dasi je Weissenthurnovo ime slovenskim razumnikom do sedaj malo znano, vender ostanejo njega mnogostranske zasluge za Slovanstvo na Primorskem nevenljive. Namenil sem se zaradi tega nekoliko razsvetliti temò o njega življenji in književnem delovanji.

Franulova obitelj je prišla v XVI. veku baje iz Albanije v Lovrano v Istro, kjer je obogatela in bila jako ugledna. Pozneje je prodala svoje posestvo občini lovranski in se preselila na Reko. Tukaj so se popeli Weissenthurni visoko v javnih službah in osebnem razmerji. Zlasti se je odlikoval ded našega Vinka, doktor prava, Ivan Krstnik Franul, mestni sodnik in svetovalec ter brodov lastnik, ki je dobil plemstvo s pridevkom »de Weissenthurn«, ²⁾ po diplomi dunajski z dné 19. listopada 1713. leta. ³⁾ Grb podeljenega plemstva je kazal moder ščit, v katerem je bel okrogel stolp s tremi okni v trikotniku, spodaj lesena vrata, okovana z železom; na vrhu je črn orol z glavo na levo obrnjeno, z zaprtim kljunom, široko razpetimi perutnicami in nogami, pripravljenimi na vzlet. Na vrhu ščita je odprti šlém, okolo ščita pepelasto in modro mešano perje (namesto pepelastega

¹⁾ Gradivo je nekoliko iz ostaline pokojnega L. Žvaba, katera je pošt tot discrimina rerum prišla v moje roke. Pis.

²⁾ Dr. Const. Wurzbach, »Biografisches Lexikon«, IV. Theil, pg. 342.

³⁾ Diplomó je imel shranjeno Vinkov sin Jurij, umrši leta 1887. meseca svečana na Opčinah poleg Trsta.

tudi srebrno), vrhu sléma zlata krona, okrašena s štirimi nojevimi peresi, modrimi in pepelastimi. Koncem diplome je svojeróčni podpis: Carolus s. r.

Ko se je cesar Karol VI. dôkaj prepíral z Benečani, pridobil si je dr. Ivan Krstnik Franul premnogo zaslug za cesarsko obitelj in za mesto Reko. Preskrboval je namreč ladje z ljudmi in živežem ob svojih troških in pomagal cesarju odbijati sovražne napade na primorska obréžja. V priznanje njega zaslug ga je odlikoval cesar z dednim plemstvom. Rečenega dr. Ivana Krstnika sin, dr. Frančišek Franul, oče Vinkov, bil je od 1756. leta vodja naddijakonski kapitelski pisarni na Reki, dasi je štel tedaj šele dobrih 30 let.¹⁾ Njega žena Margerita mu je povila sina, katerega so krstili za Vincencija. V reški krstni knjigi je vpisan takó-le: »Vincentius, Maria, Antonius, Blasius filius legit. nobilis Domini Francisci et Margarithae jugalium Fragnul, natus 2. et baptizatus 3. februarii 1771. Patrini: Antonius de Velleuz, Carolina de Giomarini. Baptizavit canonicus Josephus Spingarolli.« Različna pisava imena »Fragnul« nas ne smé motiti, ker vémo, kakó so se nekđaj pisala imena slovenska.

Kanonik Spingarolli, Italijan po rodu, vknjižil je ime po svoji izreki, torej vrnil g in hotel s tem označiti, da je treba ime mehko izgovarjati. Toda Franuli se niso nikdar pisali po Spingarollijevem pravopisu. Plemstveno pismo piše »Franul« in ne »Fragnul«, kar izključuje vsako dvojbo. -- Vincencij je hodil v osnovno šolo in gimnazij v svojem rôdnem mestu, toda kje je obiskoval in završil vseučiliške nauke, o tem pogrešamo virov. Za vzbujenega absolutizma, ko je baron Žiga Zois v Ljubljani zbiral okolo sebe najveljavnejše domoljube, nastanil se je leta 1798. dr. Vincencij Franul de Weissenthurn v Trstu. Tukaj se oženi dné 4. malega srpana 1801. leta z gospodičino Terezijo pl. Cronnestovo. Poroka je bila v Trstu pri oo. jezuitih, kjer je v poročni knjigi takó-le vknjižena: »Nob. Doms. Vincentius Franul de Weissenthurn Patricius fluminensis JUDr. (juris utriusque doctor) et advocatus 3 anni hic degens, cath. 29.²⁾ annorum, celebs, sponsa: D. Térésia filia Dni. Alexandri de Cronnest Goritiensis hic educata 21 annorum celebs. Testes D. Jos. Minelli actuar. circol. et D. Jos. Cronnest advocatus.« Poročil ju je Frančišek Ks. Millanich, admin. Parrochiaie. Videti je, da se je dr. Franul pri Cronnestu vežbal v odvetniških poslih in ondu spoznal poznejšo soprogo svojo.

¹⁾ Ms: Jonner, Genealogie Triestine, parte I. A. — K., archivio diplomatico di Trieste, na 325. stráni.

²⁾ Stati bi moralo 30.

Dr. Franul se je želel ustanoviti za samostojnega odvetnika, zato se je obrnil do tržaškega »gubernija«, kateri je v óni dóbi dajal potrebno dovolitev. Njega prošnjo je namestništvo ugodno rešilo s tem-le odlokom: »An den Gerichtsadvokaten Herrn Dr. Vincenz von Weissenthurn zu Triest. —

Kraft der dem Triester Gubernium von Seiner kais. königl. Apost. Majestät übertragenen Gewalt wird ihm, Herrn Vincenz Franul von Weissenthurn, nach den von seiner Rechtschaffenheit und erforderlichen Kenntnissen gegebenen zureichenden Beweisen an den von ihm heute abgelegten Eid, das Amt eines öffentlichen Notars verliehen und ihm zu seiner Rechtfertigung sowohl als zur Sicherstellung des Publicums gegenwärtiges Diplom ertheilt.

Geschehen Triest, den 10. Februar 1803.«

Dr. Franul odprè meseca svečana leta 1803. svojo odvetniško pisarno in postavi takó trden temelj daljnemu svojemu delovanju.

Zaradi svoje spretnosti in velikega ugleda ga izvolijo pet let pozneje za tržaškega mestnega plemiča (patricija), in kakor takšen je bil tudi mestni svetovalec. Vrh tega ga imenuje vlada dné 16. vinotoka 1815. leta za šolskega nadzornika ilirski-srbski zasebni občinski šoli. To nam priča o mnogostranskem Vinkovem delovanji in njega spretnostih.

Prešéren je zapel Matiji Čopu v spomin: »Minljivost sladkih zvez na svet' oznani: kak kratko je veselih dni število.« Te besede so upravičene tudi o usodi dr. Franulovi. Sredi najlepših let in nádej ga zadene kap; prejemši svetotajstva umrè v hiši št. 137. v starem mestu zadi za magistratno palačo dné 2. vélikega srpana 1817. leta. Italijanski vladni list »L'osservatore Triestino« z dné 6. vélikega srpana 1817. l. št. 60. je prinesel poročilo, ki slóve slovenski takó-le: »V jutro dné 2. vélikega srpana t. l. je umrl gospod dr. Vinc. Franul de Weissenthurn, pravnik v našem mestu in c. kr. notar, katerega je zadela kap v 45. letu (prav 46. letu) njega dóbe. Poleg pravoslovnega znanja je izvrstno poznal tudi druge znanstvene stroke, kar je dokazal pogostoma kot bivši član društva »Gabinetto di Minerva«. Tudi javno je pokazal svoje znanje in izdal pred nekaj leti jako čislano slovnico ilirskega jezika, sósebnó izvrstno začetnikom.

»V priznanje njega teoretiškega in dejanskega znanja so ga imenovali za šolskega nadzornika ilirski-srbski šoli«. Rečenega lista poročevalec piše dalje: »Pogreb je bil včera ob 8. uri zjutraj; spremili so ga k zadnjemu počitku gospodje odvetniki in velika množica od-

ličnega občinstva. Pokopan je pred velikimi vrati stolne cerkve Sv. Justa. Njega spomenik¹⁾ je v cerkvi št. 1.«

Šestintridesetletna Franulova vdova se je dne 16. listopada 1818. leta zopet poročila s petdesetletnim samcem marquisom Pietragrassom, c. kr. uradnikom in mestnim svetovalcem, kateri je skrbel za vzgojo Franulove mladoletne dece. Franul je namreč ostavil šest otrok;²⁾ dva sta umrla že v nežni mladosti. Aleksander, porojen 1803. leta, svetovalec zadarskega namestništva, umrl je 1859. leta. Hči Karolina, porojena 1804. leta, poročena z dr. Grmovnikom, umrla je dne 20. ržčnega cvéta 1882. leta, Ludovik, porojen 1811. leta, polkovnik v pokoj, bivši pobočnik nadvojvode Ivana, živi na Opčinah. Četrti je Jurij, porojen 1814. leta, umrl meseca svečana 1887. leta na Opčinah. Ludovikova hči, živeča na Dunaji, piše podlistke v »Presse« z moškim imenom Max von Weissenthurn; Jurijeva hči Leonora pa je poročena s slovenskim učiteljem Števom Ferlugo.³⁾ (Konec prihodnjič.)

Sedanji zemljevid Afrike.

Spisal S. Rutar.

Rdo se ne spominja tiste bele pleše sredi Afrike, ki se je takó oblastno svetila na starejših zemljevidih te zemljine? Poleg nje je bilo še vse polno pretrganih črt, ki so pomenile negotove rēčne toke, ali pa še ne preiskane jezerske bregove. Sedaj je popolnoma izginila óna pleša, in pretrgane črte se vidijo le še malokje na novejših zemljevidih Afrike. Določil se je izvir ne samó Nilu, kar se je zdelo starim ljudem nemogoče (zató pregovor: »quaerere caput Nili«), nego tudi Nigru in Sambesiju. Dà, celó najzamotanejša vodopisna uganka o toku reke Kongo je sedaj večinoma že rešena. Prej so risali srednji tok Kongov dve do tri zemljepisne stopinje južno od polutnika, sedaj pa se je pokazalo,

¹⁾ Beležka pri Vinkovem sinu Ludoviku: »Da un conto del Don Carlo de Bottoni custode settimanale e vicario curato della Cattedrale di S. Giusto di data 4. agosto 1817 risulta che il sig. Vincenzo Dr. Franul de Weissenthurn fu sepolto nel monumento della Chiesa Nro. 1.«

²⁾ »L'osservatore Triestino«, 1817. leta, str. 1810.

³⁾ Gospod učitelj hrani dr. Franulovo fotografijo, jako dobro pogojeno po neki sliki.

da teče skoro toliko nad polutnikom. Jedino górenji tok njegov še ni popolnoma dognan, ali misli se, da mu je treba iskati izvira v jezeru Bangveolu. Dognali pa so preiskovalci v ravnokar minulem letu, da je reka Uelle pritok Ubangu, ki se izliva blizu Aequatorvilla v Kongo. S tem je rešeno tudi vprašanje gledé na razvódnico med Uellom in Šari-reko, ki teče v Čadsko jezero.

Tudi število jezer se je izdatno pomnožilo v srednji Afriki. Jezeri Moere in Bangveolo je našel šele Livingstone na svojih potovanjih v povirji Kongovem. Prav takisto je bilo jezero Njassa pred njega odkritji le malo znano. Na severozapadni stráni Ukereva (Victoria Njansa) rišejo starejši zemljevidi samó jedno jezero Albert Njansa ali Mvutan. Sedaj pa se je pokazalo, da sta tam dve jezери (Albertovo in Albert-Edvardovo jezero) in da se dviga med njimi celó do 5500 m visoko gorovje. Jezera v zapadnem delu države Kongo so imenovali po belgijskem kralji Leopoldu II. V zadnjih letih je našel potem Oger Teleky še dve jezери med Ukerevom in Abesinijo ter ji krstil na čast avstrijskima prestolnikoma Rudolfovo in Štefanijino jezero. S tema je število večjih jezer v Afriki izvestno že napolnjeno. Mimo tega je dognano, da so malone vsa afriška jezera blizu vzhodnega obrežja, kjer so tudi najvišje goré.

Gledé na navpično izobrazbo se nam prikazuje Afrika kakor velikanska, malo razvita visoka planota, ki se stopnjevito in dosledno dviga od severa proti jugu, v najjužnejšem delu pa zopet v ozkih stopicah spušča k morju. Velikanske robne goré obkrožajo afriško planoto malone na vseh stranéh, le na najzapadnejšem konci je zemljina nekoliko bolj odprta. Izmerila se je višina najvišji afriški gori Kilima-Ndžara in določila na 6100 m. Nekoliko bolj proti severu stoječi Kenija je le za 600 m nižji. Ob najnotranjšem delu gvinejskega zaliva kipí Kamerunsko gorovje, čegar vrhunci dosežajo višino 4000 m. Najnovejši afriški velikan pa je Ruwencori, ki se dviga v deželi Ugandi blizu Albert-Edvardovega jezera 5500 m visoko. —

Še čudovitejše izpremembe kaže politíški zemljevid Afrike. Res je, da so si razni evropski národje (sósebnó Portugalci) že od konca XV. stoletja prisvajali posamezna obréžja afriška, ali takó obilo se to ni godilo nikoli, kakor v zadnjem desetletji. Za nekoliko let so se zvršile nove politíške stvaritve in izvédle naselbine, da iz težka sledimo vsem tem izpremembam. Vender tudi njih vzročne zveze ne moremo pojmiti, niti razmotriti njih važnosti, ker stojimo še sredi razvijajočih se izprememb in ne vemo, kakšen jim bode konec. Toda

nekako se dadó te izpremembe venderle razvrstiti, in iz nekaterih pogledov jih je móči presoditi vsaj nekoliko.

Najprej lahko razločujemo štiri središča, okolo katerih se kristalizirajo nove politiške tvorbe. Ta štiri središča so: górenje porečje Nilovo ter dežele ob vélikih jezerih, reka Niger, reka Kongo in južna Afrika.

V górenjem porečji Nilovem so se uprli leta 1883. takó imenovani »madisti« (pristaši preroka Mahdija), premagali Kartum leta 1885. in popolnoma odtrgali Egiptu takó imenovani »egiptovski Sudan«, t. j. dežele Nubijo, Meroč, Senaar, Kordofan in Darfor. Dejanska oblast egiptovskega kediva seza sedaj na jug samó do 22° severne širine, in v sedanjih mejah ne meri Egipt (s polotokom sinajskim vred, ki pripada politiško Egiptu) več nego 9943 μm^2 in šteje le 6,822.000 prebivalcev. Ko je odpadel egiptovski Sudan, pojavili sta se dve vprašanji, prvič, čegave naj bodo dežele ob Rdečem morji, in drugič, kakó se odprí nov pot do Sudana.

Prvo vprašanje se je tikalo najbolj Angležev, ker preko Rdečega morja drži važen trgovski pot v Indijo. Ali tudi Francozje in Italijani so se potezali za posest tega prehoda. Prvi so imeli že prej ob babelmandebkem prelivu posestvo Obok, drugi pa Assab. Že leta 1884. so začele vse tri tó omenjene vélike vlasti živahno gibanje ob Rdečem morji in adenskem zalívu. Ker so se Angleži bali tekmeča Francoza, zató so se združili z Italijani in jih povabili, naj zasedejo zapadno obrežje Rdečega morja, kolikor ga ne pripada Egiptu. To so Italijani tudi storili leta 1885.; zasedli so Massauo in položili temelj naselbini Erythreji, ki se je morala iz zemljepisnih vzrokov širiti vedno dalje proti jugu. Pri tem pa so Italijani zadeli ob Abesince. Okoristili so se domačih prepírov v Abesiniji in sklenili dné 2. vélikega travna 1889. leta z novim »negušem« (vladarjem abesinskim) Menelikom II. pogodbo, s katero so razširili svoje pokroviteljstvo na vse dežele abesinske. Od tedaj občuje neguš s tujimi državami le po italijanski vladi. V začetku lanskega leta so potem sklenili Italijani novo mejno pogodbo z Abesinijo in dobili priznanje negušovo gledé na italijanske naselbine ob Rdečem morji. Navzlic tem pogodbam pa abesinsko vprašanje še sedaj ni rešeno.

Ker so se uprli madisti, izgubili so Evropci prirodni vhod v Sudan; t. j. ob Nilu doli niso mogli več predirati. Toda dežele ob vélikih jezerih so silne važnosti v trgovinskem ozíru, in zató so morali Evropci iskati novega pota v Sudan. Pri tem so hoteli biti Nemci prvi, tembolj ker je Emin-paša, sedanji vladar v Vadelaji blizu

Albertovega jezera, nemškega pokolenja. Razne ekspedicije, prirejene baje zato, da bi rešile Emina, hotele so si resnično le prisvojiti ozemlje na južni strani Ukereva. Da bi se to lažje zgodilo, osnovali so Nemci leta 1885. svoje »vzhodnoafriško društvo«, kateremu so izročili trgovino in organizacijo »nemške vzhodne Afrike«. Angleži so se čutili s tem prizadeti in so tudi ustanovili »angleško vzhodnoafriško društvo«. Od tedaj se je začelo tekmovanje in potezanje, kdo dobi vplivno besedo v Sansibaru in kdo ob nasprotnem obrežju. Naposled skleneno Nemci in Angleži dne 1. malega srpana 1890. leta pogodbo, po kateri si razdelé vzhodnoafriško obrežje takó, da je pripadla vsa dežela med Sansibarom, Kilima-Ndžarom, Ukerevom in Tanganjiko Nemcem, vse drugo na severu in severovzhodu nemške vzhodne Afrike pa Angležem, ki so od dne 4. listopada 1890. leta tudi pokrovitelji Sansibaru. Takó vladajo sedaj vsi zemlji med Kilima-Ndžarom, Ukerevom, Darfurjem, Senarom, Abesinijo in reko Džubo.

Od leta 1885. se je torej vse izpremenilo v vzhodni Afriki. Italijani so razširili svoje območje ob Rdečem morju od 18° severne širine do polutnika ob izlivu reke Džube. V njih območje so prišli tudi Kaffa ali Galla in Somali-národje z vsem somalskim obrežjem od Džube do rta Ras Hafuna, ker so po pogodbi z dne 15. listopada 1889. leta vzprejeli pod svoje pokroviteljstvo tudi nekdanja sansibarska mesta Kismaju, Barava, Bogdišu i. t. d. Onostran rta Ras Hafuna pa se začenja angleško obrežje, ki se zavija okolo rta Guardafuija ob južni strani adenskega zaliva do ónostran Zeile. To obrežje so si prisvojili Angleži leta 1884. in 1885. ter so zasedli leta 1886. tudi otok Sokotro. Obrežje ob tadžurskem zalivu z mestom Obokom je ostalo še vedno Francozom. Ali so s tem stalno rešili razmere v vzhodni Afriki, ali je vse to le efemeran prikaz, to nam pokaže bližnja prihodnost.

V porečji Nigrovem se borita najbolj francoski in angleški vpliv, ker nemške pridobitve v Kamerunu po letu 1884. niso tolikanj važne, kakor se je mislilo. Francozje so predirali najprej iz Senegambije ob Senegalu proti vzhodu že leta 1880., ko je Faidherb postavil načelo, da se mora francoska oblast razširiti v porečje srednjega Nila. Čudovito vztrajno pridobivajo Francozje čimdalje več zemlje ob górenjem Nigru, podjarmljajo manjše razrode in usiljujejo prej mogočnim domačim državam svoje pokroviteljstvo, n. pr. leta 1887. državam Samory in Ahmadu, leta 1888. državi Tieba in leta 1889. državi Kongo. Leta 1890. so zasedli Francozje državo Segu-Sikoro in dne 1. prosinca 1891. leta tudi Nioro, zadnji ostanek

države Ahmadu. Pozneje so razširili svoje območje tudi preko državi Massina in Gandu, takó da imajo sedaj vse górenje porečje Nigrovo in tudi desno stran srednjega porečja. Prekoračili so dalje Kongijsko gorovje in zvezali svoja senegalska posestva z gvinejskimi, zakaj óni zmatrajo vso Slonokoščno obréžje za svoje in imajo posestva tudi na Zlatem in Robskem obréžji.

Angleži pa so začeli leta 1885. svoj vpliv širiti od dólenjega Nigra proti severu in so že spravili v svoje območje takó imenovane »Haussa-države«, med katerimi je najimenitnejša Sokoto med Nigrom in njega dotokom Benue. Leta 1889. so se poskušali dogovoriti s Francozi o omejitvi obojestranskih interesov, ali rešili niso tega vprašanja. Francozje kažejo vedno óčitneje svojo namero, da hočejo združiti svoja posestva v Alžiru in Tunisu s Senegambijo in Guinejo ter zavladati vsi zapadno-polovici severne Afrike. Da bi to lože dosegli, zató so začeli predirati tudi od severa, iz Alžira v srednji Sudan in k Čadskemu jezeru. V ta namen pa so sklenili izdelati saharsko železnico celó do omenjenega jezera. Vsa proga bode dolga okolo 3000 km, torej polovica krajša, nego sibirski železnica. Do sedaj drdrá že vlak 239 km daleč od postaje El Guerrah (37 km južno od Constantina) do Biskre. Od tod pojde čez Tuggurt, Temassinin in Air ali Asben v Kuko ob Čadskem jezeru. — Tudi iz S. Louisa v Senegambiji že delajo Francozje železnico proti Timbaktu.

Najčudnejši prikaz v novi zgodovini je pa država Kongo. Skoro v sredini »temne zemljine«, tam kjer so bile dežele še pred desetimi leti do malega neznane, utemeljili so leta 1885. evropski národje iz trgovskih ozirov samostalno in nevtralnó državo ter ji dali belgijskega kralja za vladarja. Ta država obseza sedaj 22.412,5 km² in šteje 14—15 milijonov prebivalcev, stolno mesto pa ji je Boma blizu izliva Kongovega, torej skoro na države skrajni meji. Upravno je razdeljena država v 12 distriktov, in uradnike ji imenuje belgijski kralj, v čegar imeni vlada deželo »generalni administrator«. Državne meje so bile urejene po posebnih pogodbah s Francozi (leta 1885. in 1887.) in s Portugalci (leta 1891.), zakaj prvi in drugi so si svojili nekatere dele kongijske države. Portugalci so si svojili zapadni del južne Afrike že od takrat, ko je Jernej Diaz našel rt Dobre nádeje, Francozje pa so začeli v novjšem času širiti svoje gospodstvo med zatonom Biafra in reko Kongo. Znani afriški potovalec Savorgnan de Brazza je namreč na svojem prvem potovanji leta 1880.—1882. pridobil več razrodov na desnem obréžji Kongovem francoski vrhovni ob-

lasti in jih združil s prejšnjimi francoskimi posestvi ob rekah Ogove in Gabun. Od tedaj se je začel »francoski Kongo« čimdalje bolj širiti proti sredini afriški, in podoba je, da namerjajo Francozje tudi od te strani predreti do Čadskega jezera. — Portugalci pa so uredili svojo mejo proti državi Kongo s pogodbo z dné 25. vélikega travna 1891. leta, takó da sezajo njih posestva (dežela Angola) celó do izliva reke Kongo in do vzporednika, ki drži skozi ta izliv. Gledé na vzhodno mejo so se dogovorili dné 20. vélikega srpana 1890. leta z Angleži takó, da pripade Portugalcem ves svet na zapadni stráni górenjega toka Sambesijevega. Od tedaj je nastala tišina v kongiški državi zlasti zató, ker je svoje težišče prestavila med lok kongiške reke.

V južni Afriki opažamo vedno večji narastaj britanskega območja. Odkar so Angleži v letih 1836.—1848. pregnali »bure« (t. j. prvotne holandske naseljence) iz Kaplandije, zmatrali so vso južno Afriko na južni stráni povratnika za svojo. Nekoliko časa so jih sicer motili v tej posesti zmagoviti Sulu-Kafri in »buri«, ki so leta 1882.—1884. mimogredé utemeljili več državic v južni Afriki. Ko so pa Nemci leta 1884. zasedli deželi Nama in Damara na zapadni stráni južne Afrike, tedaj so se osokolili Angleži in izdatneje podpirali kapsko naselbino. Že leta 1885. so Angleži zasedli deželo Bečuanov in takó razširili svojo oblast čez južni povratnik. Od tedaj se je pojavila v Kaplandiji mogočna stranka, ki je zahtevala, da se mora razširiti angleško območje celó do Sambesija. Ko si je tudi britanska vlada leta 1888. postavila to nalogo, tedaj se je porodila drzna misel, da mora angleška oblast sezati od najjužnejšega rta afriškega do povirja Nilovega in da morajo obréžja vélikih jezer biti angleška! Angleški in škotski misijonarji so delali že dolgo časa prej na to in pripravljali pot britanski okupaciji. Začeli so tudi graditi železnico iz Captowna in Port Elizabeta in so jo do sedaj izvédli že v porečje Kai Garipa.

Ali tukaj so Nemci zagvozдили leta 1886. sovražen klin med angleški plen in zasedli vse dežele od Njasse do Ukereva, kakor je bilo povedano že zgoraj. Pogodba z dné 1. malega srpana 1890. leta je določila južno in zapadno mejo »Nemške vzhodne Afrike«, in Angleška je morala popustiti svoj načrt, da bi zvezala svoja posestva na severu Ukereva in Kilima-Ndžara z ónimi v južni Afriki. Vender so ostale v angleškem območji vse dežele na južni stráni jezer Moëro in Tanganjika, torej tudi vojaški urejena država Matabele med Sambesijem in Limpopom, o kateri vé češki potovalec E. Holub pripovedovati toliko zanimljivega.

Poleg Nemcev so se upirali razširjenju britanske oblasti v južni Afriki tudi Portugalci, ki imajo že od nekdaj Sofalo in Mosambik na vzhodni strani južne Afrike, t. j. vse obréžje z dotičnim zagorjem od Delagoa-drage do rta Delgado. Ta svoja posestva bi bili tudi Portugalci radi združili z ónimi v Angoli in si takó prisvojili skupno zemljo v severnem delu južne Afrike. Začela so se dolgotrajna pogajanja med Angleži in Portugalci, katera so se končala šele s pogodbo z dné 28. vélikega travna 1891. leta. Po tej pogodbi sezajo portugalska posestva ob sofalskem in mosambiškem obréžji proti zapadu do jezera Njassa in obsezajo obe dóljeni porečji Sambesija in Limpopa. Portugalci so nazvali ta svoja posestva »Slobodno vzhodno Afriko« in ja razdelili v dve pokrájini, kateri se imenujeta po svojih stolnih mestih Mosambik in Lorenzo Markez (ob Delagoa-dragi).

Takó so sedaj razna območja v južni in vzhodni Afriki natančno omejena in vzajemne razmere evropskih držav uravnane po posebnih pogodbah. Te pogodbe so torej prav takó zaprečile združenje britanskih posestev, kakor portugalskih in nemških. Ali ostane takó, ali dadó morda ravno afriške naselbine povod splošni evropski vojni, kdo more prerokovati to že sedaj? Izvestno je, da gledajo Angleži zavidnih očij in težkega srca, kakó se vedno bolj širi francoska oblast v severo-zapadni Afriki, gospodujoča že sedaj petini vse zemljine. Škodovanje angleških trgovinskih interesov bi utegnilo mnogo vplivati tudi na konstelacijo evropskih držav, ker sta bila želodec in žep še vedno naj-odločilnejša faktorja v zgodovini.

Kakó pišimo lastna staroklasiška imena?

Ali ni to vprašanje že zastarelo? Saj smo Slovenci kakor v večini prepornih pravopisnih točk in slovniških oblik takó tudi v pisavi in sklanji i latinskih i drugih národov lastnih imen dosegli jedinstvo vsaj za silo. In tega pravopisnega jedinstva ne moremo ceniti dovólj dostojno, ker je jedini vidni znak národne celokupnosti; veseliti pa se ga smemo tem bolj, ker smo je ustvarili tolikanj naporno, po tolikih krvavih — abecednih vojnah. Te vojne so bile jako opasne národnemu našemu obstanku. Recimo, da bi bili obveljali metelčica in danjčica: dandanes bi imeli namesto jedine slovenščine kranjščino, štajersčino ali vindiščino, kakor se vidi rekati nasprot-

nikom, in morda še tretji slovenski jezik. Vedno bi se bile uporabljale vse dija-lektiške razlike, da bi se silb čim prej odtujilo narečje narečju, in danes bi bili brezuspešni vsi jedinstveni napor. Hvala Bogú, da je preobladala gajica, s katero pišejo in beró vsi Slovenci, izimši ogerske, a tudi v somboteljsko ško-fijo je družba sv. Mohorja poslala letos svoje knjige 158 letnim udom.

Res da jedinstvena pisava še ni dognana v vseh podrobnostih, ali kdo bi se čudil temu? Nikakor, celó nečuvenco čudo bi bilo, ako bi ravno naš pravopis ušel vsem nezgodam, katerim sicer ne uide noben pravopis, bodisi historiški ali fonetiški, t. j. oskodbostim, nedoslednostim in omahljivostim. Treba pomisliti tudi to: naš pravopis je razmerno mlad, resne studije za njega izboljšanje so se komaj pričele; navzlic najboljši volji torej do sedaj ni bilo možno zatreti vseh dvomnostij. Priznanja vredna pa je bistroumnost in vztrajnost naših slovenistov, katerim se je poročilo vsaj to, da so pravopisju položili trden temelj. Podlaga mu je torej književna slovenščina 16. stoletja (gl. »Cvetje«, V., 2); a točno razsoditi vsak dvojbeni slučaj bode možno šele tedaj, kadar bode dogotovljena historiška naša slovnica, h kateri pridno znašajo gradivo mimo priznanih veljakov tudi mlajše moči, kakor Oblak, Murko, Zavatlal in dr. Dokler pa to delo ni dovršeno, dotlej je neumestno zahtevati od pravopisa točnosti v vsaki podrobnosti, in dotlej nam bodi tù načelo: in dubiis libertas.

V obče pa smemo biti zadovoljni: v glavnih točkah smo se sporazumeli — in necessariis unitas —, in abecedna vojna, ne samó da nas ni razcepila, še utrdila nas je. Drugim, imetnejšim národom pa se šele napoveduje. Znano je, kakó razcepljeni so v tem pogledu Nemci, ki imajo prav toliko uradnih pravopisov, kolikor je večjih držav, a proti denašnji konvencionalni pisavi francoščine in angleščine, ki je že popolnoma zastarela in vender ne strogo historiška, izjavljajo se čimdalje bolj resni možjé, kažoč baš na češko in jugoslovansko popravljeno latinico.

Res bi se dala doseči tudi v podrobnostih jedinstvenost in točnost, ako bi se kár — ukazala, recimo uradno. Ta predlog se menda že poraja nekje — v šolskih krogih: sklical naj bi se shod šolnikov slovenskih, ki naj bi rešili vse dvojbene slučaje in takó ustanovili pisavo, ki naj bi se uvédla v vse šolske knjige; sestavila naj bi se po ukrepih tega shoda pravopisna knjižica nalik nemškemu »Regeln u. Wörterverzeichnis für die deutsche Rechtschreibung«. Treba ni obširno dokazovati, da bi bil takšen predlog prenačljjen. Prvič ni razumeti, kakó bi se množici še takó bistroumnihi šolnikov v nekaterih sejah posrečilo dognati to, za kar so se strokovnjaki trudili ves čas svojega življenja: znanstveni razlogi bi se na tistem shodu nadomestili z glasovanjem; drugič, kakor izkušnja kaže, lože je pač dekretovati pravopis šolam in uradnikom, nego ostalim smrtnikom. Kaj se je doseglo pri nas

z nemškim uradnim pravopisom? Učitelji res s tisto pomočno knjižico v roci lahko samosvestno popravljajo napake učencem; toda razven šolske in uradniške prakse piše in tiska se dandanes vse vprek po starem, celó uradna „Wiener Zeitung“. Še večjo veljavo nego za tedaj imajo za dandanašnji besede Miklošičeve: »Da si tudi ta popravljena pisava ni popolnoma dovršena, pa vendar ž njo, kakor nas iskušnja uči, jako lahko izhajamo«. — Za malenkosti pa ne bodimo nestrpljivi in počakajmo, da nam njih pisavo utrdé strokovnjaki in — raba.

Dà, raba! „Usus est tyrannus“. Tega samosilnika treba uvaževati tudi ondu, kjer nadomešča vse znanstvene razloge; tembolj pa se moremo ozirati nanj, ako ne nasprotuje jezikovnim zakonom, ampak se ujema ž njimi. Ujema pa se — in v tem se vračamo k začetemu predmetu — tudi v našem slučaju. Naš národ si prikrojuje tuja lastna imena po svoje. Kdo bi se mu drznil kratiti to pravo? Vsak národ dela takó. Ozrimo se samó na óne, ki so za nas najvažnejši: na staroklasiška národa in na Nemce. Grki so barbarskih národov lastna imena, katerih glasniki so se upirali njih govorilom, preobražali in pretvarjali takó dolgo, dokler se niso pokarjala domačega jezika zakonom ter dobila takó kolikor toliko domače lice. Časih je skoraj nemožno iz grških refleksov pogoditi barbarskim imenom prvotno obliko; da navedem samó nekaj slučajev: iranski Kuruš so si pretvorili Grki v Κῦρος, Darajavuš v Δαρειός in Artakšatra v Ἀρταξέρξης. Takisto so ravnali z latinskimi imeni poznejši helenisti in pisali Ρωμαῖος, Ρωμαῖος, Γαλλῆτις, Κικέρων, Γάιος Κεῖσαρ za lat. Romanus, Romulus, Gallus, Cicero, Gaius Caesar. — Rimljani, na katere so v kulturi že zarana vplivali Grki, in kateri so se pozneje grškemu uplivu udali toliko, da so mnoge oblike kár naravnost vzprejeli iz grške sklanje, ravnali so vendar jako samostojno celó z grškimi osebnimi imeni. Da o lahnjejših izpremembah, kakor Attika, Homerus, Plato nam. gršk. Ἀττικῆ, Ὅμηρος, Πλάτων niti ne govorimo, nahajamo tudi silnejše izpremembe, n. pr. Ajax, Hercules, Vlixes (gl. Brambach, Hülfsbüchlein für die lat. Rechtschreibung, 66) nam. gršk. Αἴας, Ἡρacles, Ὀδυσσεύς. — In Nemci, katere nam kažejo za vzornike vestnega in konservativnega postopanja s staroklasiškimi imeni? Res da pedantiški natančno beležijo vsak posebni grški ali latinski glasnik s posebno transkripcijo (prim. njih c, ch, ph, th, x, y, z), ali ta tankovestnost v pravopisu jih ne zadržuje, da grška in latinska lastna imena v obče in tudi osebna pretvarjajo po svoje. Da vzprejemljejo grška imena navadno v latinski obliki, kdo bi se spotikal ob tem? Naravni, zgodovinski tek kulture je učinil, da so se v zapadni Evropi splòh bolj udomačili latinski refleksi staroklasiških imen. A tudi teh se Nemci oklepajo samó toliko, kolikor prijaajo svojstvu njih jezika; pišejo in govoré: Athen, Rom, die (!)

Tiber, Homér, Hesiód, Hérodót, Lucrész, Propérz, Horáz, Vergíl, Ovíd i. t. d. Že iz teh vzgledov se dá slutiti, da tudi nemščina sledi tu nekako svoje zakone; ali to je vsekakor gotovo, da o strogem varovanji antiknih oblik tudi v Nemcih niti govora ni. Da pa nemščina česče hrani nominativno obliko latinskih osebnih imen nego slovenščina, kdo bi se čudil temu, ako se pomisli, da se jim je sklanjatev osebnih imen izgubila skoro do cela? Nemcu končnice *us, as, es* v *Menelaus, Pelopidas, Miltiades* ne napravljajo nika-keršnih težav v ostalih sklonih, katere naznanja samó s členom (v gen. sing. tudi z apostrofom); množino pa nareja lahko zopet po domače, na pr. die drei Horatier, die beiden Gracchen, die Scipionen (gl. Willomitzer, deutsche Grammatik, p. 20.); nam pa bi nominativi *Menelaus, Pelopidas, Miltiades* narekovali neblagoglasne oblike: *Menelausa, Pelopidasa, Miltiadesa, Menelausu* i. t. d., katerih se je instinktivno ogibal že Truber (pr. F. Levec, die Sprache in Trubers „Matthäus“, str. 9); oblike *Plato, Cicero, Xenophon* pa bi nas silili do roditeljkov: *Plata, Cicera* ali *Platota, Cicerota* in *Xenophona*.

Da se je torej tudi naš národ v rabi tujih lastnih imen ravnal po svojih potrebah in po svojstvu svojega jezika, to je čisto naravno in prav. Kakó so Slovani v obče, prav kakor Nemci, tuja imena ónih krajev, v kate-re so se priselili, prekrščevali in prikrojivali in prilikovali domačim gla-sovom, o tem čitaš zanimljive podatke v Krekovi „Einleitung in die slav. Literaturgeschichte“ v 1. izdaji str. 188./9.¹⁾ — Obče pravilo o rabi tujih lastnih imen pa je povse dobro pogodil Sket (Janežič) v slov. slovnici, str. 17.: „Besedam (bolje bi bilo reči »lastnim imenom«), vzetim iz drugih slovan-skih narečij ali iz grščine in latinščine, dajemo v končnicah po navadi slovensko lice; tujkam iz novejših jezikov pa rajši puščajmo njih obliko in pravopis; samo v bukvah, za prosto ljudstvo namenjenih, kaže je včasí po-domačiti. Na pr. *Hellas = H e l a d a*, *Cicero = C i c e r o n*, *Kragujevac = K r a g u j e v e c*; vendar Schiller, Goethe, Shakespeare sploh tudi v slo-venščini. Dvoglasnike *au, ei, eu* itd. pišemo z *av, ej, ev* i. t. d., na pr. *Eugenius = Evgenij*, *Aurelius = Avrelij*, *Paulus = Pavel*; (prim. tudi skla-njavo lastnih imen v omenjeni slovnici str. 39. sled. § 95, 1, 2 in § 98).

Le-tá pravila, pojavljajoča se že v stari slovenščini, posneta so i po naj-boljših piscih, in klanjali so se jim najboljši pisci do najnovejše dôbe. Na-vedem naj samó iz sedanjega stoletja dve klasiški priči, Vodníka in Prešérna. Vodník poje v »Iliriji oživljeni« (Pifmenoft, 1811):

»Sdaj Branzi (Franki) in Gótje,
In Némzi slové
Ilir pa v' tamníze
Posablène grée

¹⁾ Druga izdaja obseza še več dotičnega gradiva, a ni mi pri roci.

in pozneje:

»S' Bilipam in Sandram
So jméli terd boj.«

Vodnik pretvarja tedaj tujke prav v duhu slovenskih jezikoslovnih zakonov. Prešeren pa pravi v pesmi »V spominj Matija Čopa« (Poezije 1847., str. 95.)

»Lél bil náš je kermár, drugi je bil Palimúre.

Poučen prav za naše pravilo je tudi ta-le distih:

»Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni;
Stánko Slovénecov vskòk, Vráz si naróbe Katón (sic! Ibid. 113).

Da je latinska oblika »Dobrovius« v zabavljivem napisu »Dáničarjam« (ibid.) komiški patetiška, umeje se samó ob sebi.

Navedene, prav v slovenskem duhu ustanovljene prakse pa se niso oklenili samó književniki, ampak tudi spisovatelji šolskih knjig, in pisec teh vrstic vé iz svoje izkušnje, da je v dijakih ta raba utrjena takó, da celó drugošolcem uhajajo pri nemškem pripovedovanji slovenski prirojene oblike n. pr. Alkibijad, Patrokel, Prijam i. t. d.

Dasi jedino upravičena, trdno utemeljena in širom razširjena, vender ta praksa ni splošno priznana. Nekaj, dasi malo privržencev, in še ti menda pripadajo zgolj klasiškim filologom — šteje óni deloma nasprotna praksa. Tudi po tej praksi se sklanjajo staroklasiška lastna imena po že navedenem slovenskem pravilu — kakó bi se tudi drugače? — a v nominativu sing. se pridružujejo latinske oblike, tedaj: Vergilius, Horatius (vender sem našel tudi nominative: Hippon, Apollon, Tibera, Neapolj, Athenec, Lutecija, Galci, katerih končnica ustreza zopet našemu pravilu). In ker se po prvem koraku naravno umerja drugi, tedaj se morajo dotičniki služiti v staroklasiških imenih z latinskim pravopisom, torej: *Caesar*, *Jugurt/ta*, *R/ten*, *Mamerkus Aemilius*, *Antioch/us* je obljubil *Filippu* i. t. d. i. t. d. Tega načela se je držal prof. Pletersnik v povesti: »Pervi dnevi tretjega triumvirata«, v Stritarjevem »Zvonu« 1880.; to načelo je tirala do skrajne doslednosti slovnica prof. Kermavnerja (leta 1885.), ki je v svojih prej izšlih »Vadbah« še nekoliko omahoval, in po slovnici njegovi so se ravnale tudi »Vadbe« Wiesthalerjeve (1886. leta, glej predgovor). Kermavner je sledil v tem pogledu zlasti Čehe, ki so menda to prakso raztegnili na vso književnost. V navedenih učnih knjigah so pisana celó obča imena z latinskim pravopisom, torej: difthong, assimilacija, akkusativ, piramida i. t. d.

Kolikor je mēni znano, Kermavnerjeve pisave odločilni národni krogi niso odobraval, in v ostali književnosti ni le našla nikakešnega odziva niti posnemanja, ampak celó odločen odpor. Lahko bi tedaj mirnega srca prešli preko nje na dnevni red. Toda vprašanje to je prav sedaj zopet imenitno

in nujno; zakaj latinske vadbe za I. in II. gymn. razred so pošle: treba drugega natiska. Njih spisovatelj, g. ravnatelj Wiesthaler, pa neče, da bi bila pisava vzrok kakeršnemukoli očitovanju ali prikritemu zbadanju, in je porabil to priliko, da soglasno s prizadetim učiteljstvom jedenkrat za vselej načeloma reši vprašanje o pisavi staroklasiških lastnih imen. Zakaj samó za lastna imena se gré tukaj; antikno pisavo apelativnih imen je večina učiteljev že a priori zavrgla, in jedini vzrok, ki se je navêdel zánjo, da takó pišejo Nemci, naši učitelji in vzorniki, ta je prepíškav, da bi razpravljali o njem. Niti resničen ni, zakaj Nemci v rajhu so jo že vrgli éez plot in pišejo vakant, Kolonie, Sekte, Lokal, Karzer, Partizip, publizieren ali publiziren, Zirkus, Konzert, sploh prednice kol, kon. kor i. t. d. (gl. Bauer-Hofer, Grundzüge der neuhochdeutschen Grammatik, avstrijska izdaja, Nördlingen, 1885, str. 184). Samó sedanja uradna pisava avstrijska je uvela zopet antikni pravopis celó v take izposojenke, ki so že iz davna udomačene in imajo često že domače končnice, n. pr. Casse, Classe, Act, Medicin, Process, Concert.

Prav za prav, če pritrjujemo načelu, da se občemu književnemu jeziku in pravopisu klanjaj vsakdo brez izjeme, to je vse daljnje besedovanje odveč, in to načelo je jedino pravo in zdravo. Vém, da so i akademije i pojedini učenjaki večkrat strastno, a smešno trdovratno negovali in še ne-
gujejo jezikovne in pravopisne posebnosti — marote —, toda masa národova brezozirno, vender po pravici prehaja na dnevni red mimo takega otročjega učenjaštva. Cesar Klavdij je zaukazal uvêsti novo érko „I (narobe F) za soglasnik v, ki se pa ni obdržala, a nam, šolskim mogotcem, da bi se posrečilo, národu usiliti takoj več érk (ch, rh, x, y,) in ga privaditi podvajanju soglasnikov, katero je on že iz davna odslovil? — Čujem ugovor: „Ta pravopis imej veljavo samó za šole.“ Takó, tedaj samó za šole, in menda samó za latinske? Zakaj tudi realke in male šole bi nas lepo zahvaljale za pravopis, pri čegar pravilni rabi bi morale v jedno mer sezati po latinskem slovníku! In zakaj bodi šola, četudi samó latinska, v tem izjemnem položaji, da bi si smela, ali bolje, morala privoščevati luksuz zasebnega pravopisa? Vedno poudarjamo »Non schola, sed vitae discendum,« tukaj pa silimo šolsko mladino, naj bi se privadila pisavi, ki nasprotuje svojstvu domačega jezika in pravopisa; a v življenje stopivši, pre-
priča se strméč tista mladina, da je bil ves nje trud s sitno staro pisavo samó »in usum scholae«!

V. Bežek.

(Konec prihodnjič.)

Književna poročila.

I.

Dr. M. Murko: 1. Bugarski i srpski prijevod knjige o sedam mudraca, njen izvor i kratak obzir na druge slovenske redakcije. Preštampano iz C. knjige Rada jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. U Zagrebu. 1890. — 2. Die Geschichte von den sieben Weisen bei den Slaven. (Sitzungsberichte der kais. Akad. der Wissenschaften in Wien. Philos.-histor. Kl. Bd. CXXII., Nr. X.) Wien, Tempsky, 1890. 138 str., 8°.

Danes se že natančno vé, da je mnogo bajk in pripovedek, katere nahajamo v srednjeveških in novih književnostih in še danes med národom, priromalo iz daljnega vzhoda. Najpopularnejšim enakim delom pripada »Povest o sedmih modercih«, o kateri je Görres rekel, da je bila bolj razširjena, nego vse klasiške knjige; po mnenji drugih učenjakov je bila za Svetim pismom preložena v največ jezikov. Prišla je sevêda tudi k Slovonom, in nje usoda pri njih je predmet obema razpravama dr. Murka.

Prva razprava se bavi natančno z bolgarskim in srbskim prevodom, ali kratko se govori tudi o drugih slovanskih redakcijah in o zgodovini te knjige sploh. Nastala je povest gotovo v Indijcih, dasi nimamo izvirnika, ampak le perzijske, židovske, sirske, grške, arabske, turske in španske vzhodne redakcije. Pripoveduje se v njih, da je mogočen in moder cesar na vzhodu imel več ženâ, ali od nobene ni dobil naslednika. Ko mu je vender jedna porodila, hotel ga je vzgojiti kâr najskrbneje in ga je dal sedmim modercem. Ali v mnogih letih se pri njih ni naučil ničesar. Cesar ga tedaj izroči svojemu največjemu modercu Sintipi, kateri ga v kratki dôbi nauči vsega potrebnega znanja. Ko se cesarjevič vrne na očetov dvor, ne smé sedem dnij govoriti, ker so njega filozofi brali to prepoved v zvezdah. Cesar je zaradi tega žalosten, in jedna žena vzame sina, da mu razveže jezik. Vender je bil nje namen, da zavêde mladeniča v greh. Ker se ji ne udâ, zatoži ga očetu, ki se dá pregovoriti, da obsodi sina na smrt. Sedaj pride sedem modercev, ki cesarju pripovedujejo razne povesti, iz katerih naj se prepriča, da se človek ne smé prenagli in ne verjeti ženski prekanjenosti. Žena se brani s podobnimi pripovedkami, ali sevêda zmaga napósled preganjana nedolžnost. Pripovedke sinove končujejo to »vzhodno povest v okviru«.

Število pripovedek je v raznih redakcijah različno, ker nahajamo v nekaterih več modercev — v turski celó štirideset vezirjev — in po dve pripovedki ženini; tudi pripovedke se menjajo.

Precèj rano je prišla knjiga tudi na zapad. Že v 12. stoletji jo nahajamo v raznih redakcijah. Tukaj vzgaja vedno le sedem modercev cesarjeviča, in ti ga morajo braniti — mačehe, ki zavzema mesto vzhodne zlobne žene. »Knjiga«, »historija« ali »kronika« o sedmih modercih nam je znana v latinskih, francoskih in laških redakcijah in v španskem, holandskem, galskem, nemškem, islandskem, švedskem, danskem in armenskem prevodu. V nemščini je znanih nad 40 starejših tiskov, izmed katerih imajo mnogi za našo dōbo negalantni nadpis: »Sehr lustig und nützlich wider der falschen Weiber Untreu zu lesen«.

Usoda knjige o sedmih modercih pri Slovanih priča jako značilno, kakó se je razvijala civilizacija med njimi. Čehi so jo imeli že v 14. stoletji v svojih »Gesta Romanorum«; tiskali so prevod redakcije »Historia septem sapientum« že okolo leta 1502., imeli tudi »komedijo« o sedmih modercih in si ustvarili celó popolnoma samostalno redakcijo, s katero dr. Murko prvokrat obširno seznanja učenjake. Stari prevodi so delani po latinskih izvirnikih, jednako dva poljska, izmed katerih pripada jeden najstarejšim poljskim tiskanim knjigam. Šele v najnovejšem času se je knjiga pri Čehih in Poljaki na novo predstavila po nemških »volksbücher«. Rusi so jo dobili, kakor druga dela srednjeveške zapadnoevropske književnosti, od Poljakov in jo marljivo prepisovali v 17. in še v 18. stoletji, takó da so pri Rusih za to dōbo mogoče še jednake filološke studije, kakor pri zapadnih národih h koncu srednjega veka. Bolgari in Srbi pa so dobili šele v začetku našega stoletja prevode Sintipe iz novogrščine in še tega so imeli Bolgari najprej le v rokopisu.

Dr. Murko je v obeh svojih razpravah izmed 40 znanih rokopisov porabil 38, takó da doslej, kakor pravi češki znanstveni časopis »Athenaeum«, nobena ruska povest ni bila preiskana takó natančno, kakor je to preiskal dr. Murko. Tudi sicer so priobčene pohvalne ocene v slovanskih in drugih jezikih. Francoski akademik G. Paris imenuje v svojem poročilu (»Romania«, 1891., Avril str. 373.—374.) Murkovo razpravo »travail d'une érudition à la fois très étendue et très sûre«. Varšavski mesečnik »Ateneum« (1891, Lipiec, str. 177.—179.) pravi: »Gruntowną tę rozprawę dr. Murki wszystkim pracującym nad literaturą średniowieczną polecic należy«. Jednako pohvalno so poročali dosedaj o knjigi časopisi: »Giornale storico della letteratura italiana«, »Anzeiger für deutsches Altertum«, praška »Krok« in »Athenaeum«, »Przegląd polski«, mesečnik krakovskih vseučiliških profesorjev, in »Viena«. Vratislavski slavist dr. Nehring pa, ki je kot učenjak, sósebnó kot poljski literarni zgodovinar na dobrem glasu, priobčuje v berlinski »Deutsche Literaturzeitung« z dné 5. kimovca m. l. šte. 36. obširnejšo oceno o nemški

razpravi dr. Murka in pravi napósled: »Die Abhandlung ist eine achtungswerte Leistung, sie bietet mehr, als der Titel erwarten lässt, nämlich die Würdigung der einzelnen, namentlich der russischen Fassungen nach der sprachlichen, stilistischen und nationalen Seite hin, sie ist auch für die allgemein vergleichende Sagenforschung wertvoll, worauf die betreffenden Gelehrten gewiss ihr Augenmerk richten werden«.

Končno omenjamo še naročila, katero je prejel dr. Murko od peterburške akademije, da bi namreč pri nji izdal ruske tekste, o katerih je podrobno razpravljaj v zagrebškem in dunajskem spisu. — To so izvestno častna priznanja, za katera iskreno čestitamo dičnemu našemu sotrudniku!

Češka književnost.

Piše J. L.

Kdor hoče dobro poznati češko književnost, mora računati z vsemi činitelji, kateri ji dajo življenje. Tem ne prištevamo samó pisatelja, knjigarja inbralca, ampak tudi mnogo takih okolnosti, katere bodisi pospešujejo nje razvoj, bodisi nekateri nje stráni pritiskajo poseben značaj. Vsaka književnost je sicer verno zrcalo národove kulture, toda kar se tiče razvoja, ima češka književnost v marsikaterem pogledu toliko posebnega in torej tudi poučnega, da se loči od vseh književnostij iztočne polovice evropske. Ker v národno-politiškem oziru morda nikjer ni takšne analogije, kakeršna je sedaj med národom slovenskim in češkim, nadejem se, da ustrežem bralcem, ako jim bodem na tem mestu, če ne nadrobno poročal o češki književnosti, vendar slikal verne očrte tiste duševne delavnosti bratskega národa, ki po številu tudi ni velik národ, čegar delavnost pa je móči po nje intenzivnosti primerjati delavnosti petkrat, dà osemkrat večjih národov. Veselilo me bode torej, ako marsikateremu slovenskemu rodoljubu prepodim brezupnost in ga prepričam, da lahko tudi majhen národ izvršuje višje in najvišje namene življenja, ako se ne zanaša na tujo pomoč, temveč ako ostane vsak njegov sin zvest krvi svoji in s trdno voljo in gorečo ljubeznijo podpira vse, kar národu koristi in ga osrečuje. Vsakdo je poklican, da dela v svojem področji in po svojem razmerji; komur pa ni dosti móči, tega vestno podpiraj, kdor si mu brat po rôdu in pozivu!

Književnost češka se loči od književnostij iztočne polovice evropske sósebnó po tem, da ni eksotíska rastlina, ki more živeti samó v toplih rastlinjakih plemstva in bogatega meščanstva, ampak da je domača rastlina, ki rase bujno po vseh hribih in dolinah čeških deželá, takó da sezajo nje koreníne

globoko v najnižje in najširše plasti národa češkega. Književnost češka pa je tudi bogata miza, pogrnjena vsakemu stánu, in oskrbena s hrano za sléharo potrebo. Psihološka posebnost češkega národa je, da je čitateljski národ v taki meri, v kakeršni morda ni drugega; knjigarji, ki prav dobro poznajo češko in nemško čitateljstvo in knjigotrštvo tudi drugih národov, lahko pričajo o tem. Zlasti v nižjih in najnižjih plastéh, pri kmetu, rokodelci, dninarji, šivilji, perici i. t. d., vidimo, kakó različno je veselje do čítanja v Čehih in Nemcih. Ako číta nemški rokodellec knjigo, véruj mi, da jo je bržkone izposodil kje iz »Leihbibliothek« ali v »Lesezirklu«; češki rokodellec pa si knjigo kupí, da bode njegova, da bi jo lahko bral vselej, kadar mu bode potreba; čim več knjig ima v preprosti omari svoji, tem bolj se ponaša ž njimi. Da číta češko ljudstvo rajši nego nemško, temu je bistveni vzrok to, da je češki otrok v šolskem pouku razbornejši od nemškega, to pa bržkone zató, ker se češki književni jezik v slovnici tolikanj malo loči od govora preprostega ljudstva, da ga češki otrok čítaje takoj umeje. Nemški književni jezik pa je takó različen od domačega narečja, da se ga mora otrok šele učiti kakor tujega jezika. Ta razloček med nemškim književnim jezikom in nemškimi narečji na Češkem je mnogo večji, nego je razloček med slovenščino in srbsčino, dá, tolik je, da se Nemci s Krkonoš, Rudnih gorâ in Šumave kâr nič ne umejejo.

Toda češki národ bi ne bil čitateljski národ, da ni bil za takšnega vzgojen, t. j. da ni bilo móž, kateri so pisali knjige češki mladini in kateri so jih tudi marljivo razširjali med njo. V obojem oziru gré prva zasluga češki duhovščini, o kateri so popolnoma upravičene besede: Kakeršna duhovščina, takšen národ! Jasneje negoli kje vidimo pri národu češkem, česa je zmožna duhovščina, ako le hoče! Zakaj dasi štejemo v češki duhovščini 660 pisateljev, vendar bi le-tó veliko število navdušenih delavcev ne bilo národu pomaglo do tolikega uspeha, ako bi zopet zlasti duhovščina ne razpečavala knjig, ne snovala šolskih knjižnic za mladino in sploh mogočno ne razširjala čítanja med národom. Kaj koristi národu knjiga, ako je nihče ne bere? — Zató je tudi Moravska v poslednjem stoletji, odkar je češki národ zopet oživel, zaostala za češkim kraljevstvom v vsakem oziru za dve generaciji, ker moravska češka duhovščina ni vzgajala čitateljstva, niti budila mladini veselja do čítanja takó, kakor je to storila češka duhovščina v kraljevstvu, zlasti v prvi polovici tega stoletja. Posledice le-té delavnosti v kraljevstvu vidimo sedaj razločno: Od leta 1860. rase češka književnost vsako desetletje v potencialnem razmerji, in če bode vedno napredovala takó, kakor se nádejemo, zvršé se v tridesetih letih vse naše želje v tej sméri.

Kakó se dandanes razvíja češka književnost, kar se tiče množine razpečevanih knjig, priča nam najzgovorneje statistika knjigarska. Čeških

založnikov knjig (brez sortimenta) je na Češkem 25, na Moravskem in Sleškem pa so 4. Založnikov, ki izdajajo češke in nemške knjige, štejemo na Češkem 4. Čeških knjigaren je na Češkem 86, na Moravskem in Sleškem samo 8. Češkonemških knjigaren (kjer je lastnik navadno Nемеc, ki pa v svoji prodajalnici tudi prodaja češke knjige) teh je na Češkem 17, na Moravskem in Sleškem 15. — Ker je češkega prebivalstva na Češkem 3,645.000, na Moravskem in Sleškem pa 1,720.000 duš, šteje se torej jeden češki knjigar (izmed 86) v kraljevstvu na 42.000, na Moravskem in Sleškem pa (izmed 8) na 215.000 duš. — Če bi bilo knjigotrštvo na Slovenskem toliko, kolikerkšno je na Češkem, imel bi slovenski narod (štejem tudi ogerske in beneške Slovence) sedaj najmenj 30 knjigotržcev! (Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

»Matica Slovenska«. Društvenikom »Matice Slovenske« so se razposlale za leto 1891. nastopne tri knjige: 1. »Letopis Matice Slovenske za leto 1891.« Uredil prof. Anton Bartel; 2. »Zgodovina Novega Mesta«, sestavil prof. Ivan Vrbovec, in 3. »Pegam in Lambergar«, povest, spisal dr. Fr. D. — V »Letopisu« čitamo na prvem mestu obsežno razpravo dr. M. Murka »Enklitike v slovenščini«. Ta članek se bavi, kakor pravi pisatelj, le z enklitikami v (novi) slovenščini; na druge slovanske in sorodne jezike se ozira le mimogredé. Vender enklitike sploh niso predmet tej razpravi, zato pa se ozira pisatelj natančno na vse pojave, ki so z enklitikami v zvezi v našem jeziku z zgodovinskega in dijalektološkega stališča. Nekatera poglavja so se razširila, ker je bilo treba govoriti tudi o naglašanih oblikah in nekatere drugače razlagati, nego je navada, ali pa pobijati krive nauke. Dr. Murko obravnava letos samo oblikoslovje; skladnja pride na vrsto šele prihodnje leto. Po splošnem uvodu govori o zaimkih, kateri so za enklitiško rabo razvili posebne oblike (enklitike v navadnem pomenu), in sicer razpravlja brezspolni osebni zaimek ter zaimek tretje osebe *ja*; nato prihajajo glagoli, ki so enklitiški, ali pa so razvili krajše ohlike, ki se lahko rabijo enklitiški, namreč pomožni glagol *sem*, *biti*, glagol *bodem*, *hočeti*, *imeti*. Potem govori o enklitiški rabi tudi drugih besed, posebnost členkov, združenih, besed, ki so zaradi ritma v govoru izgubile naglas, in končno o besedah, katere podrejšo druge svojemu naglasu, to so nikalnica *ne*, *naj* in predlogi. V drugem delu svoje razprave bode dr. Murko prihodnje leto poročal o rabi in porazstavi enklitik v stavku. — Za tem spisom pričbuje dr. V. Oblak drugo polovico svoje razprave »Doneski k historični slovenski dialektologiji«. Pisatelj pravi v uvodu, da imamo za poznavanje gorenjskega in dolnjskega narečja primeroma lepo število pisanih in tiskanih virov iz XV. do XVII. stoletja; tudi za notranjščino ne pogrešamo virov, dasi sezajo samo v drugo polovico XVII. stoletja. Takisto imamo za koroško narečje dragoceni slovar Megiserjev in kratko prisego, katero je objavil dr. Sket; v kajkavskem narečju pa je celo mnogo knjig iz XVI. do XVII. stoletja. Najslabše stoji s poznavanjem goriško-beneškega govora, ker nimamo iz

starejše dóbe nobenega spomenika, niti pisanega niti tiskanega, razven italijansko-slovenskega slovarja, katerega je sestavil Gregorio Alasio da Sommaripa in izdal leta 1607. v Vidnu. Temu se pridružuje še jeden na pergamentu pisan rokopis iz konca XV. stoletja, katerega objavi »Archiv für slav. Philologie«. Tem večje važnosti je tedaj kujžica Sommaripova; samo to kvari nje rabo in zanesljivost, da je v nji mnogo očitih pomot. To knjigo torej razpravlja dr. Oblak, potem pa navaja nje najvažnejše oddelke, in sicer predgovor, slovniške obrazce, cerkvene pesmi in molitve in iz slovarja vse one besede, katere so važne zaradi svoje redkosti ali pa zanimljive zaradi oblike. Dalje še poroča o slovenskem ukazu ali naznanilu briksenskih škofov, namenjenem preprostemu národu bleškega okraja. To naznanilo je z leta 1642. in ne obseza več nego jeden list, ki je popisán samo na prvi stráni in je shranjen v deželnem muzeji ljubljanskem; pravopis mu je sevéda osnovan na nemški podlagi. Končno poroča pisatelj o silno redkem Trubarjevem »Katekizmu z dvema izlagama« z leta 1575., na katerega je prvi opozoril dr. Krek v »Kresa« prvem letniku. — Tretji spis v »Letopisu« je naslovljen »Promogova tvorba v obče, posebej pa nje izobrazba na slov. Štajerji«, spisal prof. M. Cilenšek. Najprej nas seznanja pisatelj z geološkimi tvorbami v obče, potem pa o zilijskih skladovih na različnih krajih. Razprava je navzlic dôkaj težavnemu in v nas tudi kolikor toliko novemu predmetu pisana jako pregledno in zato tudi zanimljivo ter je vsekakor na čast domačemu znanstvu, zlasti zato, ker jo je prof. Cilenšek spisal na podlagi svojega raziskovanja. — Daljni članek iz peresa prof. S. Rutarja slóve »Prazgodovinske in rimske izkopine po Slovenskem leta 1890.« Ondu čitamo zlasti o izkopinah ljubljanskih, novomeških in sploh izkopinah na Kranjskem, Primorskem, Koroškem in Štajerskem. Vse te izkopine so opisane kratko toda temeljito; pojasnjuje jih tudi štirinajst slik. — V članku »Barve in njih uporaba v ornamentiki« razpravlja ravnatelj Ivan Šubić kakovost svetlobe in barv, komplementarne barve, barve prirodnin, nasičene barve in hromatiške ekvivalente; nato podaja nekatere splošne opazke o zvezi barv, o njih estetiškem učinku, o pigmentih z ozirom na spektralne barve, o vrstah in dobavi pigmentov, in končno beremo zgodovinski pregled, kakó so rabile barve v ornamentiki raznih zlogov in dôb. Kolikor vemo, to je o barvah jedina večja razprava, kar jih imamo v slovenskem jeziku; tem večja je torej nje vrednost. — S spisom »Fr. Miklosich« je postavil dr. M. Murko slavnemu učenjaku dostojen spomenik v Matičinem »Letopisu«. V njem ne pripoveduje samó, kaj je bil Miklosich Slovanstvu sploh, nego tudi pobija marsikatero krive nazore. V posebnem oddelku nadaljuje životopis Miklosichov, katerega je v »Letopisu« za leto 1882. in 1883. priobčil Anton Trstenjak, in našteva dela Miklosicheva od leta 1883. Na konci razprave je natisnjeno pismo, katero je pisal »Matici Slovenski« Ivan Navratil in v katerem pripoveduje o poslednjih dneh velikega pokojnika. — »Bibliografija slovenska; slovensko knjištvo od 1. jan. 1890. leta do 1. jan. 1891. leta«, sestavil Ivan Tomšič, uravnana je po nasvetih, katere je v lanskem letniku našega lista priobčil prof. R. Perušek; nekoliko se uravná še v prihodnje, ako bode tako bolje po godu slovenskemu občinstvu. Reči moramo, da nas je sosebno razveselila nova uredba, ki kaj dobro ustreza tako znanstvenim kakor praktičnim potrebam. — V končnem izvestji »Matičinega« tajnika E. Laha čitamo poročilo o delovanji »Matice Slovenske« v dôbi od dné 1. vinotoka 1890. do dné 30. kimovca 1891. leta, računsko poročilo, poročilo o društveni knjižnici, upravníštvo »Matice Slovenske« za leto 1891., imenik udov »Matice Slovenske« leta 1891., umrše ustanovnike zadnje dóbe, zapisnik društev, ki z »Matico« zamenjujejo knjige in naposled zaznamek društvene književne zaloge. Ves »Letopis« obseza 358 stranij vélike osmerke, natisnila pa ga je »Národna Tiskarna«.

O obeh drugih knjigah, kateri smo navedli v pričetku svojega poročila, priobčimo pozneje samostalno oceno; za sedaj samo še izrekamo prepričanje, da bodo „Matičarji“ izvestno sosebno zadovoljni z letošnjimi knjigami „Matičarje“.

Levstikov zbrani spisi. Knjigarna Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg razposilja nastopni poziv: „*Fran Levstik* je v slovenskem slovstvu že blizu štirideset let zveneče in slavno ime. Uže prva zbirka njegovih mladostnih poezij, ki je prišla na svetlo leta 1854., vzbudila je po slovenskem svetu občno zanimanje. V tehničnem oziru za tist čas nenavadno dovršene, po svoji vsebini izvirne, polne globokega čustva, zdravega humorja in človekoljubnih nazorov nam kažejo te poezije samostornega pesnika, čigar krepka osebnost se dobrodejno odlikuje od vseh slovenskih pesnikov tedanje dobe.

V tistem slovenskem pesništvu neprijaznem času preostro sojene, bile so „Pesmi“ (1854.) usodepolne našemu pesniku. Vrgle so ga iz tira, po katerem bi mu bilo drugače najbrž mirno teklo njegovo življenje, in pravi deseti brat brez doma in rodbine si je Levstik dolgo vrsto let kruha iskal po raznih pokrajinah slovenske domovine. Trd boj za vsakdanji kruh, resne znanstvene studije, v katere se je utopil samouk, sotrudstvo pri raznih političnih časopisih in tudi nekakšen strah pred javnostjo — vse to je povzročilo, da se je Levstik le v dolgih presledkih oglašal v slovenskem slovstvu, da pa do svoje smrti ni objavil nobenega večjega celotnega pesniškega dela.

Toda tudi že z ónimi spisi, katere je priobčeval v „Glasniku“ in „Novicah“, v „Vrtci“ in „Zvonu“, v „Slovenskem Narodu“ in „Napreju“, vplival je mogočno na razvoj našega književnega jezika.

Sploh se je Levstik slovenskemu občinstvu zadnjih trideset let kazal bolj jezikoslovca nego pesnika. Samo dobremu prijatelju pesnikovemu se je posrečilo, za svoj list od Levstika dobiti kaj poezij, in še te je pesnik najrajši priobčeval brezimno ali pa z izmišljenim podpisom. Zatorej se je v slovenskem občinstvu ukoreninila misel, da je Levstik pač velik učenjak in bistroumen jezikoslovec, da pa je v njegovem srci usahnul vir večnolepe divne poezije.

Toda kako napačna je bila ta misel, to je pokazala njegova literarna ostalina.

Razven obsežnega leksikalnega gradiva, ki se porabi drugod, ostavlja Levstik svojemu narodu bogat zaklad dovršenih poezij samo deloma uže natisnjenih povestij, pravljic in pripovedek, bistroumni kritik, znanstvenih razprav in jezikoslovnih studij. Samo poezije njegove obsegajo okoli 450 števil, in dobra tretjina teh poezij doslej ni bila še nikjer natisnjena. Od nežne erotične pesence in vesele otročje igre do vznese ne himne in veličastne ode, od zveneče ubranega soneta in pobožne cerkvene pesni do mračne balade in jasne romance, od prekrasne Marijine legende, božične kantate in mične basni do pereče satire in smeh vzbujajoče parodije — vse vrste pesništva so zastopane v Levstikovih poezijah!

Podpisana knjigarna, ki je od Levstikovih dedičev kupila pesnikovo literarno zapuščino, izročila je nje ureditev g. prof. Fr. Levcu, ki Levstikovih zbranih spisov ni samo priredil za tisk, ampak je vsakemu zvezku dodal tudi obširen tolmač, kateri — kolikor je bilo to možno dognati — natanko pojasnjuje, kedaj je pesnik dotično pesen ali dotični spis zložil ali spisal, kedaj in kje natisnil ali za tisk priredil; kaj je pesniku dalo povod tej ali óni pesni, temu ali onemu spisu. Ta tolmač znatno povišuje vrednost vse kritično in spretno urejene zbirke, kakeršne Slovenci doslej gotovo še niso imeli.

„Levstikovi zbrani spisi“ izidejo v petih zvezkih z nastopno vsebino: I. zvezek — Poezije I. — obseza: Uvod — Pesni — Ode in elegije — Sonetje — Romance, balade in legende — Tolmač. II. zvezek — Poezije II. obseza: Otročje igre v pésecah — Različne poezije — Zabavljice in pušice — Jáza na Parnás — Ljudski

Glas — Kraljedvorski rokopis — Tolmač. Ostali trije zvezki izidejo prihodnje mesece v kratkih presledkih. III. zvezek bode obsezel **povesti pravljice in pripovedke**. V tem zvezku izide sloveča povest »*Martin Krpan z Vrha*«, dalje »*Doktor Bežanec v Tožbanji Vasi*« in več krajših pripovedek. IV. zvezek prinese: **Kritike in znanstvene razprave**. Poleg krajših spisov bode ta zvezek obsezel zlasti znane »*Napake slovenskega pisanja*«, spis »*Gospodoma nasprotnikoma*« (ves spis), kritično razpravo »*Pegam in Lambergar*«, »*Vodnikovo življenje*« i. t. d. V. zvezek: **Jezikoslovne stvari**. V tem zvezku izidejo spisi jezikoslovne vsebine, zlasti važni doneski k slovenski slovnici. —

Živo prepričani, da národ slovenski veselo vzprejme prelepo božično darilo, katero mu je podal g. prof. Levce, priredilši Levstikovih spisov prvi in drugi zvezek, za sedaj samo oznanjamo Levstikove poezije; obširnejše poročilo pa priobčimo v prihodnjih številkah. Omenjamo še, da sta priredila založnika za vse spise štiri izdaje, in sicer stane broširana izdaja: gld. 10'50, v platno elegantno vezana gld. 13'50, v pol francoskem usnju gld. 14'50 in konči v prekrasni fini vezbi gld. 15'50.

Jurčičevi zbrani spisi, katere izdaja »*Národna Tiskarna*« in ureduje prof. Fr. Levce, obsežajo v desetem svojem zvezku znani roman »*Rokovnjači*«, ki je bil priobčen v »*Ljubljanskega Zvona*« prvem letniku, nató štiri pripovedne črtice »*Moj prijatelj Jamralec*«, »*Šest parov klobas*«, »*Po tobaku smrdiš*« in »*Ženitev iz nevošljivosti*«. Vse štiri so bile natisnjene v »*Slovenskem Narodu*« leta 1877., 1878 in 1879. Odveč bi bilo še priporočati Jurčičeve spise; omenjamo samó, da deseti zvezek završuje pripovedne spise in da veljá kakor prejšnji zvezki nevezan 60 kr., krasno vezan pa 1 gld. Jurčičevi zbrani spisi se sploh dobivajo v »*Národni Tiskarni*«, prodajata jih pa tudi Janez Giontini in Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani.

»**Od pluga do krone.**« Zgodovinski roman iz minulega stoletja. Preprostemu narodu spisal *Jakob Bedének*. V Ljubljani 1891. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 270 str. — Romanov, namenjenih preprostemu národu, šteje slovenska književnost ubogo malo, zatoorej veselo pozdravljamo vsako novo delo takšne vrste in ga, kakor se umeje samó po sebi, ne merimo takó, kakor romane, pisane izobraženim stanovom. Bedénekov roman si je našel mnogo priznanja pri ónih čitateljih, katerim je namenjen; temu priča je to, da se pridno kupuje, celó pridneje nego druga pripovedna in pesniška dela. Z dobro vestjó lahko rečemo, da ima mnogo prednostj, sevda tudi dôkaj nedostatkov. Velika prednost je že to, da se here jako gladko, ker je pisava vseskozi domača in lahkoumevna; sosebno pa ga priporoča prelepa in hvaležna snov, katero obravnava pisatelj. Kaj ga je nagibalo spisati ta roman, to pripoveduje v predgovoru sam: prvič je hotel Slovence seznaniti s preslavnim rojakom našim (velikim matematikom *Jurijem Vega*) in mu takó postaviti živ spomenik v srci národovem; drugič pa je hotel z njim oči odpreti zlasti tistim kmetskim očetom, ki imajo nadarjene sinove, toda jih ne dajó v šole. Oboje se je pisatelju posrečilo precěj dobro, dasi je to velika hiba v romanu, da čitamo le nekatere odlomke iz življenja Vegovega, ker osebnost glavnega junaka preveč zakrivajo druge osebe in druga dejanja, katera riše pisatelj časih celó po nepotrebnem. Sploh moramo rêči, da je pisatelj pregostoheseden, zlasti tedaj, kadar govori o vélikih zgodovinskih osebah in zgodbah; po nekod pa je tudi nepravíčen. Navedli bi lahko več odlomkov, kjer se pretirano govori o pruskem Frideriku, ki je in ostane odlična osebnost v zgodovini navzlic vsem pegam svojega značaja in navzlic krutim krivicam, katere je provzročal z železno roko svojo. Tudi véliki Jožef II. je opisan precěj čudno, da ne rečemo kaj hujšega. O osebah samih, ki nastopajo v romanu, priznavamo, da so risane jasno in krepko. Bedénekov Vega je vseskozi simpatíška osebnost, izvestno najboljša izmed vseh; tudi mati njegova je pogojena jako dobro. Prija nam

takisto Vegova sestra Polonica, mladi Vehovec pa je pristen vzgled nestanovitnega kmetkega posestnika. Posrečil se je tudi »mrtvaški ptič« Javorškov Jaka, dasi nam semtertjaj presedajo njega dovtipi in po nekod prisiljene šale. Nikakor pa nam ne prija Selanova Anica, ki se takó hladnokrvno odreče Vegi. Vemo sicer, kakó se je zgodilo, da se je v prevelikem duševnem strahu obljubila Petelinovemu Janezu, ali pisatelj bi bil moral vse drugače motivirati nje slovó z Vego; sploh je Vegovo razmerje z Anico najslabši oddelek vsega romana. Nandetova zveza s Polonico je opisana dosti nežneje in zatorej tudi srečneje; vendar bi bil pisatelj brez škode lahko izpustil óni čarovniški proces, ali pa ga vsaj opisal takó, da bi bil — verjeten. — Velika hiba je tudi to, da malone vse glavne osebe ne umirajo navadne smrti. Starega Vehovca pobije skala, Petelinovega Janeza in Anico zagrne Ljubljanka, ko se baš peljeta s svatovščine na dom; Nandeta potopi Dunava, mladi priženjeni Vehovec skoči sam v morje, Javorškovega Jaka ubije kovač zagoriški (sicer oseba zelo nejasnega značaja), Jurija Vego napósled pahne málinar Janoš v Dunavo. Čemú to? Petelinovemu Janezu in Anici bi bil pisatelj lahko privoščil življenje, Javorškovega Jaki tudi, ker prav tukaj ne vidimo najmanjše potrebnosti za dejanja logiški razvoj, da morajo te osebe umreti. Drugače je sevéda z Vego. Da je utonil v Dunavu, to je dokazana resnica, ali v romanu ni dovolj utemeljena njegova smrt. Málinar Janoš ga pahne v vodo iz strasti po zlatu — ali ne bi bil mogel pisatelj stvari zasukati takó, da bi bil Janoš — nekdanji Močilnikarjev Nemec — ki že tedaj ni mogel trpeti Vego, ko sta bila še paglavca na Zagorici, v tisti usodni nóči spoznal majorja Vego in ga iz sovraštva in lakomnosti pahnil v valove dunavske? To bi bil po naših mislih konec, ki se dá jako dobro podpreti in bi tudi kaj dobro sklepal roman in življenje Vegovo.

To so v obče nedostatki Bedénekovega dela, katerih se nam je zdelo potreba omeniti; o manjših stvaréh ne govorimo. Sicer pa ponavljamo, da je knjiga vredna toplega priporočila, ker ima resnično lepe prizore, in veliko uravno vrednost. Da ni vse takó, kakor bi moralo biti, tega ni tolikanj krív pisatelj, nego óna temina, ki pokriva življenje našega slavnega matematika. Prirediti moramo, da knjiga ustreza svojemu namenu in da jo bode rado in pogostoma prebiraló preprosto naše ljudstvo o dolgih zimskih večerih!

»4000«. Ta satiriška fantazija, katero je lani prinašal naš list, izšla je tudi v posebnem odtisku in se dobiva v »Národní Tiskarni« v Ljubljani po 50 kr.

»Popotnikov koledar za slovenske učitelje«, katerega izdaja že šesto leto g. M. Nerat, nadučitelj in urednik »Popotnikov« v Mariboru, prinaša v svojem letošnjem tečaju poleg običnih koledarskih stvari popoln imenik šolskih oblastev, učiteljišč, ljudskih šol in učiteljskega osebja po južnem Štajerskem, Kranjskem, Primorskem in slovenskem delu Koroškega. Po vsebini in nje razvrstitvi je torej bistveno jednak svojim prednikom, vendar mu je g. izdajatelj vtisnil nekoliko slavnosten značaj in mu v spomin 300letnice vélikega pedagoga Komenskega dodal lepo sliko, katera kaže Komenskega v 60. letu dóbe njegove. Izdajatelj priznava, da novi letnik »Popotnikovega koledarja« ni še izšel popolnoma brez nedostatkov, ali temu ni vzrok on, nego dotični gospodje učitelji, ki mu niso poslali naprošenih podatkov, oziroma popravkov. Vendar lahko ročemo, da je koledar v obče zanesljiv, in zató ga radi priporočamo bodisi slovenskemu učiteljstvu, bodisi vsakomur drugemu, kdor ima posla z ljudskim šolstvom slovenskim. Natisnil in založil ga je g. Dragotin Hribar v Celji, ki se je potrudil, da mu je dal tudi lepo zunanjo obliko. »Popotnikov koledar« stane v platno vezan 1 gld. 20 kr., po pošti 1 gld. 25 kr. Denar se pošilja Drag. Hribarju v Celje.

Poezije. Zbirka liričnih pesem, fantazij, humorističnih balad, rapsodij, satir, pripodob, basnij, prislovic, epigramov, balad in junaških pesem. Zložil: *Fran Andrejevič Zakrajski*, v Gorici 1891. Založil Anton Jeretič, Tiskal A. M. Obizzi, 144 str. — O tej knjigi priobčimo prihodnjič obširnejšo oceno; za danes samo izrekamo, da se naš list ne more strinjati z vsem, kar se je pisalo o nji.

Iz odboroze seje »Matiče Slovenske« dné 25. listopada m. l. — Zapisnik poslednje seje se odobri; zapisnik o seji književnega odseka je na ogled. — Predsednik se spominja $\dagger$ *L. Robiža* in $\dagger$ *Fr. Kotnika*; zahvalja gospode, ki so se v društvenem imeni udeležili Bleiweisove in Potočnikove slavnosti. Pri Gajevi slavnosti je zastopal »Matičo« g. *Ivan Hribar*. — Društvenim knjigam za leto 1891. se določijo založne cene takó-le: »Letopisu« po 1 gld. 20 kr., »Zgodovini Novega Mesta« po 1 gld. 20 kr. in povesti »Pegam in Lamberger« po 60 kr. — Odobré se nagrade pisateljem in korektorjem. — Za prihodnje leto se izdadó tri knjige: 1. »Letopis«, urednik profesor *A. Bartel*. 2. »Goriška«, spisal prof. *S. Rutar*. 3. O tretji knjigi, katera izide kot VII. zvezek »Zabavne knjižnice«, vrše se še dogovori. — Poročilo o založnih knjigah se vzprejme na znanje; prošnji ravnateljstva vélike realke za nekaj založnih knjig v prid šolski knjižnici se ustreže, kakor nasvetuje književni odsek. — Tiskarski računi se odobré; nekatere izpremembe v poverjeništvu se vzprejmó na znanje. — Na razpis častnega darila je došla »Matiči« izvirna povest, ki je še v rokah presojevalcev. — Več društev, s katerimi je »Matiča« v književni zvezi, poslalo je v zadnji dóbi svoje proizvode. — Knjižnica se je pomnožila od zadnje seje za 77 knjig, zvezkov in časopisov. — Za leto 1891. je vplačalo udnino 1721 letnikov; od zadnje odboroze seje je pristopilo iz nova 77 drušvenikov, in sicer 1 ustanovnik (izmed letnikov) in 76 letnikov.

Iz muzejskega društva. Kakor smo že poročali, predaval je v muzejskem društvu dné 16. listopada prof. *Voss* v rudninah, ki se dobivajo po gorah na obeh straneh Kórenske Save, ali kakor jo ljudstvo samo imenuje »Save Dolinke«. Nje dolina je turistiško jako zanimljiva, in slavni angleški potovalec Sir Humphry Davis jo imenuje najveličastnejšo dolino, kolikor jih je njemu znanih. Prezanimljiva je tudi v botaniškem oziru, ali g. predavatelj jo je hotel opisati le gledé na rudniške redkosti. Sava izvira 1203 m visoko pod imenom *Nadiža* in pada v visokem slapu v dolino *Planico*, kjer se izgubi v pesku. Tudi o povodnji ne teče Sava po Planici, ampak pesek le gomazi po strugi kakor potujoče mravlje, ker je »gorska kreda« zelo lahka in ostaja na vodnem površji. Ta gorska kreda se nareja od apnenca, katerega je voda razdrobila, in se razločuje od pisalne krede v tem, da so v le-tej mnogi ostanke luščin lupinarjev. Tudi cinkova ruda se nahaja v Planici. — Ko dospé Nadiža podzemeljski v Kórensko dolino, zbira se med železniško progo in okrajno cesto v jezerce, takó imenovano »Kórensko jezero« (okolo 840 m nad morjem), in iz tega šele teče vidno, toda jako polagoma. Široka je že precéj, toda v pravo reko se izpremeni šele potem, ko ji pri Kranjski gori priteče *Pišnica* izpod prestreljenega Prsnika.

Niže dóli se nahajajo rudnine v *Zgornji Krmi*, in sicer tam, kjer je iz nje prehod na planino *Velopolje*, dobivajo se sledovi žvepla, ki pa ni čisto, nego pomešano z organskimi ostanke, prav takisto, kakor pri Radobolji na Hrvaškem. Nekoliko časa se je dvojilo, ali se na omenjenem mestu res nahaja žveplo, toda v novjšem času so, to nepobitno dokazali. — Na *Mržalku* med Radovno in Jesenicami se dobiva »bohinit«, (*Wolcheinit*), ki je prav podoben bohinskemu.

Na podnožji Karavank se dobiva sadra (gips) skozi in skozi od *Dovjega* doli čez *Hruševico* in *Jesenice* do *Most* pri *Žerovnici*, dà, celo v kotlino ljubljansko, največ pa pri *Hrušici*. Tudi v tržiški okolici so sledovi sadre, ki se je naredila od apnenca (če se

apnenec v vodi združuje z žvepleno kislino, naredi se od njega sadra). Med Dovjem in Bégunjami se vidi na več krajih marmor, n. pr. v jarku *Mlinica* takó imenovani pegasti marmor. Dalje se lomi marmor v jarku *Mirca* pri Jesenicah, pri *Javorniku* in *Pristavi* kjer je črne barve in ima v sebi polno okamenin, toda ni kaj obilen. V jarku *Dragana* za razvalino „Katzenstein“ je tudi pisan marmor, od katerega je n. pr. napravljen podstavec za Dežmanovo poprse v muzeji ljubljanskem.

Više gôri na obronku Karavank so štirje rudniki, *Rezni hrib* pri *Planini* nad Jesenicami, *Lepenje* nad Javornikom, *Belšica* pod *Stolom* in *Begunščica*. Najbogatejši rudnik je prvi in daje sosešno jeklenec (*Spatheisenstein*) in svinčeni sijajnik (*Bleiglanz*), poleg tega pa so tudi druge rudnine, n. pr. žveplen železovec (železni kršec in gomoljast markasit), potem bakreni kršci, malahit, sadro (malo) in lep drstev. Bližnji lepenjski rudnik pod kočenskim sedlom je podoben prvemu gledé na rudnine, ali opustili so ga leta 1868., in kraju pravijo sedaj „Stare jame“. Tudi rudnik Belšico pod *Stolom* so opustili leta 1883., ker so bile plasti dôkaj neredne in pritisek od zgoraj prevelik. Rudarska koliba se je sedaj prekrstila v Valvasorjevo kočó, ki rabi hribolazcem.

Potem je pokazal g. profesor, kakó je geološki sestavljen *Stolov* obronek, sôseбно v dolini Belšici. Na vrhu se nahaja dolomitni apnenec in grušč, spodaj pa je zagvozdna ogljena tvorba, torej starejšega izvora, in v tej tvorbi se dobivajo kovine. Pod njo leži črni škrljavec in rdeči škrljavec iz *Werfenske* tvorbe. Obronek so navrtali štirikrat. Četrti najdaljši rov se nahaja 576 m nad morjem in leži 86 m niže od prvega. Tudi v tem rudniku so bile iste kovine, kakor v prvih dveh, poleg tega še cinkova svetlica, žvepleni kršci in rjavi manganovec (*Braunstein*).

Četrti rudnik se dobiva na južnem obronku *Begunščice* pri Bégunjah, in sicer se v njem sôseбно kopljeta rjavi manganovec in rdeči železovec. — Na obronkih Karavank se nahajajo tudi še druge zanimljive rudnine, n. pr. v *Reznem hribu* rdeča arzenova svetlica (sestavljena od arzena in žvepla), in sicer je to doslej jedino znano mesto, kjer se dobiva ta ruda na Kranjskem. V okolici *Koroške Bele* se dobiva tetradrit (*Fahlerz*), od katerega se naredi malahit, če na zraku razprhne. Takšen malahit se nahaja tudi na planini *Roščici* pri Dovjem.

Sklepaje poročilo o tem velezanimljivem predavanju, ne moremo zamolčati želje, da bi gosp. profesor prav skoro opisal tudi druge predele Kranjske v mineraloškem oziru in da bi takó spopolnil sliko vse naše dežele, ker še nimamo priročnih knjig, iz katerih bi se mogli prepričati o nje rudninskem bogastvu. S. R.

Slovensko gledališče. Predstava dné 29. listopada: „*Dalila*“. Drama v štirih dejanjih, Francoski spisal Octave Feuillet. Preložil Vekoslav Benkovič. — Feuilletove drame se sicer ponašajo z veliko tehniko in hvaležnimi nalogami, vendar rišejo značaje neresnično, ni realistiški ni romantiški. V „*Dalili*“ nas ne ogreva ni jedna izmed nastopajočih oseb, in ako bi ne bilo igranje res dovršeno, izvestno bi bila prepala ta predstava. Pohvaliti moramo gospó *Boršnikovo*, ki je nastopala v posebno krasnih opravah in izborno izvajala nalogo markize Leonore, mimo nje gospoda *Boršnika*, kot chevalierja Carniolija.

Predstava dné 6. grudna: „*Konkurzi* gospoda notarja“. Veseloigra v treh dejanjih. Češki spisal Jan Vávra. Preložil Ivan Gornik. — Prijetna igrlica je prav srečno prikrojena našemu razmerju, kaj posebnega pa ni. Predstava je bila povoljna.

Predstava dné 8. grudna: „*Dve tašči*“. Veseloigra v enem dejanju. Poslovenil Vekoslav Benkovič. — „*Pot po nevesto*“. Komična opereta v enem dejanju. Glasba A. Titlova. Prevod J. Cimpermanov. — Z veseloigro je bilo občinstvo zadovoljno, ne takó pa z opereto, čemur vzrok je zlasti to, da je že zastarela. Seči bi

bilo vender že po drugih operetah, bodisi tudi starejših; saj so nekatere jako melodijske in se tudi pridobé brez posebnih troškov. Prijala je prav za prav le gospodičina *Daneševa*; sicer se je igralo prezaspano.

Predstava dné 13. grudnia: »Revček Andrejček«. Národna igra s petjem v petih dejanjih. Nemški »s Nuller«, spisal Karol Morre. Poslovenil J. Bedenek. — »Revček Andrejček« se je predstavljal že pogostoma in vselej še privabil mnogo občinstva, takó tudi ta večer. Gospoda *Borštnik* Revček Andrejček je, kakor znano, jedna najboljših njegovih nalog, takisto je dovršena góspé *Borštnikove* Franica. Žal, da so se nekateri prizori predstavljalí premrtvo.

Predstava dné 20. grudnia: »Ubožan plemič«. Igrokaz v petih dejanjih in sedmih slikah. Spisal Octave Feuillet. Poslovenil F. Sch. — Dandanes se izvestno težko dobé ljudje, kakeršen je marquis de Champey, junak tega igrokaza, in kakeršni so tudi drugi v tej drami. Gospod *Borštnik* je igral premišljeno in zmerno, dobro je prijal tudi gospod *Verovšek*, sósebnó hvalno pa je omenjati góspé *Borštnikove*. Nekateri drugi igralci zopet niso vedeli ni besedice o svoji nalogi.

Predstava dné 26. grudnia: »Prvikrat v gledališču«. Burka v jednom dejanji. Poslovenil Jak. Alešovec. — »Cannebas«. Komična opereta v jednom dejanji. Uglasbil Fr. pl. Suppé. Poslovenil Jak. Alešovec. — O burki bi bilo škoda sléharne besede, ker ni bila kár nič naučena. Kajši ničesar, nego take predstave! Občinstvo že smé zahtevati vsaj to, da se igralci učé, ako ne drugega! — Opereta je ugajala popolnoma.

Predstava dné 27. grudnia: »V vodnjaku«. Opera v dveh delih. Spisal R. S. Poslovenil Fran Gerbič. Uglasbil Viljem Blodek. — Ta opera prija vselej, kadar se uprizori; vender se je pela ta večer slabše nego zadnjič, ker je imela vojaška godba prvikrat normalno uglašene instrumente. Vender so se izvajale posamične točke dobro, takisto je bil po volji močni mešani zbor, ki je krepko vztrajal zaporedoma dva večera.

Anton Červ, bivši spirituál v goríski bogoslovnici, umrl je dne 14. grudnia l. l. v voji rojstveni hiši v Koritnici na Tolminskem. Porodil se je dne 20. prosinca 1846. leta, a za mašnika je bil posvečen dné 24. prosinca 1869. leta. Bil je zelo nadarjen in klasiški izobražen duhovnik ter izvrsten cerkven govornik. Kot jezikoslovec je gojil najbolj ruščino, češčino in francoščino. Imel je jako spretno pero in se je pokazal posebno dobrega humorista v spisu »Časopisje na trilih kmetih«, katerega je s podpisom »Job« priobčil v goríski »Soči« leta 1878. št. 11., 17. in 18. Trentarsko dolino je opisal leta 1874. v »Glasu« št. 42.—50. Zadnja leta je pisal v »Rimskem Katoliku« »Črtice o ruski cerkvi« in »Ljudska šola v Rusiji«. Kot samostalno delo je izšla njegova knjiga »Sveta Gora pri Gorici« (Gorica 1883. Natisnila Hilarijanska tiskarna. Založil L. Rutar), v kateri je korenito opisal postanek in razvitek te imenitne božje poti ter vsega tega, kar je ž njo v zvezi. Škoda velika, da ni zadnja leta pisal nič več šaljivega, ker tako zdravega humorja ne najdeš iz lepa, kakor pri pokojnem Červu. Lahka mu zemljica!

Dva nova groba. »Ljubljanski Zvon« je izgubil minulega meseca dva vrla podpornika in sotrudnika: dné 19. grudnia je umrl namreč *Vojteh Valenta*, mestni blagajnik v Ljubljani, ki je pred leti, dokler ga še ni potrla bolezen, v našem listu korenito ocenjal domača in druga glashbena dela ter sploh priobčeval marsikatero zanimljive novice iz glashbenega življenja. — Istega dné je umrl v Dunajskem Novem Mestu c. kr. inženir *Radivoj Poznik*. Pokojnik je rad delal na književnem polji in zlasti zbiral národno blagó, katerega je nabral že jako mnogo. Tudi je leta 1879. na Dunaji izdal »Slovanski almanah«, v katerem so bili natisnjeni spisi v vseh jezikih slovanskih. Drugi letnik »Slov almanaha« pa je bil zaradi maloruske pesemce zaplenjen, in Poznik je zategadelj

prebil dókaj bridkih izkušenj tudi v javni svoji službi. — Obema odličnima pokojnikoma bodi s temi vrsticami ohranjen hvaležen spomin v našem listu!

Matica hrvaška je izdala letos nastopne knjige: 1. *Oton Kučera*: »Črte iz mag. netizma i elektriciteta«. 2. *Er. Valla*: »Poviest srednjega veka«. Prvi del. 3. *Ivan Lepušić*: »Slike iz Bosne«. 4. *Eugen Kumičić*: »Obiteljska tajna«. Veseloigra v treh dejanjih. 5. *Dimitrija Demeter*: »Teuta«. Žaloigra v petih dejanjih. — »Grobničko polje«. Pesem. Uvod napisala Vlad. Mažuranić in Fr. Marković. 6. *Jos. Kozarac*: »Medju svjetlom i tminom«. Povest. 7. »Slike iz svjetske književnosti«. Prvi zvezek: Pesniški prvaki v prvi polovici XIX. veka. 8. *Šandor Gjalski*: »Iz varmegjinskih dana«. Portreti, akvareli in razni nariski. 9. *Plutarh*: »Izabrani životopisi«. Drugi del: Životopisi znamenitih Rimljanov. Preložil, uvod in opomnje spisal *Stjepan Senč*. — Prvih osem knjig dobé člani za obični donesek, deveto pa za 1 gld. — Te knjige so jasna priča, kakó se trudi »Matica hrvatska« ustrezati svojim članom, zato je upati, da ji ostanejo zvesti do sedanjí člani, da ji pa pristopijo tudi novi.

Akademija češka in jugoslovanska. Češka akademija znanostij in umetnostij je imela dné 31. vinotoka 260.229 gld. založnega imenja. Za leto 1891. je izdala 47.402 gld. Poleg obrestij iz zalogo dobiva 10.000 gld. podpore od dežele in 10.000 gld. od države. — Glavnica akademije jugoslovanske pa znaša 413.008 gld. 92 kr., ali 14.980 gld. več nego lani. Nje pokrovitelj biskup Strossmayr ji je poklonil tudi letos 1000 gld. za izdavanje slovarja.

Nov glasben list hrvaški je ustanovil *V. Klaič* v Zagrebu. Naslov mu je »Gusle«, prinašal pa bode razprave o glasbi in nje šolski in cerkveni uporabi, oziral se na zgodovino glasbene umetnosti, ocenjal glasbena dela in glasbene produkcije, priobčeval bibliografijo in končno tudi odgovarjal vprašanjem, katera bi se pošiljala uredništvu. »Guslim« se bodo dodajale glasbene priloge, katere uredjeta Ivan pl. Zajc in naš rojak A. Stöckl, dočim bode óni del, ki se tiče tamburice, oskrboval Milutin pl. Farkaš. Prva številka je izšla z jako zanimljivo vsebino. »Gusle« izhajajo vsak mesec na jedni pól in imajo pol póle glasbene priloge. Naročnina znaša za vse leto 3 gld. in se pošilja lastniku Vekoslavu Klaiču, Zagreb, Ilica štev. 60.

Nov roman Evgenija Kumičića. Uredništvo hrvaškega ilustriranega »Doma i Sveta« nam naznanja, da izide v novem letniku najnovejše delo cenjenega hrvaškega pisatelja Evgenija Kumičića, in sicer veliki zgodovinski roman »Urota Zrinjsko-Frankopanska«. Kumičić je pazno proučil óni del hrvaške zgodovine, in zato bode njega delo izvestno vrlo zanimljivo. »Dom i Sviet« stoji za vse leto samó 6 gld., za pol leta 3 gld. in za četrt leta 1 gld. 50 kr.

Novo gledališče v Zagrebu. Hrvaški ban je izrekel v proračunskem odboru, da se jame prihodnje leto graditi v Zagrebu novo deželno gledališče.

Obča glasbena in gledališka razstava bode letos na Dunaji. Hrvaški listi poročajo, da se bode tedaj tudi v posebnem gledališči, katero se postavi v Pratru, predstavljala hrvaška igra, bržkone Gunduličeva »Dubravka«.

»Balkanska carica«. Poročali smo že lani, da je Dionizij de Sarno San-Giorgio v Kotoru uglasbil to dramatiško delo črnogorskega kneza. Opera je sedaj izšla v založništvu C. Schmidla in dr. v Trstu, prirejena za klavir, s podloženim tekstom v cirilici. Ukusna izdaja ima na zavitku alegoriško sliko po načrtu J. Rendiča, pred naslovom pa sliko pisateljevo. Delo obseza 234 strani in veljá 6 gld. Dobiva se pri založniku v Trstu ali pa v »Dionički tiskari« v Zagrebu.

»Uspomena na izlet Srba i Čeha iz Srbije na izložbu u zlatni Prag« (6. jula 1891. god.). — Vsebina te lične knjižice, katero je spisal g. *Jos. Zd. Raušar-Zuborić* v

Belem Gradu, razvidna je iz naslova. Omenjamo samó, da jo krasí deset jako lepíh sliki s česke razstave. Dobro bi bilo, da se je tudi za izletnike slovenske izdala takšna spomenica!

»Stražilovo«, srbski list za pesništvo, pouk in književnost, izdajal bode letos zopet v Novem Sadu g. *Jovan Grčić*. List izhaja vsako nedeljo na jedni póli in veljá za vse leto 5 gld.

Jana Nerude zbrani spisi. Toliko da se je osušil grob nedavno umršega pi satelja in prvega listkarja češkega, že se izdajajo njega zbrani spisi, katere ureduje Ig. Hermann. Kakó težko so pričakovali te nove izdaje, to se vidi najjasneje iz tega, da se je précej tisti dan, ko je izšel prvi zvezek (»Drobne klepy. Rížné kresby humoristické«) razposlalo do 20.000 izvodov. Resnično, od Čehov se nam je učiti marsikaj, sósebnó pa, kakó naj se podpirajo književna podjetja!

Tristoletnica Komenskega. Po vsi Avstriji, lahko se reče, po vsem svetu, pripravljajo se pedagoški krogi, da kár najdostojneje poslavé spomin vélikega Komenskega, ki je vsemu pouku in vsi vzgoji odmeril pravi in prirodni pot, oprostivši šole duhomornega mehanizma. Najsijajneje sevédá poslavé Čehi slavnega svojega rojaka. V Pragi se je že meseca vinotoka 1890. leta ustanovil poseben odbor za slavnost, ki se bode vršila dné 28. sušca t. l.; ta odbor deluje tudi na to, da bi se v posebnem »Muzeji Komenskega« v Pragi zbrali Komenskega spisi v izvirnem jeziku in v prevodih, dalje shranile podobe, katere je Komensky sam risal za šole, podobe mest, kjer je živel, iz kratka, da bi obseval namerjani muzej vse, kar se dostaje njega življenja in delovanja. Česka učiteljska društva so odmerila ves triletni prispevek, da se nakupijo potrebne stvari. V národnem gledališči praškem se boide na večer pred slavnostjo bržkone predstavljala kakova igra, katero je Komensky sam spisal za svoje učence; dné 28. sušca pa bode velika slavnostna akademija. — Iz hrvaškega »Napredka« posnemljemo, da izdá »Pedagoški književni zbor« za svoje člane spomeniški spis o delovanji Komenskega in tudi krasno sliko njegovo. Kaj pa pri nas?

Poljski roman. »Ona«, powieść przez *Maryę Rodziewicz*, Kraków, Warszawa 1890. Sirota brez očeta in matere to je — ona, Kostusia. Živi pri rojakih v gradu na deželi, na pol domača, na pol dekla. Gospodar ima v mestu na vseučilišči sina — medika, domá dve hčeri, ski govorita z očetom francoski, s seboj angleški, a s Kostusijo — nikako (9.) Zató le-tá največ dela in — molči. S pomočjo gospe tete vodi gospodinjstvo, in zató govorita ujec in gospá ž njo časih z glasom protektorjev ali pa se šalita, pri gostih pa jo vsi — prezirajo. Toda Kostusia je iskrena, preprosta in jako hvaležna. Ima dobra načela, prirojeno logiko, jasen um in veliko (dobre) trdne volje. Zvečer sedí navadno sama v svoji sobici, a tovariš ji je — cvrček. Pride Sewer Stämierovski, prijatelj domačega sina, in opazi, da ima uboga rojakinja rada tega njegovega prijatelja. Njemu (Seweru) bi radi dali hčer Felo, ali on se zaljubi v Kostusijo. Otroška ljubezen med domačim sinom in siroto izgine, ali zató jo ljubi Sewer in ona njega. Nje pestunja živi samotno v lesu; tu se vidita on in ona, tu in blizu na materinem grobu; povesta si, da se ljubita. Ali nazaj v grad gresta po toliki sreči — žalostna, vedno bolj žalostna (66.). To je čudno! Sewer ne more ostati v gradu, gre k očimu, ali tajno zahaja k svoji dragi. To ljubezen opazijo ujec in drugi ter se silno srdé, sósebnó teta. Ona Sewera ne sme več videti, toda on jo čaka večkrat ves brezupen. Potem ga očim preganja, ker bi si rad prisvojil njega imetek. Zató ga draži, a veliko razdražnost je podedoval Sewer po očetu, draži, dokler se Sewer ne vrže nánj kakor divja zver. Ali zvežejo ga in zapró v vrtno hišo, kjer ga hoče očim držati — do smrti (!) Kostusia čaka, čaka, zbolí, in ozdravi jo stara dojka, katera gré potem in zvé vse o

Severu, zvé tudi, da je selaj — idijot. Jako neverjetno opisuje pisateljica, kakó ona in dojka oslobodita Sewera idijota in bežita z njim. — Hodita samó podnevi, ponóči počivajo vsi trije, da bi jih kdo ne videl (?)

Precéj daleč od dóma gredó služít nekega gospodarja, vdovca, kateremu pa je pridna Kostusija takó po volji, da jo hoče za ženo, njo, ki ljubi — tepca (!). Bežé v tómi, mrazu, viharji in snegu na tem krvavem poti (165). Ne znajoči zmotra, »gnani kot jesensko listje, šli so, šli«. O božiči si ustanovijo na nekem pokopališči (!?), in Kostusia gré prosit v bližnji gradič káj toplega. Prosijo se v službo, ali na zimo jih neče nikdo. Kostusia ima bose, krvave noge, roke ozeble, lice žolto. A vender je lice lepo »nezemnim — mirom«, bleda usta imajo črto sladkega nasmeha in duševne radosti (175). Smilijo se staremu gospodarju in gospodarici v gradiči; dasta jim staro, mrzlo kožo v lesu, da bode tepce — šumar (?). Ali šumar je seveda — ona; muči se strašno, toda od uboge plače morajo še nekoliko dajati oskrbniku. Toda mirni so, dasi mora stara pestunja zánje beračiti kruha. Kostusia lovi izpod leda na prozbu ribe. Ali spomladi jih skoro zalije — povodenj in umór — lakota. Potem pride mladi gospodov sin — doktor. Ona mu ugaja, vidi tudi, da je Sewer — tepce, in skrbi zánje. Sewer je nemiren in srdit, kadar ni nje pri njem, in to porabi doktor za poskus, da bi ga vzbudil iz mrtvila. Pride učeč sin, prijatelj gospodarjevemu sinu, in oba pazita na bolnika, kateri doktorja kár ne more videti. Toda prav tega mu je treba, da se vzbudi iz mrtvila: besen napade doktorja in potem umrè. Ona žaluje, ali ostane pri gospódi in ne gré k ucu in teti, da ne bi ondu četa káj zlá o njem (263). Ostane, dasi vé že pečna ciszy i rezignaciji žyje dla siebie (265).

Iz kratke vsebine vidimo, da je ona narisana za romantiško, sentimentalno deklé. Ves za misel in zaplet je neverjeten. Neverjeten je óčim, kakor ga riše pisateljica. Pretirani so v obče vsi glavni značaji in tudi ona. Vender ima nje ljubezen in požrtvovalnost za tepca marsikaj, kar je veren glas ženskega srca. Méni se zli, da je najbolj proučen, opazovan in risan prav óni tepce. Lepo je opisana priroda tam v močvirnem lesu pozimi in spomladi. Pohvaliti pa ni tega, da ónega óčima Budakovskega, ki je vender največ kriv, pisateljica kár pozablja, ko ga ne potrebuje. Čitatelj ne more biti zadovoljen, da ta óčim toliko greši proti zakonu, in mu za to ni nič. Saj so vender tudi na Poljskem — sodniki! Jezik je pravilen, prost in tudi precéj značilen.

Dr. Fr. C.

Šola za gledališke igralce v Pragi. Čehi namerjajo ustanoviti posebno šolo za češke gledališke igralce. Troške so proračunali na letnih 5000 gld.; upajo pa, da tudi deželni zbor dovoli primerno podporo.

Slike V. V. Vereščagina so se meseca listopada m. l. prodajale v New-Yorku; zánje se je iztržilo vsega skupaj 72.635 dolarjev.

„Slavjanskoje Obozrenije“ se bode imenoval nov zgodovinsko-kujiževni in politiški list, ki začné prihodnje leto izhajati v St. Peterburgu. Urednik mu bode znani slavist *Anton Semenovič Budilovič*, profesor varšavskega vseučilišča. Iz vabila, katero se nam je poslalo, vidimo, da je program novemu listu jako obširen. „Slavjanskoje Obozrenije“ bode namreč prinašalo članke o slovanskih kujiževnostih, slovanski etnografiji, zgodovini in politiki; dopise; letopis slovanskih dogodkov iz obsega politiskega, verskega, družabnega in kujiževnega; kritike in bibliografije; poročila o delovanji slovanskih društev in drugih podobnih zavodov; zmes; v prilogah prevode iz slovanske beletristike; portrete slovanskih dejateljev; objavljenja. — „Slavjanskoje Obozrenije“ bode izhajalo vselej v drugi polovici meseca na 8—10 pôlah; naročnina, katera znaša 10 gld., pošiljaj se uredniku Budiloviču v Varšavo ali pa tudi znanim knjigarnam po večjih mestih.

Listnica. P—r. (»Pod lipo«):

»Ko zvonjenje milo
Gine v nočnem časi,
Tožno se spominjam
Lipe sredi vasi.
Oh, saj tam je bilo . . .
Lipa je šumela,
Ona pa na prsih
Lehno mi slonela.«

Kdaj je to bilo, tega ne beremo v pesmi, vendar bi sodili iz konteksta, da Vam je zvečer »lehno« slonela na prsih. Kje? Pod vaško lipo, torej nekako — coram populo!

»Z roko se okoli
Vrata je ovila,
Solza sreče tihe
Lice je rosila.«

Ali nam ne bi hoteli povedati, kdo je jokal, »ona« ali Vi, ali morda celó oba? Lep prizor: zaljubljenca pod vaško lipo, ihteča od »tihe sreče«; nad njima šumi lipa, iz zvonika se oglašča večerni zvon . . . Kam vendar zavéde človeka iztikanje po »izvirnih« motivih! — »V pomladni noči« pripovedujete, kako »divno« Vam bije na uho »slavčji spev sëm z brega«, kakó se milo okrog razlega, »duši bolni mir nesoč«, in končno pravite:

»V srci mojem, ko te čujem,
Spev poln izgubljenih nad« —

slavec póje o izgubljenih nádejah, jako dobro! —

»Ljuta mi bolest izginja,
Manjša se pekoči jad.«

Kdorkoli nosi »ljuto bolest« (sicer isto, kakor »pekoči jad«) v »bolni duši«, njemu iskreno priporočamo, naj gré poslušat slavčje petje; siromaku potem brez dvojbe odleže! — »Prvi sneg«. Mladenč, ki obeta svoji izvoljenki, da jo povéde pred oltár, »ko prvi sneg bo mésti jel«, to je jako preprosta duša, da ne rečemo káj hujšega. — Odrekamo Vam sploh vsako sposobnost za pesništvo. — Pošiljatelju iz Novega Mesta: Rekli smo že lani, da se na brezimne dopise ne oziramo. Zató poslanih pesmij ne presodimo, predno nam ne poveste svojega imena. — Alenka. Jedno o priliki. — J. M.—č. Prvo pesem bi utegnili nekoliko izpremenjeno priobčiti kdáj pozneje, drugih ne. Trohajski deseterec mora imeti po naših mislih vselej zarezo po drugi stopici, torej — v — v || — v — v — v. Tega pravila, ki je strogo izvedeno v jugoslovanskih národnih pesmih, niste se držali do cela.

»Ljubljanski Zvon«

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrť leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj Janko Kersnik. — Odgovorni urednik dr. Ivan Tavčar.

Upravištvó »Národna Tiskarna« Gospodské ulice št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.

Bistran: 4. m - o
 Zamejski - Trnko, Inkonik v Vidnu
 "al. Pankrati" v drzbi n. Mohorja, marib. teolog Grega
 Kovar ali pa Stebo (vse 3 leta senu)

V „Narodni Tiskarni“ v Ljubljani se prodajajo

Jurčičevi zbrani spisi

po znižani ceni.

1. zvezek: *Deseti brat*. Roman.
2. zvezek: I. *Jurij Kozjak, slovenski janičar*. Povest iz 15. stoletja domače zgodovine. — II. *Spomini na deda*. Pravljice in povesti iz slovenskega naroda. — III. *Jesensko noč* mej slovenskimi polharji. Črtice iz življenja našega naroda. — IV. *Spomini starega Slovenca ali črtice iz mojega življenja*.
3. zvezek: I. *Domen*. Povest. — II. *Jurij Kobilica*. Izvirna povest iz časov lutrovske reformacije. — III. *Dva prijatelja*. — IV. *Vrban Smukova ženitev*. Humoristična povest iz narodnega življenja. — V. *Golida*. Povest po resnični dogodbi. — VI. *Kozlovška sodba v Višnji Gori*. Lepa povest iz stare zgodovine.
4. zvezek: I. *Tihotapec*. Povest iz domačega življenja kranjskih Slovencev. — II. *Grad Rojine*. Povest za slovensko ljudstvo. — III. *Klosterski žolnir*. Izvirna povest iz 18. stoletja. — IV. *Dva brata*. Resnična povest.
5. zvezek: I. *Hči mestnega sodnika*. Izvirna zgodovinska povest iz 15. stoletja. — II. *Nemški valpet*. Povest. — III. *Sin kmetskega cesarja*. Povest iz 16. stoletja. — IV. *Lipe*. Povest. — V. *Pipa tobaka*. Povest. — VI. *V vojni krajini*. Povest.
6. zvezek: I. *Sosedov sin*. (»Mladika«, 1868.) — II. *Moč in pravica*. (»Zvon«, 1870.) — III. *Telčja pečenka*. Obraz iz našega mestnega življenja. (»Slovenski Narod«, 1872.) — IV. *Bojim se te*. Zgodovinska povest. (»Zvon«, 1876.) — V. *Ponarejeni bankovci*. Povest iz domačega življenja. (»Slovenske večernice«, XXXV. zvezek, 1880.) — VI. *Kako je Kotarjev Peter pokoro delal, ker je krompir kradel*. (Koledar »Družbe sv. Mohorja«, 1880.) — VII. *Črta iz življenja političnega agitatorja*. (»Slovenski Narod«, 1868.)
7. zvezek: I. *Lepa Vida*. Roman. (»Zvon«, 1877.) — II. *Ivan Erazem Tatenbah*. Izviren historičen roman iz sedemnajstega veka slovenske zgodovine. (»Slovenski Narod«, 1873.)
8. zvezek: I. *Cvet in sad*. Izviren roman. (»Slovenska knjižnica«, 1877.) II. *Bela ruta, bel denar*. Povest. (»Slovenski Narod« 1874.)
9. zvezek: I. *Doktor Zober*. Izviren roman. II. *Mej dvema stoloma*. Izviren roman.

Zvezek po 60 kr., elegantno vezan po 1 gld. Pri vnanjih naročilih stoji poštnina za posamični nevezani 5 kr., za vezani 10 kr.

Dijaki dobivajo Jurčičeve »Zbrane spise« po 50 kr. izvod, ako naroče skupno najmanj deset izvodov.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke obsežajočih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejemán:

za vse leto	4 gld. 60 kr.
» pol leta	2 » 30 »
» četrť leta	1 » 15 »

Po vseh deželah zunaj Avstrije stoji »Ljubljanski Zvon« po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se oddajajo po 40 kr.

Dobivajo se tudi še:

»Ljubljanski Zvon«, II. tečaj (1882) nevezan po	3 gld. — kr.
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, III. tečaj (1883) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, V. tečaj (1885) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, VI. tečaj (1886) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, VII. tečaj (1887) nevezan po	4 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	5 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, VIII. tečaj (1888) nevezan po	4 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	5 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, IX. tečaj (1889) nevezan po	4 » 60 »
v Bonačeve platnice vezan po	5 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, X. tečaj (1890) nevezan po	4 » 60 »
v Bonačeve platnice vezan po	5 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, XI. tečaj (1891) nevezan po	4 » 60 »
v Bonačeve platnice vezan po	5 » 20 »

Letnika I. (1881) in IV. (1884) sta nam že pošla.

Vrhu tega se dobivajo pri podpisnem upravnistvu:

»Rokovnjači«, Zgodovinski roman, spisala Jos. Jurčič in Janko Kersnik po	50 kr.
---	--------

Upravništvo „Ljubljanskega Zvona“.

»Narodna Tiskarna«, Gosposke ulice št. 12.